

SVE ŠTO (NE) ŽELIMO ZNATI

Elma Softić - Kaunitz · Pavle Kaunitz

Elma Softić - Kaunitz · Pavle Kaunitz

SVE ŠTO
(NE) ŽELIMO
ZNATI

Sarajevo, 2016.

SVE ŠTO (NE) ŽELIMO ZNATI

Izdavač: TPO Fondacija Sarajevo

Autori: Elma Softić – Kaunitz, Pavle Kaunitz

Recenzenti:Dženana Husremović, Adnadin Jašarević

Autor crteža: Jakov Čaušević

Lektura i korektura: Anja Maksić

DTP: Šejla Dizdarević

Štampa: Dobra knjiga Sarajevo

Tiraž: 500

Sarajevo, 2016.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.163.4(497.6)-32

SOFTIĆ-Kaunitz, Elma

Sve što (ne)želimo znati / Elma Softić-Kaunitz, Pavle Kaunitz ;
[autor crteža Jakov Čaušević]. - Sarajevo : TPO Fondacija, 2016. -
126 str. : ilustr. ; 25 cm

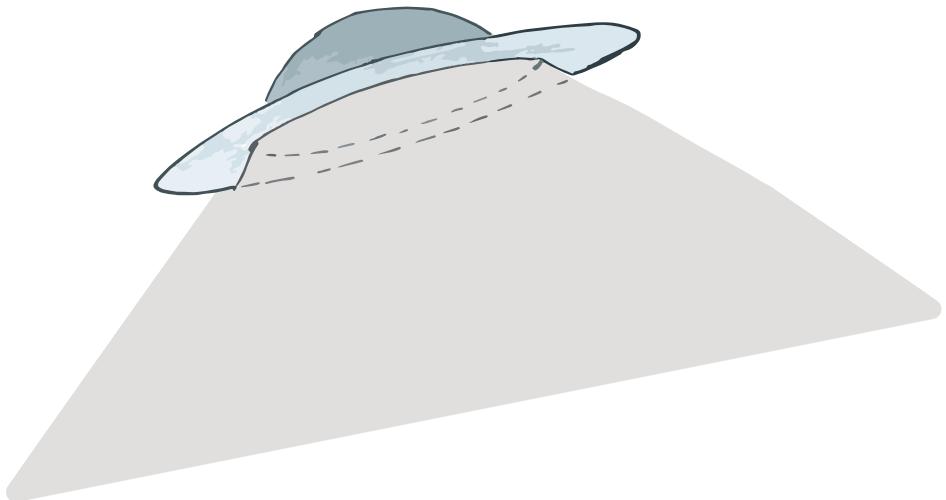
ISBN 978-9926-422-01-1

1. Kaunitz, Pavle. - I. Softić, Elma Kaunitz-Softić-Kaunitz, Elma
COBISS.BH-ID 23510790

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
BOSNA I HERCEGOVINA I MAKEDONIJA I ALBANIJA

"Stavovi i mišljenja u ovoj publikaciji ne predstavljaju izričite stavove i
mišljenja Fondacije Heinrich Böll."

SADRŽAJ

LJUBAV 5

KLEN 13

NEDOUMICA 27

INTERNET 37

SKITNICE 47

VULKAN I VRBA 59

LIST KUPUSA I TELEĆA ŠNICLA 73

NAOČALE 83

RAZRED 95

DERBI 109

Ama šta je sa tom pomamom oko gejeva?

Čudi me da neko inteligentan poput tebe ne vidi srž problema,

LJUBAV

Volim septembar. Septembar te nikada ne iznevjeri. Ljeto je na zalasku i augustovske žege odstupaju pred prohladnim jutrima koja dolaze ogrnuta maglom. Dugo planirani godišnji odmor već se smjestio u album sa slikama i život se vraća u kolotečinu, znaš da stižu kiše i studen, zamorna svakodnevnica se prikrada neumitno i ti od septembra ne očekuješ mnogo. Ali septembar uvijek ima ponekog keca u rukavu: iz one jutarnje magle pojavi se sunce koje meko prosipa blage zrake po krovovima i ulicama, oslika brda zlatnom svjetlošću u kojoj se bogato zelenilo strmih livada bori sa dugim, tamnim sjenama šuma, razgaljuje duše ljudi koji mu obradovani pružaju lica zatečeni iznenadnim poklonom. Septembar je pravo vrijeme za putovanja – kratka, iznenadna, ona koja se jednostavno dese. Slobodna od dugotrajnih nervoznih priprema, lišena velikih planova i iščekivanja. Septembarska putovanja za mene su uvijek bila praznik iskonske, nepatvorene slobode.

I evo me na jednom takvom putovanju! Nakon dugo vremena putovala sam vozom. Vozovi su me uvijek uzbudivali i više nego ijedno drugo prevozno sredstvo pružali su mi osjećaj potpune ugode i radosti. Voz je za mene bio bijeg u izvanvremensko – prepustala sam se jednolikom klaparanju, posmatrala svijet koji je promicao pored mene, vidjela budućnost prateći šine kojima smo hrlili ususret, a samo lagani pokret glavom u suprotnom smjeru davao mi je uvid u prošlost – put koji je iza mene ostajao. Posebno mi je zadovoljstvo bilo otići do kraja posljednjeg vagona i gledati željezničke pragove koji su se nizali u prošlosti, osjećajući kako me inercija kretanja vuče u budućnost i razmišljati o toj prošlosti i toj budućnosti u ovom trenutku – neopisivo kratkom trenutku sadašnjice. Više nego u bilo kojoj drugoj situaciji osjećala sam tu posebnu ljudsku dimenziju - dimenziju vremenskog čvorišta. U vozu, više nego na bilo kom drugom mjestu na svijetu bila sam svjesna ljudske sposobnosti da sadašnjost, prošlost i budućnost obuhvati jednom mišlju i tako sažme u – vječnost. „Ali u vječnosti vrijeme ne postoji, vječnost je samo trenutak, taman dovoljan za jednu šalu“, rekao je Herman Hesse.

Kad god je bilo moguće – a to su obično bivala kratka putovanja ne duža od tri-četiri sata, trudila sam se da pronađem zgodno mjesto u vagon restoranu. Vagon restoran je posebna institucija – društveni mikrokozmos sa svojim pravilima, vrhovnim autoritetom, omeđenim prostorom i nevjerovatnim

konglomeratom svih društvenih klasa i neizmjerne šarolikosti različitih osobnosti ljudi koje je na početku putovanja povezivala najmanje jedna zajedenčka težnja: da iz tačke A stignu u tačku B. Kako je put odmicao, ljudi su se prepoznavali, upoznavali, stupali u razgovor, otkrivali zajedničke poznanike, pa čak i rođake, iste ili slične interese, bilo da se radilo o poslu, hobiju, političkom opredjeljenju ili strasti prema različitim predmetima ili djelatnostima. Naravno, otkrivali su i ono što ih je razdvajalo, znali su se prepirati pa čak i posvađati oko raznih više ili manje bitnih stvari, ali u svakom slučaju veoma važnih akterima tih diskusija. Neki su uspijevali da sklope i poneki posao ili dogovore sastanak. Oni manje raspoloženi za druženje čitali su novine, poneko i neku zanimljivu knjigu, neki su jednostavno posmatrali krajolik ispijajući polako svoje kafe i sokove ili nešto jače – sve prema afinitetima. Drugi su jednostavno kunjali sa netaknutom šoljom čaja ispred sebe. Da li su slušali šta se oko njih dešava ili ne, ne znam, ali prepostavljam da su neki od tih tihih osobnjaka uživali, naoko nezainteresovani, u žamoru i zanimljivim pričama svojih suputnika.

Ja – ja sam se mogla uklopiti u svaku od nabrojanih kategorija. Tokom vremena razvila sam poseban ritual: prvo bih poručila kafu i sok, zatim bih kunjala neko vrijeme hvatajući povremeno meni zanimljive razgovore, potom bih uživala u krajoliku, i na kraju bih se uključivala u meni najinteresantniji razgovor. Novine bih čitala dok je voz prolazio kroz tunele.

Pažljivi posmatrač i slušalac mogao je da nauči mnogo. Ja sam tokom kratkih putovanja vozom od Sarajeva do Čapljine, tokom godina, svašta saznala o medu i uzgoju pčela, duhanu, uzgoju bresaka, pripremi raznoraznih kulinarskih specijaliteta, kako se najlakše oguli jegulja i kako ju je najbolje pripremiti, o ljekovitom bilju i pripravcima istih, o historiji željeznice, ali i o problemima sa kojima se suočavaju željezničari.

Jedanput je zbog pada napona na strujnoj mreži voz dobra dva sata stajao na stanici Bradina. Bilo je užasno hladno iako je bio juni i ja sam razmišljala da se premjestim u jedan od vagona u kojem je radilo grijanje. Međutim, dvojica planinara koji su ušli u voz baš tu u Bradini, započeli su razgovor sa susjedima o svojim putešestvijama po okolnim planinama i klancima, pecanju po rječicama za koje sam prvi put čula, o tome gdje koje gljive i kada dospijevaju, o planinarskim zgodama i nezgodama, o zmijama i gdje ih najviše ima, o najboljem načinu pripreme jaretine... Bila je to, suvremenim jezikom rečeno, najbolja prezentacija o prirodnim ljepotama Bosne i Hercegovine koju sam imala priliku čuti. U poređenju sa ovim egzotičnim putovanjem na koje su nas, u ledenom vagonu, uz film koji

smo mogli vrtjeti samo u svojim glavama i slikama koje smo mogli dokučiti samo svojim duhovnim očima, povela dvojica planinara, jedan električar po profesiji a drugi službenik na šalteru pošte, predivne reportaže National Geografica bile su vrlo osrednji doživljaj.

••■■••

I tako – ovo iznenadno septembarsko putovanje me je ispunjavalo svojim čarima. Jutarnja magla se povlačila prema skrivenim kutovima dubokih planinskih usjeka i otkrivala pogledu raskošne boje prve jeseni. Krošnje su već dobile onaj nevjerovatni izgled palete nekog od starih impresionista – krajolikom je još uvijek dominirala zelena boja, ali je bilo jasno da je samo pitanje sata kada će je u potpunosti savladati široki premazi bakrene, žute, crvene i smeđe. Neko vrijeme sam upijala bezvremenu ljepotu Neretve i po ko zna koji put iščuđavala se dubokom zelenilu rijeke – meni najljepše od svih koje sam ikada vidjela. A vidjela sam ih mnogo na pet kontinenata koje sam imala sreću posjetiti. Kada smo ušli u tunel Ivan sedlo (najduži od 106 koliko ih ima na pruzi Sarajevo-Ploče) uzela sam novine i taman kada sam pronašla članak koji sam htjela pročitati začula sam poznati glas:

„Ma je li ovo moja drugarica Dina?“

Dignem pogled sa novina i vidim kolegu sa fakulteta – čuvenog Zenu. Bio je najbolji student u generaciji. Jedan od onih ljudi za koje vam se čini da mu sve ide od ruke i da je u svemu čega se prihvati najbolji. I pri tome niko nije znao kada on uči jer je uvijek visio ili po kafanama ili po raznoraznim gradskim događajima ili utakmicama i treninzima omiljenog fudbalskog kluba. Natprosječno inteligentan, imao je gotovo fotografsko pamćenje, čitao je nevjerovatnom brzinom, a dvaput je izašao na isti ispit samo onda kada ga je sam poništio – dakle onda kada je dobio devetku. Kada smo ga mi ostali studenti upitali šta mu bi – da nije skrenuo s pameti, lakonski je odgovorio da neće da mu jedna devetka kvari prosjek – čistu desetku. Odmah nakon fakulteta dobio je stipendiju nekog velikog Instituta u Švicarskoj, a kasnije i posao.

„Zdravo, Zena! Otkud ti i to u vozu za Čapljinu?“

„Ama imam tu neke strance – moj poslovni partner, Švicarac, sa familijom. Hoće ljudi avanturu – nezaboravno ljetovanje u Bosni, pa k'o velim – neka se malo provozaju našom željeznicom.“

Nasmijah se na njegov duhovit odgovor koji mi je potvrđio da je Zena još uvijek onaj isti – u stanju da ti u jednoj kratkoj rečenici da kompletnu analizu objektivnog stanja stvari uz dodatni vlastiti osvrt.

„Vidim, čitaš o ubistvu onog pedera“, konstatova Zena spuštajući se na sjedište preko puta mene. Čovjek koji je do tog trenutka kunjao u čošku, prenu se i dade svoj osebujan komentar: „Pravo mu budi – ja bi’ njih sve potamanio!“

Ja se sledih i pogledah u Zenu, očekujući neki išaret koji bi trebao da znači nešto kao – pusti budalu, ali na moje iznenađenje Zena se okrenu prema onom čovjeku i reče: „Ama, prijatelju, to bi bilo malo drastično, ali se slažem da bi tu pošast trebalo liječiti, a ne dozvoljavati im da usvajaju djecu i paradiraju okolo tražeći svoja prava.“

Osjetih kako mi se grlo steže od straha i okrenuh glavu prema suprotnom prozoru, nadajući se da će priča o okrutnom ubistvu homoseksualca o kojoj su svi već danima brujali: mediji, građanstvo, pa je čak bilo postavljeno i pitanje u parlamentu, utihnuti u vagon restoranu. No nadi tu nije bilo mjesta. U raspravu se uključila i žena koja je do tada sa svojom prijateljicom otračala valjda cijeli rodni grad:

„Ma to je bolest! Njih treba liječiti! Ja sam čula da u Americi imaju posebne klinike za to. A ja, vala, mislim da njih nema tol’ko nego je to sad postala nekakva moda. Svašta nam je sa Zapada došlo sa ovim strancima, ne video ih bijeli dan!“

„Bolest – jašta“, potvrđivala je njena drugarica, „ne d’o mi dragi Bog, pomakni se s mjesta, ja imam dva unuka, 19 i 22 godine, oni stalno šalabazaju po kafićima, idu po nekakvima seminarima, nikada se ne smiruju! I onda“, nastavljava je vatreno i glasno, tako da cijeli vagon restoran utihnu, „druže se sa budibogsnama djecom! Cure se buše – naušnica u nosu, na obrvi, na jeziku – zakloni me Bože, i da prostiš - u pupku! A onaj mlađi, ima druga sav išaran – istetovirane mu miške i listovi i da izvineš, men’sečini, da je čup’o i obrve.“

„Aaaaa!“ prokomentarisala ona prva. Htjela je ona još nešto dodati, ali onaj moj susjed, onaj od čijeg me je prijedloga rješenja „problema“ homoseksualca još uvijek podilazila jeza, dobaci:

„Peder, garant. Garant peder! Sve bi’ ja to pozatvar’o pa na prisilni rad, na Goli otok, pa da vidiš brale, bil’ mu palo na pamet fatat okolo dečkiće nakon što razbijje po tone kamena.“

Diskusija se nastavljava. Odjedanput je polovina putnika imala šta da kaže na tu temu. Druga polovina se pravila da ništa ne čuje. Dvojica mlađih muškaraca i jedna žena platiše račun i odoše. Dvije djevojke su tiho pričale i smješkale se, očigledno su pratile temu dana, ali ne rekoše

ništa. Njihovi skriveni osmjesi na komentare govorili su sami za sebe – nije ih se doticao ovaj razgovor, ali ih je zabavljao. Dvoje stranaca se glupavo smješkalo – nisu razumjeli ni riječ, ali ih je iznenadna žučna diskusija zbunila, pa nisu znali da li treba što prije da se maknu odatle ili će se strasti smiriti bez izbjivanja tuče.

Zena je sjedio preko puta mene. Ova ga je situacija očigledno zabavljala. U poređenju sa švicarskim brzim vozovima, ovo je bio za njega teatar na točkovima. Povremeno je dobacivao poneku riječ – samo da podgrije diskusiju u trenutku kada bi ona počela da jenjava. Tu i tamo bi namignuo prema meni osmjejujući se široko. Ja se okrenuh prozoru praveći se da posmatram krajolik. Niti sam posmatrala niti sam vidjela. Nisam se mogla isključiti. Bila sam vrlo uznemirena i na ivici suza:

„Pa zar niko neće ništa smisleno reći? Ima li ko da prekine ovo baljezgarenje?“ mislila sam. „Pa prekini ti“, rekoh samoj sebi, „kada ti već toliko smeta! Ali nemaš hrabrosti! To je – nemaš hrabrosti!“ Vodila sam diskusiju sama sa sobom, svjesna svog kukavičluka i nemoći. „I šta bih postigla? Ništa! Samo to da me ismiju i napadnu! I šta bih ja to uopšte mogla reći da dotaknem te u tuposti okamenjene mozgove, koji ne shvataju da nismo svi isti i da nam je to prednost, ali da smo svi ljudi i već samo po tome svi imamo jednaka prava.“ Smučila sam se samoj sebi zbog jalovog monologa. Sve je to trebalo reći, ali kako?

Pomislih na Inu, prijateljicu koja me je pozvala da je posjetim u Čapljinu. Ona je posljednjih godina živjela u Brisbejnu u Australiji. Susretale smo se uglavnom na – Facebooku. Javila mi se u utorak i pozvala me da je posjetim preko vikenda. Bila je sa cijelom svojom porodicom u Čapljinu u posjeti roditeljima.

Ina i ja smo se upoznale na fakultetu. Od prvog trenutka poznanstva smo kliknule, kako bi to rekla moja djeca. Stajale smo ispred table sa rasporedom predavanja i – ništa nam nije bilo jasno. Pogledale smo jedna u drugu i prasnule u smijeh. Ono što smo saznale jedna o drugoj uz kafu u studentskom bifeu bilo je da smo obje bile iz malih gradova, obje smo tražile stan u Sarajevu, obje smo nastojale naći nekog cimera da podijelimo troškove. Ono što smo kasnije saznale tokom četiri godine zajedničkog podstanarskog života bilo je da smo po svim svojim osobinama savršeno odgovarale jedna drugoj. Postale smo najbolje prijateljice, ravnopravne partnerice u vođenju domaćinstva, savršene kolegice u studiranju, sa puno razumijevanja prihvatale smo mane i vrline one druge. Nismo se uvijek slagale, ali od toga nismo

pravile dramu. Tokom vremena smo se zavoljele na jedan toliko poseban način da smo osjećale duboku povezanost. Tada – tih osamdestih godina homoseksualnost je još uvijek bila tabu tema. Seksualno opredjeljenje se nije pokazivalo osim u uskim krugovima dobrih prijatelja ili među ljudima za koje ocjeniš da su dovoljno širokih pogleda da mogu prihvati ljudi različitih pogleda i sklonosti. Nas dvije, koliko smo god bile, recimo „revolucionarne“ u odnosu na vlastiti odgoj koji je slijedio uvriježene stavove i prihvaćeni poredak stvari u društvu, toliko smo bile oportune u ponašanju prema van – prema društvu i sredini u kojem smo živjele. Bile smo vrlo diskretne i, koliko ja znam, samo dvoje-troje ljudi – naših zajedničkih prijatelja su možda bili svjesni dubine naše veze. Nekada nam je to „konspirativno“ ponašanje predstavljalo veliki teret, no ono što nas je pratilo svakog trenutka naše veze bilo je neko neodređeno tištanje – jedan glas, koji i nije bio toliko tih koliko smo mi to sebi pokušavale predstaviti, stalno je bio prisutan i uporno nam šaputao kako činimo nešto što nas čini nepoželjnim, što nas čini prijetvornim jer smo svoje živote mjerile dvostrukim aršinima – jedan je bio za nas-zajednički život kojeg smo gradile, a drugi za svijet izvan našeg iznajmljenog stana.

Život nas je odveo na različite strane – nju u Prištinu, mene u Sarajevo. Obje smo se udale, dobine djecu. Ona je rano ostala udovica, ja sam još uvijek u sretnom braku sa svojim prvim i, kako sada stvari stoje, jedinim mužem. Ona je kasnije odselila, prvo u Holandiju, a zatim sa svojom, ovaj put legalnom bračnom partnericom u Australiju. Kada mi je pisala o svom braku ni trenutka nisam posumnjala da je Ina sa svojom partnericom živjela harmoničnim životom ispunjenim međusobnim povjerenjem i ljubavlju jer Ina je bila takva osoba: dobra, mudra i dovoljno snažna da bi se vezala sa osobom koja je nije zasluzivala.

Diskusija u vozu je jenjavala. Okrenuh se prema Zeni koji je još uvijek sjedio prekoputa mene sa nekim zločestim osmijehom. Činilo se da je tema sa koje se malo pomalo prešlo na druga sporna pitanja, njemu još uvijek bila dovoljno izazovna da bi tek tako pustio da utihne. Zagleda mi se u oči – kucnu po novinama na naslov članka od kojeg je sve počelo i direktno me upita:

„Šta ti kažeš?“

Pomislih da me možda provokira. „Da li je znao za mene i Inu?“, prođe mi kroz glavu, ali odmah odbacih tu sumnju. „Ne, bili smo dobri drugari, ali nikada toliko bliski da bismo ga nas dvije pustile u naš intimni svijet“, zaključih. Na trenutak pomislih da promijenim temu, da kažem da o tome

nemam neko mišljenje, ali shvatih isto tako da to nikako nije u redu – ne zbog ubijenog čovjeka, ne zbog jednog divnog odsječka mog života i ne zbog Ine i njene porodice, njene hrabrosti i na kraju ne zbog onog što sam smatrala jedinim ispravnim moralnim stavom da svako ima pravo na svoj izbor i što je još važnije na emotivnu, intelektualnu, duhovnu i fizičku osobenost – do one granice koja ne ugrožava osobenost drugog. „E, pa vrijeme je i da kažem to u što duboko vjerujem“, odlučih. Glasno – toliko da su me kroz već sasvim tiki žamor razgovora koji su se vodili u vagon restoranu prihvatih izazov:

„Šta mislim o ubistvu ili šta mislim o homoseksualcima?“

„Ama ubistvo ne opravdavam, a ni ti, ali šta je sa svom ovom pomamom oko gejeva – šta o tome misliš?“

„Mislim da me veoma iznenađuješ, Zena.“

On iznenađeno podiže obrve. „Kako?“

„Iznenađuje me da inteligentna osoba poput tebe ne vidi u kom grmu leži zec.“

„Ne razumijem...“

„Kako ne razumiješ? Grupa tinejdžera – svi mlađi od 20 godina, svi zadojeni nekim neofašističkim, ultradesničarskim idejama koje su konglomerat svih mogućih radikalnih ideologija, uključujući i vjerski fanatizam, ubiju čovjeka jer im se nije dopalo što je zaljubljen u svog kolegu i što su te dvije zaljubljene osobe odlučile da stupe u bračnu zajednicu. I onda svi, od kolportera do predsjednika Vlade raspravljaju o tome da li dva muškarca treba da budu u braku, a niko više ne dovodi u pitanje – baš kao ni ti – to da su mladići i djevojke, pod parolom očuvanja tradicionalnih vrijednosti, oduzeli život čovjeku i pri tome još do te mjere unakazili njegovo tijelo da je bila potrebna DNK analiza da bi njegovi vlastiti roditelji bili sigurni da je to zaista njihov sin.“

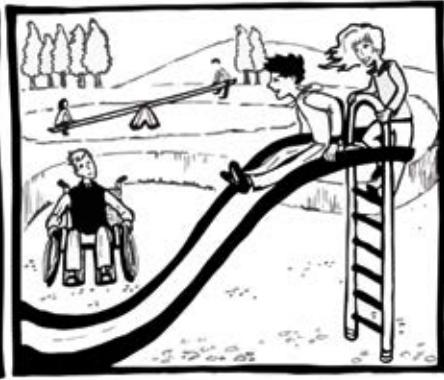
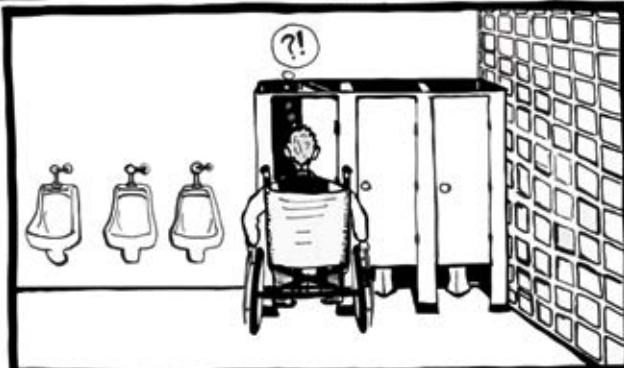
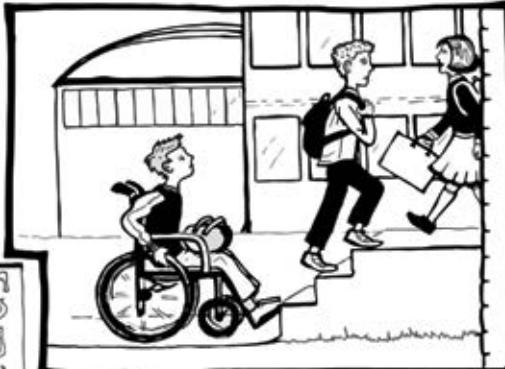
„Naravno da je to užasno, ali to će riješiti sud. Ali zar ti ne smeta pomisao da ćeš za koju godinu možda sresti svog sina kako zagrljen hoda sa – momkom?!“

„Iskreno, Zena, ono što mi smeta je uskogrudnost, okrutnost i osionost primitivnog jednoumlja. Ono što me najviše rastuži i zaboli je spoznaja da su ljudi spremni oduzeti drugim ljudima pravo na ljubav.“

ŠKOLA

jednakih
mogućnosti

Bork
Kecman

KLEN

Ljeto je sporim sparnim korakom zagazilo u svoju drugu polovicu. Mjesec koji jedni nazivaju srpnjem a drugi julom, ma koliko im podjednako vruće bilo, dahtao je poput žedna psa na vrelom asfaltu.

Mlađi isljednik Haris K. sjedio je u svom uredu i gledao preko gomile papira na radnom stolu u svijetloplavu oznaku „18°“ na malom monitoru starog klima uređaj koji je brektao na zidu iznad prozora.

„Puše, a kao da i ne puše. Hladi, a kao i da ne hladi“, razmišljao je. „Ova stara kanta ne može savladati jaru koja ubi. Eh, da mi je...“

Maštalo je o obali jezera, ugodnoj stolici postavljenoj u sjeni brezovog šumarka na obali, o svom novom teleskopskom ribarskom štapu koji je dobio prije gotovo dva mjeseca, a dosad ga nije imao prilike ni razvući, a kamoli isprobati na vodi. Bio je to dobar, odličan Šimano štap 320 centimetara dug sa keramičkim vođicama idealan za ribolov plovkom, a mogao je poslužiti i za povlačenje varalica.

Volio je sportski ribolov još od ranih studentskih dana. Na prvoj godini kriminalistike drugari su ga jednog petka nagovorili da pođe s njima.

„Ali ja nemam pojma o ribolovu“, branio se.

„Nema veze. Ni mi nismo neki profesionalci. Jedino je Marko pravi ribič. On i njegov stari su nas naučili osnovnim stvarima i zarazili ovim sportom. Dopašće ti se, vidjet ćeš.“

I stvarno mu se dopalo. Kao što se to vrlo često dešava, posrećilo mu se, pa je taj put od njih šestero upravo on uhvatio najveću ribu. Početnička sreća, zadirkivali su ga drugari, a on se samo smješkao mjerkujući pogledom lijepu mrenu od kilo i po koju je zakačio na prelivu iza jednog brzaca i nakon desetak minuta nadmudrivanja izvukao na obalu.

Tako je počelo, pa se Haris stvarno „zarazio“. Nakon prva dva-tri izlaska na vodu sa drugarima, nabavio je najnužniju opremu: štap, rolu i ostali pribor: silk, udice, plovke, olova i još poneku sitnicu. Sada više nije morao posudjavati štapove od svojih prijatelja već je mogao uživati u novom hobiju koristeći vlastitu opremu. Ubrzo je shvatio da je u ribolovu teški individualac. Odlasci na rijeke i jezera sa društvom pretvarali bi se, gotovo kao po pravilu i prije svega, u roštiljade i pijanke, a ponajmanje u ono

zbog čega su išli u prirodu, a on je mnogo više uživao u nadmudrivanju sa ribama nego u čevapima i kobasicama.

„Zašto nećeš više s nama?“ pitali su ga drugari kada je odbio poći s njima u novu ribolovnu avanturu.

„Pravo da vam kažem, s vama je odlazak na vodu sve drugo osim pecanja. Vama je sve preče. Roštilj, gajba piva, rakija. A ja volim pecati, zaista volim. Ako mi je do roštilja, idem u čevabdžinicu, ako mi je do piva, imam kafanu. A na vodu idem radi pecanja i ničeg više.“

Od tada, kada bi mu god to obaveze dozvoljavale, uzimao bi svoju opremu koju je stalno dopunjavao, pa zorom na autobus ili voz i konačno na pecanje. Nabavio je veliki ranac, vreću za spavanje, mali šator. Sada je imao sve što mu je trebalo za boravak u prirodi.

Iz razmišljanja ga prenu glas tajnice odjeljenja:

„Hare, zove te načelnik“, reče ona smješkajući se. Imala je običaj svakoga zvati koristeći nadimke koje bi najčešće sama davala svojim kolegama. Neki bi se zbog toga bunili, nekima je bilo sasvim svejedno kako ih zovu, a nekima pak drago, no tolerisali su joj gotovo sve jer joj je trebalo još samo mjesec - dva do zaslужene mirovine. Vremešna tajnica bila je gotovo kao maskota odjeljenja. Sve ih je poznavala, mnogo toga znala, čak i one stvari koje su izlazile iz okvira službe. „Eno starog u kancelariji za sastanke. Požuri, nervozan je.“

Načelnik je zaista bio nervozan. Šetkao je ispred dugih visokih prozora dok su ostali pozvani na sastanak sjedili za konferencijskim stolom. Kad je Haris ušao zatekao je još dvojicu svojih kolega inspektora i još dvoje - nepoznatog policajca u uniformi i ženu srednjih godina.

„A stigao si. Dobro, onda možemo početi. Imamo slučaj! Jutros su na srednjoškolskom igralištu pronašli izvjesnog Avdagu isprebijanog i u nesvijesti. Avdag, vjerujem, svi znate. To je onaj prosjak bez noge koji svako malo šepa glavnom ulicom i gnjavi prolaznike tražeći od njih koju paru. Mi smo ga sklanjali sa ulice, socijalna služba isto tako, no on bi se nakon par dana uporno vraćao i nastavljaо dosađivati građanima. Sada ga je netko gotovo zatukao. Emire, ti si ga našao, ako se ne varam?“

„Nisam ja, gospodine načelnice. Radnici gradskog zelenila obavijestili su našu stanicu jutros da su iza tribina u grmlju koje raste uz zid srednjoškolskog centra našli nečije neprekretno tijelo, a pošto smo Trišić i ja bili u blizini na redovnom obilasku odmah smo se uputili na igralište i

ustanovili da se radi o teško povrijeđenoj osobi. Odmah smo motorolom pozvali stanicu i Hitnu."

„Dobro je, pozorniče. Postupili ste sasvim ispravno, rutinski i prema redovnoj proceduri. Gospođo Tahirović, i Vi ste bili na mjestu zločina.“

„Izvinjavam se, ali nismo sigurni da je mjesto gdje je pronađen povrijeđeni baš mjesto zločina jer...“

„Oprostite, Mirna, što Vas prekidam, ali sam zaboravio da Vas predstavim ostalima. Kolege, gospođa Mirna Tahirović je viša policijska tehničarka koja je prisustvovala uviđaju na igralištu.“

„Hvala, načelniče. Dozvolite da nastavim. Mi iz stanice nismo sigurni da je unesrećeni povrijeđen baš tu gdje je i pronađen. Naime, tu a ni na samom sportskom terenu nismo našli tragove koji bi na to ukazivali, odnosno neposredno prije ukrasnog grmlja iza kojeg je pronađen na tlu smo otkrili svega dvije kapi krvi što očito govori da je žrtva pretučena negdje drugdje, a onda tu odbačena odnosno sakrivena. Uostalom, nigdje nije pronađena njegova potkoljenična proteza koju je imao niti štaku kojom se služio pri kretanju.“

„Koje su vrste povrede unesrećenog?“

„Hitna ga je pomoć odmah prebacila na traumatologiju kamo sam ja stigla upravo kada je bio na obradi. Prvo je ustanovljeno da se radi o već spomenutom Avdagom G. od ranije poznatom policiji. Povrijeđeni kod sebe nije imao nikakve lična dokumente, ali ga je osoblje traume odmah prepoznalo, a i ja sam ga znala iz viđenja. Pitate za povrede. Nesretni Avdaga ima višestruki lom desne ruke, naprsnuće dva rebra na lijevoj strani i čak četiri na desnoj strani grudnog koša, otvorenu ranu na potiljku, smrvljene obje os nazale, podljeve na oba oka, iščašenje mandibule i niz modrica gotovo po čitavom tijelu. Sve ukazuje na to da je grubo, rekla bih, čak sadistički pretučen sa namjerom da mu se nanesu trajne povrede.“

„Rekli ste da niste pronašli njegovu protezu i štap kojim se koristio?“

„Štaku ne štap. Ne, nismo našli ništa od toga.“

„Hvala Vam, kolegice Mirna. Od ovog trenutka mi preuzimamo slučaj, ali to ne znači da ukoliko vi iz stanice dodete do još nekih saznanja to zadržite za sebe. Mi, naravno, očekujemo da nas obavijestite o svemu što može pomoći da se ovaj slučaj razjasni i kazni počinitelj odnosno počinitelji. Nešto mi govori da Avdagu nije mogla isprebijati samo jedna osoba. Slažete li se, Mirna?“

„Mislim da ste potpuno u pravu.“

„Hvala Vam još jednom. Slobodni ste, a vi, dragi moji“, obrati se svojim kolegama, „hvatajte se posla. Harise, ti prošeći do srednjoškolskog i još jednom prošnuhaj okolo. Nijaz neka ode do traumatologije i porazgovara sa Avdagom ako je to moguće. Ukoliko je došao k sebi možda će biti u stanju da nam kaže što mu se desilo. Ti ćeš, Stevo, da se zaroviš u arhivu i iskopaš sve o Avdagi i srednjoškolskom. Nešto mi se muti kao da se tamo već jednom ranije, prije godinu - dvije desilo nešto slično. Vidimo se u dva.“

Izlazeći iz sale za sastanke Haris se kiselo nasmiješi pomislivši: „Šipak ću ja na pecanje prekosutra.“

• • •

Na sasvim drugom kraju grada u neuglednom kafiću sjedila su za stolom u uglu tri momka nešto se poluglasno domunđavajući. Kad im je konobar donio piće razgovor zamre na tren, a on slučajno primijeti zguljenu kožu na koščatoj šaci jednog od njih kao da je nevoljnik udario rukom u nekakvu tvrdu prepreku, zid, drvenu pregradu ili nešto slično. Kao nesvršeni student medicine poznavao je ovakve povrede.

Nešto kasnije mladićima priđe otmjeno odjeven muškarac i skinuvši ljetnji šešir spusti se na slobodnu stolicu.

„Pa? Jeste li obavili svoje?“

„Mi jesmo“, odgovori povrijeđeni jedva čujno. „Mi se uvijek držimo dogovora, a ti?“

„Nadam se bolje nego prošli put. Saznaću svakako. Nadam se da neću imati reklamacije na vaš posao. To ne bi valjalo, zar ne? A što se dogovora tiče i ja se držim dogovora. Dogovor je dogovor, a kako kažu stari: Dogovor kuću gradi, zar nije tako? Doduše ovdje se nije radilo o kući, momci.“

„A valjda je tako. Nego...“

„Nego? Što si htio reći, momak?“

„Pa lova!“

„A to. Lova, naravno. Koliko smo ono pogodili? Stoja, dvije?“

„Tri. Dogovor je bio tri stotke.“

„Imaš ti pravo. Samo se šalim. Evo tri stotke“, reče muškarac, pa iz unutrašnjeg džepa sakoa izvuče kovertu, pa je razmakнуvši čaše spusti na stol.

Mladić povrijeđene šake obazre se oko sebe, pokupi omotnicu, presavi je i gurnu u stražnji džep farmerica. Konobar koji je iza šanka nezainteresovano brisao tek oprane čaše i šalice za kafu primijeti na tim ne baš čistim farmericama nekakve tamne mrlje na donjem dijelu nogavica. „Ovaj se momak gadno potukao s nekim. Ima sasušene krv i na patikama. Nije on zveznuo šakom po zidu...“

„OK, momci. Ako ste vi zadovoljni, zadovoljan sam i ja. Uvijek sam volio dobro završene poslove.“

„Imaš li još posla za nas?“

„Biće. Javiću vam.“

„Kako će te naći?“

„Ja će naći vas kad mi opet zatrebate. Tako je bolje, zar ne?“ reče gospodin u ljetnom odijelu krojenom po mjeri, pokupi šešir, pa doda: „Ja će ovo platiti. Uvijek častim po obavljenom poslu.“

Vani stupivši na sunce pokri glavu i izvadivši sunčane naočale promrmlja: „E jadni moji starci, ostao je još jedan. Samo još jedan, pa je i to gotovo. Pravda će biti zadovoljena...“ Zatim preko ramena baci pogled prema kafiću koji je netom napustio. „Valjda su sve obavili kako valja. Dao sam im precizne upute. Ne bi bilo nimalo dobro da ih pokupe. Mogli bi se izlajati policiji... Ma nema veze. Ionako ne znaju ništa o meni. Ne znaju mi ime, ne znaju mi prezime niti adresu... Ah, samo još jedan...“

Mahnju taksi vozilu, pa nestade u smjeru centra grada.

• • ■ • •

„Mrzim juli“, pjevušio je Haris u brudu buljeći u usijan asfalt srednjoškolskog igrališta. Sjetio se da je kao polaznik obližnje gimnazije gledao građevinske mašine kako pripremaju teren za izgradnju sportskih površina. Osjećao je u nozdrvama miris rastopljenog katrana koji su radnici miješali sa mljevenom gumom starih automobilskih pneumatika. Položena mješavina bila je znatno mekša od običnog asfalta kojim su prekrivane ulice i pločnici i pri padu nije derala koljena klinaca koji su ganjali loptu. „Nigdje sjenke, nigdje hлада nema... Vidi, vidi. Ovo bi mogao biti...“

Navuče bijelu rukavicu od bijelog lateksa, pokupi komad izlizane sive plastike i razgleda ga prije nego je gurnu u plastičnu vrećicu za dokaze. „Ovo bi mogao biti štitnik štakе. Ali, gdje bi onda mogla biti sama štaka? Iver ne pada daleko...“

Osvrnu se, no ništa nalik metalnoj štaki nije bio. Popo se na vrh drvenih tribina u nadi da će odozgor, sa visine imati bolji pregled. Baš kad je odlučio dići ruke, vrelina je postajala gotovo nepodnošljiva, i vratiti se u kancelariju sa skromnim „ulovom“ pogled mu odluta preko ruba zida koji je odvajao srednjoškolsko od unutrašnjih dvorišta susjednih zgrada. U sasušenom koprivnjaku par metara ispod njega ležala je iskrivljena aluminijска cijev sa plastičnom drškom.

„A tu si, lutko. Ne mrdaj, sad će ja...“

Obide žurno blok zgrada, uđe u stubište zahvalan nemaru stanovnika stambene zgrade na otključanom ulazu, pa niz pet-šest stepenika i kroz drvena vrata sa razbijenim staklima izađe u zapušteno dvorište zaraslo u korov. Podiže štaku neobično savijenu prema rukohvatu. Na stražnjoj strani plastičnog držača podlaktice ugleda sasušenu krv i nekoliko zalijepljenih dlaka.

„Ipak su te ovdje zatukli, jadni moj Avdaga. Ovo je posao za forenzičare, ali gdje bi mogla biti proteza?“

No, protezu nije pronašao. Baci pogled na svoj Swatch, pa klimnu glavom: „Super! Skoro je pola dva. Vrijeme mi je da se maknem sa ovog zvizdana. Samo što nisam prokuhao... Lijepa moja kancelarijica...“

Tačno u dva svi su se opet okupili, ovaj put kod načelnika.

„Što imamo?“ upita on. „Nijaze?“

„Naša je žrtva još u komi, načelniče, i ljekari mi nisu mogli reći kada će doći sebi i osvijestiti se. Potvrdili su mi povrede onako kako ih je navela gospođa Mirna i još dodali neke unutrašnje povrede za koje ona nije mogla znati. Krhotina slomljenog rebra probila mu je plućnu maramicu i izazvala unutrašnje krvarenje, stradao je i jedan bubreg. Kažu da je kritično i da se bore za njegov život. Prebačen je na intenzivnu i sada ga upravo operišu. Ja sam, naravno, pregledao njegove stvari. Ništa značajno, nešto sitniša, limeni otvarač za pivo, prljava maramica i to bi bilo to. Nikakvih dokumenata, ništa što bi ukazivalo eventualno na to što se s njim desilo.“

„Odlično, Nijaze. Stevo, šta ti imaš?“

„Bili ste u pravu. Zaista se već nešto slično desilo na srednjoškolskom igralištu. Prije godinu dana na istom mjestu stanari susjednih zgrada su vidjeli nekakvog isprebijanog, krvavog tipa kako glavinja prema izlazu sa terena. Dok su se oni sabrali i pozvali policiju, čovjek je već oteturao kroz prolaz i nestao. Patrola je na igralištu našla dokaze nekakve tuče, ali pošto

nije bilo nikakve prijave predmet je završio u ladici. Jedino što se desilo je bilo to da su stanari tražili da se tamo postavi nadzorna kamera jer, rekli su, tamo se noću okupljaju pijanci i narkići..."

„Nadzorna kamera, kažeš. Jesi li provjerio? Da li je ikad postavljena?“

„Jeste, postavljena je i za pola sata dobićemo snimak.“

„Dobro je. Mičemo se polako. A ti si se, Harise, baš zadržao. Jesi li ti nešto otkrio?“

„Samo trenutak, načelniče. Ja sam kako ste mi naložili pregledao sve što imamo o našoj žrtvi u arhivi.“

„Pa jesи li što iščačkao?“

„Naravno. Avdaga je od ranije poznat organima gonjenja i to ne samo radi skitnje, prosjačenja i pijančevanja. Ono što dosada nismo znali da je kao mlad momak, pa i kasnije kad je postao punoljetan nekoliko puta osuđivan zbog sitnih i teških krađa i razbojništava. Sve u svemu, odležao je dvanaest godina. Sedam se puta našao iza rešetaka, a dva je puta bježao iz zatvora. Posljednji put prije više od dvadeset godina. Tada je zapeo za žicu na zidu kaznionice i pao sa visine od šest metara. Polomio se tako da su mu amputirali nogu. Odslužio je kaznu i od tada se primirio. Mislim primirio, nije više kroa ili ga mi nismo uhvatili.“

„Taj se čovjek nikad nije uklopio u društvo. Skita okolo, pije kad ima para, prosjači kad nema. Je li to sve?“

„Sve zasada.“

„Harise, kakve si ti sreće bio?“

„Imam štaku i plastični štitnik. Našao sam štaku i što je najinteresantnije mislim da je gospođa Mirna pogriješila. Ona je rekla kako sumnja da su Avdagu napali na igralištu, a ja opet mislim da se završni dio drame s njim baš tu desio.“

„Zašto?“

„Štaka je savijena od udarca, a na onom plastičnom dijelu koji dolazi oko nadlaktice invalida ima sasušene krvi i nekoliko dlaka, a naša žrtva ima ranu na potiljku. Kladim se da je ona nastala baš udarcem štake, ali to je već posao forenzičara.“

„Gdje je ta štaka sada?“

„U laboratoriji, načelniče. Gdje bi drugo bila? Odmah sam je tamo predao.“

Reski zvuk telefona sa načelnikovog stola prekinu Harisa.

„Vidi ko je.“

„Halo?“

„Načelniče...“

„Nije načelnik. Haris je.“

„Stigla je nekakva kaseta, ali kurir nema pojma kome je namijenjena. Pitaj...“

„U redu je. Neka je preda na protokol, a oni kada je zavedu, neka je donesu nama ovdje.“

„Važi.“

„Stigla je snimka nadzorne kamere. Sada će je poslati gore.“

„Sačekajmo da i drugi obave svoje i pošalju snimak, pa ćemo ga zajedno pregledati. Nadajmo se da će ipak biti od nekakve koristi, iako sumnjam“, otpuhnu načelnik krim odjela.

Nažalost, bio je gotovo u pravu.

„Ma koliko ovo smeće od snimka bilo loše, sada ipak znamo nešto više.“

Prvo što su otkrili na snimku nadzorne kamere koja se nalazila iznad ulaza na srednjoškolsko igralište bila je loša rasvjeta prostora istrage. Ono nešto malo svjetla, vjerovatno ulične rasvjete koje se probijalo kroz ulaz na teren i još manje onog koje su bacali u to doba noći rijetko osvijetljeni prozori okolnih zgrada je govorilo da snimak ne može biti bolji. Kada se tome pridoda i loš kvalitet jeftine kamere mogli su biti zadovoljni i ovako mutnim slikama koje su šutke promatrali. Jedini konkretan podatak bio je vremenski titl snimka čije su se cifre mijenjale u dnu iz sekunde u sekundu. A onda u 02:37:21 na monitoru su se pojavile prvo sjenke a zatim i nekakve prilike. Prve dvije mutne siluete nosile su nešto dok je treća koračajući za njima malo postrance i stalno se osvrćući za sobom prema ulazu vrtjela poput mažoretkinje u ruci nekakav dugačak tanak, predmet.

„Prva dvojica nose nešto teško, mora da je Avdaga, a ovaj visoki, zadnji iza njih vitla štakom... Sad bar znamo da su bila trojica, ali koja? Znamo i vrijeme.“

„Ne čini li vam se kako točno znaju što rade? Nema zastajkivanja, nema osvrtanja osim ovog sa štakom koji gleda povremeno prema ulazu. Njima je srednjoškolsko poznato. Dao bih se kladiti da su već bili tu. Uh, što je ovo?“

Tri su spodobe stigle do tribina, pa se noseći tijelo zavukle u uzak prostor između njih i zida. U uglu su spustili teret iza grmlja, treća je osoba zamahnula predmetom koji je dotada vrtjela i spustila udarac na tamno tijelo na tlu, a zatim bacila nešto preko zida. Bilo je previše tamno i mutno da bi se išta moglo raspoznati a kamoli crte lica trojke. Vratili su se istim putem kojim su i došli i nestali sa snimka. U desnom uglu je stajalo 02:44:58. Sve što ih je zanimalo desilo se za manje od osam minuta.

„Bio sam u pravu. Ovdje je zaradio posljednji udarac, onaj u potiljak.“

Pregledali su svi zajedno nekoliko puta snimak. Lica trojke nije bilo moguće identificirati. Možda je bilo moguće donekle precizno utvrditi njihovu visinu ali ne i ostale bitne podatke.

„Harise, nosi to u lab neka i oni pregledaju. Za danas smo gotovi ukoliko vi nemate još posla. Ti ćeš sutra obići stanare u okolnim zgradama. Možda je neko od njih ipak nešto vidio. Mada je bilo kasno uvijek netko pati od nesanice i bulji kroz prozor umjesto da broji ovčice. Svaka nam je informacija dragocjena. Stevo, tvoje je opet roviti po arhivu, a još si i veza tima sa laboratorijem. Nijaze, ti ćeš na traumu i ne miči se dok Avdaga ne dođe sebi, ako nesreća uopće dođe sebi...“ zaključi načelnik. „Hvatajte se kuća. Završili smo.“

• • •

„Imamo svjedoka...“ bilo je prvo što je mlađi islјednik Kafedžić saznao narednog jutra prolazeći žurno pored načelnikove tajnice na putu prema svojoj kancelariji. Kasnio je petnaestak minuta i nadao se da će to ostati neprimjećeno, ali nažalost nije. „Eno ih kod...“

„Znam, znam. Kod načelnika“, okrenu se Haris i pođe na drugu stranu.
„Baš sam ja baksuz...“

„Kasniš“, kiselo će njegov prepostavljeni. „Kolege iz stanice su bile marljive i malo se raspitivale na mjestima na kojim se okupljaju alkici. Posrećilo im su i evo ovoga ovdje. Kaže da nešto zna. Sada je samo pitanje koliko to nama vrijedi.“

Ispostavilo se da je priča notornog alkoholičara unijela novo svjetlo u slučaj „SREDNJOŠKOLSKO IGRALIŠTE“ kako je pedantna tajnica napisala krupnim štampanim slovima na fascikli za odlaganje pisanih dokumenata u koju je već pohranila medicinski izvještaj prispiо sa traumatologije i potvrdu o prijemu snimke nadzorne kamere. Naime, on, nesretni Avdaga i treći pajdaš sjedili su noć ranije u velikom parku kojim se grad ponosio i

kao uostalom svako drugo veče trovali se jeftinom rakijom koju je kupio Avdaga isprošenim novcem. Negdje iza ponoći, znao je to točno jer su netom dvanaest puta odzvonila zvona obližnje crkve - a njemu je još mu bučalo u glavi od te metalne buke, kada su im prišla tri momka. Kakva? Obična kao i sva ostala mlađarija koja izlazi tek u ta doba. Ustvari, koliko se on sjeća, prišli su pravo Avdag i jedan od njih onaj visoki, crni, mršavi mu je onda nešto došapnuo, a stari je ahbab na to promrmljao kako baš i nije spreman. Već je, znate, malo popio. Dugonja je onda izvadio zgužvanu cvanciku iz džepa i gurnuo je Avdag pred nos. „Ima toga još. Samo pođi sada s nama. Nemamo baš vremena...“ čuo je svjedok dok se Avdaga nesigurno podigao sa klupe oslanjajući se na štaku. „Sad ću ja odmah. Evo vam šiša. Ostavite mi gutljaj...“ i više ga nisu vidjeli. Na pitanje da li poznaje nekog od njih odgovorio je da visokog ne zna, ali da su druga dvojica braća Tufek, barabe koje se muvaju okolo i malo džepare, pa malo šverciju cigarama i petardama posebno pred Božić i Novu godinu. Znaju se oni i potući. Starijeg zovu Slino, ime mu ne zna, ali uvijek ima nož kod sebe.

„Mirna, ti znaš njihovu adresu, oni su na tvojem području. Uzmi patrolu, pa zajedno sa Harisom i Nijazom pokupite braću Tufek.“

„Ali, gospodine načelnice, meni samo moj komandir može narediti da uzmem patrolu i izađem na teren.“

„Prokleta administracija...“ promrmlja načelnik dižući telefonsku slušalicu.
„Halo? Jesi li to ti? Da, pa naravno da je hitno. Moramo ih pokupiti što prije dok nešto ne nanjuše... Hvala, buraz. Pa naravno, dobićeš papirologiju... U redu je. Krenite! Stevo, ti si rekao da si opet nešto iščeprkao, nekakvu poveznicu...“

„Jesam. Avdaga je robijao zbog razbojništva. Nožem je izbo čovjeka i teško ozlijedio ženu i sve to pred očima njihovog desetogodišnjeg sina.“

„Kako su se ti ljudi zvali?“

„Samo da vidim, imaju nekakvo nesvakidašnje prezime, nisam ga zapamtio...“ reče Stevo listajući svoj blok za bilješke. „A, evo ga. Matek. Prezivali su se Matek. On je bio Poljak, a ona naša.“

„Imaš li adresu tih Mateka?“

„Imam. Stanovali su u porodičnoj kući.“

„Kreni i pronađi sina. Kako se zvao?“

„Ime mu je Jaroslav.“

„Možda je još na toj adresi. Potraži ga.“

• • ■ ■ •

U prvom redu na klupi za optuženike sjedila su tri mladića tek nešto starija od osamnaest godina, do njih čovjek od nekih trideset i nešto godina pristojna izgleda, smirena pogleda uz svoje advokate, a između svake te skupine svoje su mjesto zauzeli uniformirani policajaci sudske policije. Iza njih sudnica je bila prepuna advokata i njihovih pripravnika, rodbine i prijatelja optuženih, predstavnika sedme sile i uvjek prisutnih radoznalaca. Na klupi za svjedočke sjedio je usamljeni Avdaga, uredno podšišan sa još uvjek vidljivom pokojom modricom i braniteljem po dužnosti. Ispred njih se nalazio stol sudskog zapisničara i onda povišen stol sudskog vijeća. Haris je sve što se pred njegovim očima odvijalo pomno promatrao razmišljajući kako se ustvari ovdje ne sudi krivcima već cjelokupnom društvu koje svojim nečinjenjem dovodi do toga da su svi, ama baš svi bez iznimke, optuženi i oštećeni žrtve čitavog niza nesretnih okolnosti. Nitko se ne rađa kao kriminalac, kriminalcem se postaje. No zašto? Mladog islijednika prenu iz njegovog razmišljanja prodoran glas državne tužiteljice.

„Uvaženi sude...“ uslijedilo je rutinsko protokolarno pozdravljanje da bi onda prešla na sam predmet. „Pred nama je, gospodo, težak i nadasve složen slučaj kakav dosada još nisam imala u svojoj petnaestogodišnjoj praksi. Sa jedne strane imamo ova tri mlada prestupnika od ranije poznata policiji i pravosuđu, braću Tufek, Sinana i Bracu i Rajka Potrića zvanog Munja, a uz njih, i upravo je to ono što iznenađuje, sjedi bar što se policije, tužilaštva i sudstva tiče potpuni anonimus, gospodin Jaroslav Sandić do kojeg je ruka pravde došla izuzetno teško. Dozvolite mi da objasnim ovo što sam upravo rekla. Za braću Tufek sam već rekla da su otprije poznati kako policiji, tako i tužilaštву odnosno sudstvu. Zbog svojih su djela ili bolje rečeno nedjela već kažnjavani, nažalost na kratke, i to moram ovdje istaknuti, neefikasne kazne. Da nabrojim tek neke, a da pri tome ne spominjem prekršaje poput tuča i sitnih krađa kojih je njihov policijski dosje prepun. Posljednji put privredni sucu za prekršaje prije četiri mjeseca zbog otimanja tašne i to kome! Jednoj sirotoj slabovidnoj starici na pijaci prepunoj ljudi. Poštovani sudac ih je pustio u nedostatku dokaza, jer zaboga, nesretna starica nije sa sigurnošću mogla potvrditi da su joj upravo oni oteli torbu. Ne zaboravite da je oštećena slabovidna osoba. Ja naprosto ne mogu razumjeti takvu odluku. Svako je nasilje prema našem zakonu kažnjivo, no nasilje prema invalidnim osobama moralno bi

biti, bar prema mojoj skromnom mišljenju, posebno sankcionisano. No da nastavim..."

Tužiteljica je nastavila sa svojim izlaganjem iznoseći činjenice optužnice koje nikako nisu išle u prilog okrivljenima. Navela je kako su trojica mlađih odvela te kobne noći nemoćnog Avdagu u pusti i neosvijetljeni prolaz između zgrada nedaleko od srednjoškolskog igrališta, ugurali mu onako pijanom nekakvu krpu u usta i zatim ga grubo pretukli polomivši mu protezu i otevši štaku. Zatim su ga onako polusvjesnog pod okriljem tame odnijeli na igralište, bacili iza tribina u grmlje. Munja ga je još jednom udario štakom po potiljku, pa su se odšetali kao da se ništa nije dogodilo. Nakon sat vremena okomila se na Jaroslava Sandića koji je cijelo vrijeme sjedio mirno i gotovo nezainteresovan. Na pomen svojeg imena podigao je pogled i zagledao se u tužiteljicu.

„Sve što ste dosada čuli o ovom užasnom, zastrašujućem činu nasilja nažalost i opet nad nemoćnom invalidnom osobom zamisao je ovog čovjeka koji sjedi ovdje pred vama“, rekla je tužiteljica pokazujući rukom na okrivljenog. „A motiv, pitaćete se. Motiv je osveta. Bolesna, patološka želja za osvetom i slijepa, ne manje patološka mržnja koja godinama tinja u ovom čovjeku. I sam žrtva grubog nasilja u djetinjstvu, umjesto da poučen iskustvom svoju inteligenciju i sposobnosti upotrijebi u, recimo borbi protiv nasilja, on je godinama smisljao kako da se osveti ljudima koji su naudili njegovim roditeljima. Punih je trideset godina kovao svoj monstruozn plan, uporno tragao za počiniteljima kao što je uporno tragao za eventualnim pomagačima u njegovoј opakoj nakani. Sam, naravno nije ni pomicao da uprlja svoje ruke sveteći se. Osmisliti plan, pronaći egzekutore i platiti ih, a pri svemu tome ostati u sjeni, neotkriven osnova je njegove ideje. Srećom, mi imamo odlične isljeđnike koji su razmotali, korak po korak, pakleno klupko i...“

Petog dana sudskog procesa u slučaju kojeg su i mediji nazvali „Slučaj srednjoškolskog igrališta“ iako se ustvari na tom terenu odigrao tek posljednji čin drame, advokati okrivljenih su iznijeli obranu svojih klijenata. Jaroslav Sandić branio se sam odbivši usluge poznatih advokata i branioca po dužnosti kojeg mu je preporučio sud.

„Časni sude, slušao sam ovdje danima optužbe koje su iznesene protiv mene. Ne poričem da je moja ideja da se ovdje prisutni Avdaga čije su ruke krvave, siguran sam i više od mojih, dosljedno kazni za težak, gnusan zločin koji je počinio iz sirovog koristoljublja. Taj je čovjek u novogodišnjoj noći nožem ranio mojeg oca i teško povrijedio moju majku. Od posljedica

ranjavanja moj je otac godinu dana nakon prepada umro, a majka iako fizički oporavljena, završila je u psihijatarskoj ustanovi. Nažalost, niti ona više nije među živima. Mene su podigli, odgojili i odškolovali očevi roditelji.“

Jaroslav Sandić se branio, ali se nije obranio. Na osnovu članova 32. i 33. krivičnog zakonika osuđen je na dvanaest godina iza rešetaka, braća Tufek na osnovu člana 173., stav 3. na po osam, a Munja na maksimalnu kaznu od deset godina.

Novine i elektronski mediji pratili su tok suđenja i prenosili izjave mnogih koji su znali ponešto o okriviljenim i još više onih koji ih nisu nikad sreli, ali su zato imali što reći. Izvjestili su naravno i o kaznama koje su dobili optuženi a dan kasnije, u petak, o opakoj bolesti kvrgave kože u goveda koja se pojavila na maloj farmi u turskoj pokrajini Anadoliji.

Haris Kafedžić strugnuo je rano u subotu svojim polovnim Renaultom 4 do jezera, namjestio šator i preklopnu stolicu, razvukao po prvi put ranije pripremljen novi Šimano, stavio mesnog crva na udicu podesivši prethodno štoper plovka na pravu dubinu, zabacio, pa se udubio u razmišljanje.

„Ludih li tri mjeseca. Istraga, suđenje, presuda, a čemu sve to? Ovi su sklonjeni sa ulice, a sutra će doći već drugi, lukaviji, vještiji, opasniji. Mi se bavimo posljedicama dok uzroke nitko ne vidi. Kakva je to mladež koja mlati invalide ma ko da su, koja otima torbe staricama, bode se noževima po tramvajima, mlati na fudbalskim terenima? Gdje mi to živimo?“

Nije ni primjetio da je plovak potonuo, struna se zategla, a onda ponovo opustila. Negdje na dnu jezera, daleko od pogubne udice stari se klen sladio mesnim crvom.

NEDOUMICA

„Imate još jednu stranku“, objavila je moja asistentkinja na kraju vrlo zamornog dana.

Bacih pogled na rokovnik da se uvjerim da nema više planiranih sastanaka. I naravno da je bilo tako jer sam dobro pazila da stranku koja je upravo izašla iz kancelarije uvijek ostavim za kraj radnog dana. Radilo se o vrlo teškom predmetu koji bi me svaki put iscrpio do krajnjih granica. Borba oko starateljstva, porodično nasilje, incest, otmica – sa tim se većina odvjetnika susretala samo gledajući krimi serije američke produkcije, a ja sam imala tu „sreću“ da već dvije godine živim sa tim slučajem kao da se radi o mom vlastitom životu. Nakon svake seanse sa klijentom ostajala sam iscijedena, depresivna, zgađena i užasnuta. Bila sam iskusna odvjetnica naučena da profesionalno obavljam svoj posao, da isključim emocije i da napravim oštru granicu između privatnog života i posla, ali ovdje se ta granica sve češće jako tanjila i postajala do te mjere propusna da sam sebe već suviše često uhvatila kako o tom predmetu razmišljam ne samo u kancelariji i na sudu, već i kod kuće, u krugu svoje porodice, u kupovini, na odmoru...

Asja je stajala na vratima čekajući moj odgovor. Gledala sam u nju i mislila kako je zaista mogla naći način da samoinicijativno zakaže sastanak za neki drugi dan, jer ona je jako dobro znala da nakon razgovora sa klijentom F., meni pod kožu ne staje ništa više. Zijevnula sam, skinula naočale i protrljala oči, nadajući se da će Asja shvatiti poruku i da je više neće biti u okviru vrata kada sam nakon dobrih dvadesetak sekundi podigla kao tuč teške kapke. Ali, ona je uporno stajala na istom mjestu – ljudski upitnik koji je čekao odgovor. „Ona mene iz nekog razloga mrzi!“ pomislih više razočarana tom spoznajom, nego ljuta zbog njene neinventivnosti.

„Kako? Pa rekla sam da danas više ne primam. Kasno je i umorna sam.“

„Ona insistira. Kaže, samo nešto da Vas pita i da neće dugo, a ja mislim da se radi o porodičnom nasilju.“

Naravno da je bilo porodično nasilje – u zadnje vrijeme mi samo i dolaze pretučene žene. Kao da se porodično pravo bavi samo nasiljem. Već sam i zaboravila kada sam posljednji put imala predmet iz oblasti imovinskih odnosa bračnih partnera ili starateljstva. A za to sam sama bila kriva –

nisam mogla odbiti žene koje su dolazile da traže pomoć. Doduše, moj prvi slučaj je bio sasvim neobičan – barem sam tada o njemu mislila kao o jedinstvenom. Naravno, kasnije sam saznala da neće ući u analne sudske prakse kao unikatan, ali i za današnje prilike može se smatrati rijetkim. Dakle, prije nekih pet godina prihvatila sam slučaj klijentice koja je došla na preporuku moje kolegice i dobre priateljice. Došla je u ime svog oca koga je njena majka godinama maltretirala. Bilo je to fizičko i psihičko zlostavljanje koje je uključivalo premlaćivanje, izgladnjivanje, ponižavanje svake vrste i potpuno osiromašivanje. Prihvatila sam slučaj više zbog suosjećanja sa žrtvom nego zbog profesionalnog izazova. Priznajem – i sama nesvakidašnjost slučaja je odigrala izvjesnu ulogu. Naime, i ja sam kao i većina ljudi, porodično nasilje povezivala sa nasiljem muškarca nad ženom i/ili djecom. Kakvi god da su tada bili moji razlozi, slučaj je bio riješen u korist mog klijenta i njegove kćerke. Nakon toga su na mom stolu sve češće bili slični predmeti. Doduše, nikada više nisam radila sa odraslim muškom žrtvom porodičnog nasilja, ali su se zato u mojoj kancelariji nizale žene koje su godinama živjele u bračnoj ili vanbračnoj vezi, nadajući se da će im sud pomoći da se riješe nasilnika. Imala sam još jedan slučaj koji se nije tako često susretnao u praksi: jedanput mi je došla pedesetogodišnjakinja koja nije više mogla izdržati teror i nasilje koje je trpjela od svojih roditelja. Sjećam se dobro svog iznenađenja kada je svoju stravičnu priču završila konstatacijom: „Brat je bio pametniji od mene. On je napustio kuću još prije pet godina.“ „Jeste li i njega maltretirali?“ upitala sam. „Kako nisu – još i više nego mene. Ali, otkako je on otišao mene zlostavljuju za oboje“, rekla je tako ravnim, ravnodušnim glasom da sam se skamenila od užasa. „Koliko je njemu godina?“ nisam odoljela da ne upitam. „On je tri godine stariji od mene. Nedavno se oženio.“

Osim ta dva neobična slučaja, ostali su po svom karakteru bili, uglavnom, svakodnevica sudske prakse – pretučene žene. Neobično je bilo što je samo nasilje postajalo zvjerskije. Barem sam tako mislila dok mi, na tu moju uopštenu konstataciju, dobar prijatelj mog oca – sudska vještak u penziji, nije rekao: „Elice, da ti samo znaš čega sam se ja u svom poslu nagledao. Ljudska mašta je u tom pogledu neiscrpna, a okrutnost bezgranična. Samo se o tome nije govorilo, pa bi dugotrajno zlostavljanje obično bilo otkriveno tek kada bi siroti ljudi postali moji pacijenti – mrtvi i bijeli na mom obduksijskom stolu. I pazi šta ti kažem – zbog tog tihog trpljenja, zbog šutnje, zbog straha od sramote, zbog naoko bezizlazne situacije za koje žrtve nisu znale da nađu rješenje,

stotine hiljada nasilnika, a svaki nasilnik je zločinac, ostaje nekažnjen. Na svaku ženu koja prijavi nasilje, ima ih još najmanje deset koje trpe, a ne govore. I koliko god je užasno ono što vidiš i čuješ, još je gore to nevidljivo nasilje. Dobro je što je u posljednje vrijeme sve više žena koje traže pomoći.“

Skupih nekako ono nekoliko atoma snage što ih je u meni još ostalo i rekoh Asji: „Dobro, neka pričeka još koji minut, pa će je primiti.“

Iz ladice stola sam izvadila nekoliko brošura organizacija za pomoći ženama žrtvama nasilja. Sa nekim od njih sam i sarađivala, a njihove publikacije, SOS telefoni i brojne druge aktivnosti bili su nesretnim ženama od velike pomoći.

I sama sam bila volonterka i s vremena na vrijeme radila pro bono. Lijepo je znati da si nekome pomogao. Dobar je to osjećaj kada si korisna i doprinosiš nekom procesu u kojem će nasilniku biti onemogućeno da sprovodi svoj uobičajeni teror. Ipak, u odnosu na sve one porodice koje nastavljale život po starom šablonu, sve mi je to bilo nekako malo, rijetko i ja sam bila već suviše umorna i demoralizirana. Barem sam pedeset puta bila čvrsto odlučila da će prestati prihvati predmete koji su se ticali nasilja.

„Pružiti besplatan pravni savjet i prihvatiti poneki slučaj pro bono – to je OK, ali poslovnu karijeru će morati usmjeriti u nekom drugom pravcu“, razmišljala sam spremajući se da uzmem još jedan slučaj koji nisam željela uzeti.

Bio mi je dovoljan jedan pogled kroz odškrinuta vrata prijemne kancelarije da mi sve bude kristalno jasno: „Ljevak je, a modrica je najmanje sedam dana stara“, zaključila sam u sebi.

Žena je sjedila vrlo staloženo i listala časopis. Na desnom obrazu i preko oka velika modrica – već zelenkastožuta po obodu, ali je zato upečatljivi tamni obruč krasio donji očni kapak.

Imala je nekih tridesetak godina, lijepo obučena, kose podignute u lagantu punđu i diskretno našminkana – barem na onoj strani lica koja nije bila povrijeđena.

„Kako Vam mogu pomoći?“ upitala sam pozivajući je u kancelariju.

„Imam samo jedno pitanje“, reče žena ustajući. Ispod rukava jakne virio je gips.

„Dakle – i slomljena ruka“, nastavila sam u sebi inventuru povreda. „Ko zna koliko još modrica ima po tijelu. Neće biti da je ovo prvi put da ju je istukao.“ Iskustvo mi je govorilo da batine počinju gotovo neprimjetno – jedan šamar kojim završi žučna svađa ili ljubomorni ispad. Kako samo žene grijše – ne postoji „samo jedan šamar“ – jer nikada ne ostaje na tome. Prvi put je jedan šamar, drugi put šamar i čupanje za kosu, treći put je nekoliko šamara i prisiljavanje na seks, a zatim prebijanje i silovanje za svaku sitnicu. On odlučuje o svemu: šta ona treba da radi, o čemu smije i o čemu ne smije da govori, šta da misli, kad da misli, najbolje da uopšte ne misli, s kim da se druži, kuda da gleda, kada da telefonira, koliko novca joj je potrebno. Ona mora da mu polaže račun za sve što radi, da traži novac i za higijenske uloške. On nju kontroliše bez prekida i nikada nije zadovoljan kontrolom koju je nad njom uspostavio i koju predstavlja, čak štaviše i sam vjeruje u to – da je to sve za njeno dobro i da time iskazuje svoju bezgraničnu ljubav. Na kraju, nasilje počine da se odvija u posebnom ritmu: prvo je izmlati, zatim trči u apoteku po lijekove, sutradan je obasipa poklonima i nježnošću i sve je dobro dok ona ne učini nešto što mu je sumnjivo ili mu nije po volji, dok ne kaže nešto na osnovu čega on zaključuje da je prekršila neko od pravila. A onda slijedi kazna. Nije malo puta konačna kazna za ženu žrtvu porodičnog nasilja bio kovčeg dva metra pod zemljom. Najgore od svega bilo je što se žene vraćaju ponovo i ponovo zlotvoru koji se, nakon što je premlati do besvjesti, iz zvijeri pretvara u nježnog muža koji se izvinjava, plače i obećava da se to više neće ponoviti.

Vidno šepajući, žena je ušla u kancelariju i sa bolnom grimasom na otečenom licu polako se spustila na stolicu. Tražila je nešto po torbi izvinjavajući se što je došla kasno, što se nije najavila, ali nije imala broj mog telefona, a za mene je čula od jedne komšinice čija je rodica bila moja klijentica prije koju godinu. Prvo nije htjela da dode, nije da ona hoda okolo i opterećuje druge svojim problemima, ali ovaj put je stvarno pretjerao i što je više razmišljala, shvatila je da on nema nikakva prava da se tako ponaša, pa je eto, na kraju odlučila da mi se obrati.

Gledala sam je kako nervozno kopa po tašni tražeći nešto, glas joj je bio na rubu plača. Sva je bila usredotočena na potragu. Nijednom me nije pogledala, niti je napravila stanku u monologu iz kojeg ja ništa o bitnim stvarima nisam mogla saznati.

Gledajući je tako smlavljenu, razmišljala sam da li imaju djece, da li on zlostavlja i njih ili mu je ona jedini poligon za liječenje frustracija. U

normalnim okolnostima, bez tih oteklina i podliva na licu, izgledala bi kao jedna emancipovana, samostalna i samosvjesna žena. Nije odavala utisak nesigurne osobe, niti osobe koja nema svoj stav. Pitala sam se radi li negdje i šta je po profesiji. Koliko god je bila potresena i koliko god je njen izlaganje odavalo da je pod ogromnim pritiskom, govorila je povezano i pravilno i ja sam nekako bila sigurna da se radi o fakultetski obrazovanoj osobi. Bila je lijepo obučena, kose podignute u laganu punđu i diskretno našminkana – barem na onoj strani lica koja nije bila povrijeđena. Iz torbe je izvadila velike sunčane naočale, iako je bio decembar i sunce se na nebu iznad našeg grada nije ukazalo već veoma dugo.

„Tipično“, pomislih. „Pred svijetom sve mora da izgleda normalno – nema veze što dan nije vidio sunca već dobra dva mjeseca – ona nosi sunčane naočale jer jedino tako može da sakrije ono što se dešava u spavaćoj sobi!“

Kao i svako ko dugo radi sa ljudima, nesvesno sam na osnovu samo svog iskustva stvarala sliku o osobi koju sam prvi put sretala. Koliko god da sam se trudila da ne smještam ljudе u fioke, da im ne lijepim etikete, da ih ne ocjenjujem na osnovu izgleda i prvog utiska, nisam mogla da se otmem porivu da to činim, a ova žena mi je davala dovoljno vremena da je posmatram i slušam i analiziram.

Fokus sa žene prenijela sam na njenog muža. Bila sam sigurna da se radilo o mužu, iako mi to ničim nije dala do znanja. „Muž joj je vjerovatno uvažen, simpatičan, ima dobar posao i dobro zarađuje – jedan od onih koji su svima bili dobri – osim svojoj porodici“, sklapala sam priču. „Ona je na svaki način, vjerovatno godinama, podržavala i gradila takvu sliku o njemu. Ko je od njenih bliskih znao da je tuče?“ Bila sam sigurna da njena tajna ostaje zaključana iza vrata doma, da povremeno izostane dva-tri dana sa posla – dok se modrice ne povuku dovoljno da ih prekrije šminkom. Bilo je muškaraca koji su konstantno tukli svoje žene i pri tome se maksimalno kontrolisali i pazili da lice ostane netaknuto. Znala sam za slučaj žene koja je umrla veoma mlada. Na zahtjev člana porodice, obavljena je obdukcija koja je otkrila da je žena sistematski bila premlaćivna. Istragom je kasnije utvrđeno da bi joj muž nasilnik prvo udarao glavom od zid da je ošamuti, a zatim je šakama udarao po prsima i kada bi već bila na podu šutirao je nogama u stomak. To je trajalo skoro četiri godine. I cijelo to vrijeme ona je redovno odlazila na posao. Niko od njoj bliskih ljudi nije ništa znao – važili su za skladan par. Jedna od radnih kolegica je na sahrani rekla: „To je bio brak za primjer.“

„Vjerovatno ju je užasno stid zbog onoga što joj se desilo ili joj se redovno dešava“, gradila sam svoju priču čekajući da napokon iz svoje tašne izvuče ono nešto. „Sramota ju je o tome govoriti.“

Neke od žena sa kojima sam radila, pravdale su svoje nasilne partnere: „On je dobar čovjek, ali ne može da se suzdrži kada ga izazovem!“ govorile bi. „Kako ga izazoveš?“ „On mrzi kad se jaje na oko prepeče!“ „I zato te je istukao?“ Umjesto odgovora dobila sam - tajac. Ili: „Najviše batina dobijem kad se branim. Da mogu otrpiti onaj prvi udarac mirno – ne bi bilo strašno, ali njega moje otimanje još više izazove.“

Naslušala sam se takvih tužnih priča, toliko da sam vjerovala da ne mogu čuti ništa što me može iznenaditi.

„Dosta, Elice, konstrukcija i dekonstrukcija!“ rekoh samoj sebi i okrenuh se prema prozoru. Krupne lapavice koje su cijeli dan povremeno padale, pretvorile su se u sitnu kišu. Ulična svjetiljka je slabašno žmirkala. Od samog pogleda na svu tu vlagu i mrak, podiđe me jeza. Noge su mi bile teške i ja osjetih neizdržljivu pospanost. „Hoće li se ovo više završiti?“ mislila sam.

Do mene dopre zvuk sitnog ravnomjernog grebanja. Pomislih da negdje u zidu imam miša. Okrenuh se prema zvuku i shvatih da žena sasvim tiho jeca. Prema meni je pružila ruku sa papirima koji su podrhtavali. Ljekarski nalazi.

Žena se napokon smirila, maramicom je brisala oči, mršteći se bolno. Nešto je promrmljala, ali je ja nisam razumjela. Taman sam htjela da je zamolim da ponovi, kad ona, svjesna da je govorila isuviše tiho, pročisti grlo i reče:

„Je li da on nema pravo da me bije kad mi nismo u braku?“

Pomislih da nisam dobro čula.

„Molim?“

„Eto, tu sve piše. Nema šta da se priča – vidi se. Nije ovo prvi put, ali je sad prevršilo svaku mjeru!“

Bila je očajna, ljuta i posramljena. Suze su ponove tekle niz lice – plakala je, ali ovaj put bez ikakvog zvuka.

Nije bilo rijetko da ljudi u mojoj kancelariji plaču. Nikada se na to nisam uspjela naviknuti. Nikada nisam uspjela otkriti kako da se ponašam u takvima situacijama: da je tješim, da ustanem da je zagrlim ili da

jednostavno sjedim i čekam. Gledala sam u nju sva zdvojna. Činilo mi se da mi se naočigled nekako smanjuje i skuplja, ramena su joj se tresla, oči su joj bile sklopljene, a ispod kapaka su tekli potoci. Ustala sam da joj donesem vode. Bila je tako sitna, tako ranjiva, pa sam lagano spustila ruku na njeno rame, nadajući se da će je to smiriti. Ona na to zajeca i nastavi da rida. Izašla sam u prijemnu kancelariju i rekla Asji da nam napravi kafu i donese dvije čaše vode i teglu sa slatkom od trešanja koje sam čuvala kao poseban „lijek“ za one večeri tokom kojih sam ostajala u kancelariji boreći se sa papirima i spremajući se za rasprave.

Žena se napokon smirila. Otpila je gutljaj vode.

„Ispričajte mi šta se desilo“, postavih pitanje koje mi je bilo na usnama posljednjih deset minuta.

Nakon još jednog gutljaja vode počela je da priča:

„Bila sam sa prijateljicom na kafi. Naišao je jedan naš poznanik - komšija iz ulice u kojoj sam odrasla. Baš sam se obradovala što ga vidim, kao uostalom i Lajla. Znate, nas troje smo išli u isti razred. Ponudila sam mu da nam se pridruži i on je sjeo sa nama. Nije on dugo ostao – žena je došla po njega da idu kupovati mašinu za veš. Onom mom je, valjda, neko rekao kako me je video u kafani. Nije da on meni brani da odem na kafu sa prijateljicama, ali ne voli kada sjedim u muškom društvu. Znam ja to, ali šta sam mogla – pa nisam čovjeka vidjela godinama i on mi je uvijek bio samo drug, zajedno smo se igrali – znate već: Eberčke-ebertute, Kulina-bana i tih dječijih igara, nekad davno, u mahali. Nisam se mogla praviti da ga ne znam. Sramota. Elem, neko me je video s njim u kafani i rekao onom mom. Došao je kući ranije i odmah me s vrata udario. Nastavio je da me tuče. Prebio me da sam završila u Hitnoj. Možete misliti – doveo me do Hitne i gurnuo me iz auta tako da sam pala i potrgala ligamente. Da nije bilo nekih ljudi da mi pomognu, ne znam kako bih se odvukla unutra.“

Zastala je, popila još gutljaj vode, pročistila grlo i rekla:

Slušajte, ja sam došla samo nešto da Vas pitam. A napravila sam ovdje predstavu i izvinjavam se. Zaista se izvinjavam. Nisam htjela da Vas uvlačim u sve ovo. Meni treba samo jedna informacija“, zastala je, pogledala me odlučno i postavila pitanje:

„Mogu li ga tužiti što me istukao jer mi nismo u braku? Živimo zajedno, ali nismo u braku. Došla sam samo to da Vas pitam – ima li on pravo da me bije kad mi uopšte nismo vjenčani?“

Smrzla sam se od užasa. Mislila sam da sam u ovom poslu čula sve što se moglo čuti, ali ova žena me je do te mjere porazila svojim pitanjem da sam buljila u nju ne znajući šta da kažem. Gledala sam u nju zabezknuto i vjerovatno koju sekundu predugo, pa ona ustade spremna da izadje.

„Molim Vas, sjedite još malo“, zamolih je. „Odgovoriću Vam na pitanje, ali dajte mi malo vremena. Sjedite još koju minutu.“

Sjela je, poravnala kaput i nestrpljivo me pogledala. Zapravo, gledala me je prkosno i ljutito.

Polako, naglašavajući svaku riječ kako bi shvatila šta joj govorim rekoh:

„Slušajte, to što Vi proživljavate se naziva nasilje. Nebitno da li ste u braku ili ne, ta osoba po zakonu ne smije da Vas zlostavlja na bilo koji način!“

Nije shvatala. Ponovo je ustala, uzela svoje papire sa stola i gurnula ih u tašnu. Njen pogled je govorio da mojim odgovorom nije zadovoljna, te, baš kao neko kome je dosadilo da budali objašnjava očigledno, vrlo grubo reče:

„Moj je stari tukao mamu kad god mu nešto nije bilo pravo, a ona je govorila: ‘Njegovo je da me bije, a moje da šutim. Tako ti je u braku.’“

Zagledala mi se u oči i sa neskrivenim nestrpljenjem ponovila pitanje:

„Ovo je prevršilo svaku mjeru. Ja nisam ništa potpisala. Nismo registrovani u Opštini. Ima li on pravo da me bije kad nismo u braku? Ja samo hoću da znam da li mogu da ga tužim. Neću da podnesem tužbu ako za to nema zakonske osnove.“

„Poslušajte me, molim Vas“, pokušala sam još jedanput da joj objasnim. „Ponavljam, riječ je o nasilju. Ako je i Vaša majka prolazila kroz isto, to onda znači da Vi još odmalena niste iskoračili iz kruga nasilja. Ne bojte se. Niste sami!“

Okrenula je glavu i počela plakati. Odvela sam je do fotelje u kojoj je do prije minuti sjedila. Kad se napokon smirila, rekla sam joj najubjedljivije što sam znala:

„Osnovni korak je da prijavite nasilje policiji, potom se aktivno uključuje Centar za socijalni rad i naravno organi pravosuđa. U BiH trenutno postoji devet sigurnih kuća u kojima su smještene žene, djevojke i djeca žrtve nasilja. Boravak u sigurnoj kući uključuje različite programe oporavka tako da sam sigurna da ćemo za Vas naći neko pozitivno rješenje. Molim Vas imajte ovo kod sebe za svaki slučaj.“

Dala sam joj letak na kojem je pisalo: „Nasilje nad ženama podrazumijeva sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu dovesti do fizičke, seksualne, psihičke odnosno finansijske povrede ili patnje za žene. Svaki oblik nasilja i torture u Federaciji BiH može se prijaviti na besplatan telefonski broj 1265, dok je za RS taj broj 1264.”

INTERNET

Bauk
FemijNauk

Na svom blogu, Lara je zatekla fotografiju na kojoj prividno potpuno gola leži na plaži. Fotografija je očigledno bila lažna, ali je privukla jako puno pažnje.

INTERNET

Vrijeme je bilo lijepo, sunčano i blago. Ljetne vreline su ostale negdje u prvoj polovini septembra, zatim je bilo nekoliko kišnih dana, a od tada, evo već preko mjesec dana, kao da se kalendar zaustavio - bilo je sunčano mada ne i vruće. Zrak je bio neobično čist i imao je onaj poseban miris miholjskog ljeta. Doduše, svježi povjetarac i sve kraći dani su upozoravali da je sezona kratkih rukava i bosih nogu u sandalama prošla, pa je Lara neodlučno stajala pred ormarom birajući pravu kombinaciju. „Još jedan školski dan“, konstatovala je Lara bez trunke elana. „A dan je k'o stvoren za izlet.“ Nije se sjećala ljestvog oktobra. Takođe, nije mogla da se sjeti da su joj školske obaveze ikad tako teško padale. Nekako je sve bilo protiv škole: lijepo vrijeme, novi grad i – naravno nova škola i razred koji ju je dočekao – recimo uljudno: nisu bili ni naročito ljubazni, a nisu bili ni neprijatni. Zapravo, činilo joj se da je baš nešto i ne primjećuju. Bili su, jednostavno rečeno, sasvim ravnodušni prema njoj. Uostalom, i ona sama je bila poprilično ravnodušna prema njima te se nikada nije brzo zbližavala sa ljudima. Voljela je da dobro osmotri novu sredinu u kojoj bi se našla, ljudi koji su je okruživali i njihove međusobne odnose. Ovaj put, činilo joj se, da će taj period osmatranja potrajati duže nego inače – baš joj se i nije žurilo da se bolje upozna sa bilo kim od novostečenih drugara. Ovakvi dani su je uvijek vukli da mašta o putovanjima. Po ko zna koji put ove sedmice prolazila je u mislima kroz vinograde Toskane i čudesne gradiće Kalabrije. Izvuče iz ormara čistu ali nešto pogužvanu majicu, farmerke i tanki džemper.

„Danas ću se ipak morati zadovoljiti časom geografije. Putovanje odloženo do daljnog“, uzdahnu sjetno Lara. Očekivala je da je danas prozove da odgovara. Voljela je geografiju, ali ova profesorica je uspijevala da svojim monotonim glasom od nekada zanimljivog predmeta učini najdosadniji mogući čas tokom kojeg se svim silama upinjala, ne da nešto upamti, već da ne zaspne. Voljela je putovati, ali kako to nije bilo moguće – barem ne za još koju godinu dok ne bude punoljetna i dok se ne osamostali, tu svoju glad za putovanjima tažila je čitanjem putopisa, gledanjem putopisnih emisija na TV-u i Internetu i proučavanjem geografskih karata. Geografske karte su malo – pomalo postale njena strast. Već je imala zavidnu zbirku starih karata – dobro ne baš originalnih, ali njoj su i dobre kopije činile veliko zadovoljstvo. Prva takva karta koju je našla u jednoj

maloj antikvarnici u Zagrebu bila je karta ostrva Veruda iz 18. stoljeća. Odisala je starinom i mistikom i od trenutka kada ju je vidjela u jedva osvijetljenoj podrumskoj prostoriji, postala je njen način da se odvoji od ovog svijeta i kreće na put. Samo jedan pogled na tu kartu znao je da je prenese do najudaljenijih kutaka svijeta, da je ponese u prošlost i na kraju da je dovede do zapanjujućih otkrića.

Oduvijek je željela da bude istraživačica, autorica putopisa, avanturistkinja čije su se zgode nizale na širokoj skali maštarija: Lara kao gusarska kapetanica pronalazi novo ostrvo naseljeno neobičnim ljudima; Lara kao voditeljica ekspedicije kroz šume Amazona u potrazi za ljekovitom biljkom kojom su Indijanci liječili većinu njima poznatih bolesti; Lara kako se sama probija kroz bespuća Himalaja u potrazi za izgubljenim bezvremenim gradom Šangri La...

Doduše, sad je bila već dovoljno odrasla da se u te maštarije upušta samo ponekad i to u onim trenucima kada je, već u krevetu spremna za noćni odmor, lebjdela između jave i sna. U posljednje vrijeme, te su maštarije dobivale sasvim sistematicne i pedantne oblike: planirala je putovanja, skupljala informacije o mogućim prevoznim sredstvima i najjeftinijim varijantama smještaja, čitala je vodiče i članke o historiji mjesta koje je planirala posjetiti. Takvih planova je bilo na desetine, a omiljeni posljednjih dana bio je putovanje Mediteranom: Jadranska obala Hrvatske i Crne Gore, Albanija, Grčka, Sicilija i dalje kroz Italiju, Francusku, Španiju, Portugal, a zatim na povratku dugo putovanje brodom do Pule i napokon otok Veruda.

„Danas bih se zadovoljila i kratkom varijantom: Toskana i Kalabrija, ali“, zaključi Lara, „za deset minuta mi polazi autobus na liniji 13 – Vučjak – Trg nezavisnosti i ne bi bilo dobro da zakasnim.“

U autobusu je primijetila djevojku iz škole. Bila je iz nekog od starijih razreda i nisu se poznavale. Lara ipak kimnu glavom u znak pozdrava i sjede na slobodno mjesto do prozora. Djevojka joj uzvrati pozdrav uz čudno iskrivljen i ne baš ljubazan osmijeh. Na izlasku iz autobra, progura se van pored nje i dobaci joj: „Dobra ti je fotka na blogu.“

Lara je voljela surfati Internetom i imala je svoj blog koji je bio sasvim lijepo posjećen. Roditelji nisu baš bili sretni kada su saznali za tu njenu zanimaciju. Internet je, smatrali su, korisna stvar, ali su isto tako bili svjesni svih opasnosti koje mladu osobu vrebaju sa internetskih stranica. Na pitanje zašto joj je potreban blog, Lara je odgovorila da je to nešto kao njen dnevnik. „U moje vrijeme dnevnik je bio čuvar najintimnijih tajni

za koje si htio da ostanu zabilježene, ali skrivene od svih osim od tebe samog, a sada, kako vidim – dnevnik je postao suprotnost samom sebi – sada svoja razmišljanja dijeliš sa cijelim svijetom. Gdje onda čuvaš tajne?" prokomentarisala je majka. Neko vrijeme su i mama i tata redovno pratili njen „dnevnik“ i čak su je znali i pohvaliti za neke njene objave. Doduše, znao je zalistati i poneki ne baš pristojan komentar izrečen pretjerano naturalističkim jezikom, koji je, znala je to mama, bio odlika mладалаčkog doba. No to nije bio razlog da se takav jezik mami i svidi, pa je počesto znala kritikovati takve komentare. Nije ni Lara voljela prostakluke, ali, pošto su njene teme bile manje-više benigne - govorila je uglavnom o putovanjima i zanimljivostima iz raznih krajeva svijeta, i komentari su se, uz pokoju rijetku iznimku, kretali u okviru prihvatljivih društvenih normi. Uglavnom, nijedno čudo ne traje dugo, pa tako ni Larin blog nije više pljenio pretjeranu pažnju njenih roditelja, a i sama je u posljednje vrijeme bila manje aktivna. Tim više ju je iznenadio komentar o njenoj fotografiji na blogu.

„Kakve veze ima moja fotka? Nisam je mijenjala otkako sam pokrenula svoj blog“, bila je zbumjena Lara. „Ma ko zna šta je ona skontala! Valjda me zamijenila sa nekim. Uostalom, na slici je Mumi.“ Mumi je bila Larina mačka, zapravo veliki stari potpuno sivi mačak kojeg je Lara obožavala i kojeg je često fotografisala iz vrlo jednostavnog razloga – Mumi je obožavao da pozira!

• ■ ■ ■ •

Lara je imala neki neprijatan utisak da je izazivala sasvim neprimjerenu pozornost: „Ma šta je sa ovim ljudima? Jel' se to meni čini ili svi, zaista, bulje u mene?“ Dok je stajala pred školom razgovarajući preko mobitela sa svojom najboljom prijateljicom, koja je, stotinama kilometara dalje u Larinom rodnom mjestu upravo završila sa nastavom, učini joj se da dvojica dječaka koji su gledali u njenom pravcu - u to je bila sto posto sigurna, govore o njoj i posprdno se smiju. Zatim joj je jedan treći – učenik trećeg razreda njene gimnazije, malo se očešavši o nju i to bez vidnog razloga jer nije bilo nekog guranja pri ulasku, dobacio u prolazu: „Dobra si ti, mala!“. Cijelo vrijeme dok se penjala uz stepenice, imala je utisak da učenici iza nje pokazuju na nju uz komentare, koje doduše nije čula, ali je prosto osjećala, da se odnose na nju.

Da se stvarno nešto dešava, bilo joj je jasno kada su dvije drugarice iz razreda, pomaknuvši se u stranu da joj naprave prolaz do kabineta, pogledale u nju izazivački, pogledale jedna u drugu i prasnule u smijeh.

„Ma da mi nije nešto nalijepio na leđa?“ pomisli Lara i nakon što je ostavila torbu na klupu, skinu džemper i pažljivo ga razgleda sa svih strana, zatim se osvrnu da vidi da nema neku ceduljicu na farmerkama. Sve je bilo u redu. Sjela je u klupu sa utiskom da se oko nje dešava nešto čudno, da je ona centar tih dešavanja i da svi osim nje znaju šta je to. Osjeti se užasno usamljeno i ranjivo – kao da je na sebi nosila nekakav sramni žig ili prokletstvo, kao da je zarazna. Profesor je ušao u razred, čas je počeo, ali šuškanje i smijuhanje nije prestalo. Nije imala pojma o čemu je bilo predavanje iz fizike – samo je pokušavala da shvati šta joj se dešava. Jedva je dočekala kraj časa da ode do toaleta nadajući se da će u ogledalu vidjeti kako se sva osula crvenim pečatima ili kako su joj natekli očni kapci i usne – npr. neka alergija (iako nikada nije imala takvih problema), jer to bi – em bilo objašnjenje što svi bulje u nju, em bi mogla da se smiri – da bude sigurna da nije ona skrenula s pameti i da oni čudni pogledi, mrmljanje u njenom pravcu i ničim izazvani komentari nisu bili njeni uobrazilji već da postoji sasvim racionalno objašnjenje.

Nažalost, Lara je izgledala sasvim dobro. Ni traga nekom osipu, otoku, nekom fizičkom nedostatku na licu. Još jedanput dobro razgleda cijelu figuru, kosu, svu odjeću pa čak i tene. Nigdje ništa neobično! Stajala je oslonjena na umivaonik kada joj mobitel zavibrira u džepu od farmerki. „Alena! Nema sat da smo razgovarale. Zna da sam na nastavi. Što zove sad?“ Javila se prilično grubo. S druge strane čula je Alenin usplahireni glas: „Laro, draga, šta ti bi da objaviš onu fotografiju?“

„Molim?“ Lara nije razumjela pitanje, ali joj se učini da je Alena spomenula fotografiju. U trenu se sledi – opet fotografija.

„Ma jesu li svi poludjeli?“ pomisli nervozno.

„O čemu govorиш, Alena?“

„O fotografiji na tvom blogu koja se proširila na petsto drugih...“

• ■ ■ •

Lara je sjedila u klupi i s nevjericom buljila u ekran svog mobitela. Na njenom blogu je bila njena fotografija! Ali kakva fotografija! Lara prividno potpuno gola leži na plaži.

Lara pomisli da sanja. Zatvori oči nadajući se da će slika nestati. „Sad ću se probuditi i ono više neće biti тамо...“ Kamo sreće da je bilo tako. „To ne može biti!“ razmišljala je Lara. „Otkud nekome ta slika? Kakva je to plaža? Ja тамо nikada nisam bila!“ Buljila je u sliku dok su joj se po

glavi vrzmale stotine pitanja. „Nikada se nisam sunčala gola, a kamoli fotografisala!“

Naravno da to nije bila Lara. Golo tijelo zrele žene nikako nije moglo pripadati trinaestogodišnjoj djevojčici. To ipak nije spriječilo 214 njenih čitalaca da napišu svoj komentar! Komentari! Bili su toliko vulgarni, prostački, uvredljivi. Svaki sljedeći bio je gori od prethodnog. One prve - one koji su se odnosili na nju i njenu navodnu fotografiju, slijedile su uvrede njenim roditeljima, porijeklu, njenoj naciji i vjeri.

Na klupu je doletjela gužvica papira. Lara razmota cedulju na kojoj je bila nedvosmislena ponuda: „Možemo li odmah da se dogovorimo za termin – da ne trošim impulse na poziv?“ Dečko iz prve klupe se zlobno cerekao.

Onaj što je sjedio iza nje kucnu je po ramenu i šapnu na uho: „Može li šta jeftinije preko štele – ipak smo školski drugovi?“

„O Bože, o Bože, o Bože! Ko je ovo uradio? Kako?“ Laru je uhvatila panika. Odlučila je da na sljedećem odmoru potraži razrednicu i zamoli je da je pusti kući – smislile već neki dobar razlog: glavobolja, grlobolja, trbobilja – u svakom slučaju, kako su sad stvari stajale neće puno ni slagati jer se iz trenutka u trenutak sve lošije osjećala. Valovi mučnine su joj svako malo nadolazili iz stomaka i širili se u svim pravcima, u glavi joj je bilo mutno, strah joj je stisnuo grlo, a neka hladna jeza joj je prolazila leđima i završavala se neprijatnim trncima u potiljku.

No, Lara nije dočekala zvono za kraj časa jer je zamjenica direktora ušla u razred kojih petnaestak minuta prije velikog odmora, prišla profi tjelesnog odgoja, nešto joj šapnula, a ova je zatim uzela sudačku pištaljku i zviznula za prekid košarkaškog duela. Lopta je zaustavljena, žamor utihnuo, a zamjenica je hladno i strogo pozvala: „Ružička, pođi sa mnom!“

... ■ ■ ...

Zamjenica je na Larino usplahireno pitanje da se nije dogodila kakva nesreća – jer joj je prva misao bila da se nešto desilo nekome od njenih, odgovorila: „Svi tvoji su zdravi i živi, ali ne znam koliko će biti dobro kada saznaju za tvoj blog.“ Nije stigla ništa više da kaže: s vrata kancelarije je vidjela svoje usplahirene roditelje, razrednicu i pedagogicu. Nije uspjela ni da pozdravi, a otac je već progovorio: „Vidio sam hakirani blog i sve one komentare. Ovo je nedopustivo.“ Molim Vas pomozite i recite nam šta da radimo. Lara će teško preživjeti naredni period“, nadovezala se na to majka.

Pedagogica, starija gospođa koja se u svom tridesetpetogodišnjem radnom vijeku susretala vjerovatno sa sličnim i još gorim situacijama, mirno je sjedila i sa donekle umornim izrazom na licu, posmatrala cijelu situaciju. Bila je jedina prisebna osoba u prostoriji i Lara se ponada da će od nje uspjeti dobiti neko smisleno objašnjenje. Pedagogica poče da lupka olovkom po stolu i jednoličan reski zvuk učini da tenzija među prisutnima popusti, te starija gospođa progovori:

„No, no, hajde da se lijepo smirimo i da porazgovaramo. Gospodine Ružička, u ovoj situaciji moramo ostati sabrani. Laro, dođi i sjedi ovdje. Zamjenice, šta mislite da nam poručite kafe i one božanstvene Zagine buhtle i sok od borovnice?“

Svi se zablenuše u nju. Zamjenica Ijutito i sasvim zbumjeno, razrednica samo zbumjeno, otac totalno zabezecknuto – baš onako kako bi se osjećao čovjek koji se odjednom našao, recimo - na Marsu, mati sa olakšanjem a Lara sa zahvalnošću.

„Danas nema buhtli!“ oporo dobaci zamjenica, nakon što je uspjela da se povrati od iznenađenja. Telefonom je poručila kafe i sok od borovnice. Ono što prisutni nisu mogli čuti jer je bilo pažljivo zakračunato u njenim mislima, bila je činjenica da je „Veca Vještica“, kako je uži krug njenih kolega zvao gospodu Veselinku Vestić - i to ne samo zbog očigledne asocijacija na njeno ime, i nakon toliko godina zajedničkog rada još uvijek može izbaciti iz ravnoteže.

„Prava je mustra – ona odlično zna da su buhtle utorkom i četvrtkom, a danas je srijeda!“ mislila je zamjenica dok je polako spuštala telefonsku slušalicu. „Kako joj samo uspijeva da jednom riječju pretvori situaciju koja je došla do vrhunca usijanja u ladanjsko raspoloženje?!“

Mlada zamjenica koja je, nakon svega pet godina prakse u nastavi, uspjela da se nametne kao najbolja kandidatkinja za mjesto zamjenika direktora, nije voljela da surađuje sa starijom kolegicom, koju je, doduše, izuzetno poštivala, ali ju je njen ogromno iskustvo i nevjerojatna sposobnost brze analize i nepogrešivog pronalaženja adekvatnog rješenja, maksimalno frustirala i činila nesigurnom. „Nije ni čudo što me počesto oslovi sa ‘naša omladinka’“, razmišljala je dalje zamjenica, „jer, ruku na srce, imam ja još puno toga od nje da naučim!“

... ■ ■ ■ ...

Lara je sjedila sva shrvana. Gledala je u tanki tamnoružičasti prsten soka od borovnice koji se zadržao pri dnu unutrašnjosti čaše. Da je nije bilo

sramota pokušala bi da posrče te posljednje kapi. Bila je užasno žedna i mada je dobro znala da nakon čaše soka i čitave boćice od 3 dl vode ta žeđ nema veze sa nedostatkom tečnosti, jedva je odolijevala porivu da zatraži još vode.

Za trenutak se potpuno isključila iz razgovora i razmišljala o tome kako ništa o čemu trenutno razgovaraju neće umiriti njene školske drugare i drugarice. „Da li ste Vi, poštovana zamjenice direktora, razrednice i Vi, profesorice Vestić, pogledali malo pažljivije komentare ispod te inkriminirajuće fotografije zbog koje našu kćer optužujete za nedolično, čak nemoralno ponašanje?“ prenu je majčin povиšen ton. Iznenadeno je pogleda i zaključi da joj je mati na ivici živaca. Majka je inače bila vrlo staložena osoba koja nikada nije povisivala ton za razliku od oca koji je bio temperamentniji, maštovitiji i pun vjere u ljudsku dobrotu, ali isto tako sklon burnim emotivnim reakcijama, kako pozitivnim tako i negativnim osjećanjima, i sa, kako je njena mati znala reći, „kraćim fitiljem. „Nedopustivo je“, nastavila je majka koja je ponovo zadobila kontrolu nad svojim glasom, „da neki od tih komentara pozivaju direktno na nasilje – kao ono: ‘da je moja, ja bih je prebila da joj nijedna kost ne bi ostala čitava’ ili...“

„Gospođo Ružićka, molim Vas...“ pokuša zamjenica da prekinu majku koja je pogleda tako da je čak i Veca Vještica u suncem okupanoj kancelariji osjetila iznenadni nalet polarne hladnoće.

„Dozvolite...“ majčin glas je bio tih, ravan, leden i tako nevjerovatno tvrd i britak da se Lara sva stresla. „Mi smo pažljivo saslušali sve što ste dosada radili sa Vašim učenicima na temu nasilja na Internetu. Molim Vas, sada Vi saslušajte moj prijedlog. Mati napravi oštru i kratku stanku, a zatim nastavi mekim, gotovo svilenim glasom: „Vi ste, kako sam čula, predaval predmet ‘Demokratija i ljudska prava’.“

Razrednica, kojoj je očigledno bilo jako neprijatno, promeškolji se nervozno na stolici, a izraz Vestićkinog lica je govorio da je shvatila da sa gospođom Ružićka treba biti vrlo oprezan, te vidno usredsredi svu pažnju na nju. Zamjenica je shvatila da joj je Veca Vještica, koja je cijelim tijelom bila okrenuta prema toj „ledenoj kraljici“, upravo dala znak da – zašuti, pri tome ne izustivši niti jednu jedinu riječ!

„Uostalom, neka ove dvije aždaje odmjere snage, a ja ću navijati!“ zaključi u sebi zamjenica, dozvolivši si da ispusti jedan glasan, duboko negodujući uzdah – barem je toliko mogla učiniti za svoj povrijeđeni ego.

„Dakle,” započe mati, „ponavljam da ne bude neke nedoumice u kom smjeru želim da ovaj razgovor ide dalje – želim da svi u školi jasno i nedvojbeno saznaju kako Lara nema veze sa tom fotografijom. Ovdje se radi o namjernom podmetanju i svjesnom maltretiranju – dakle o jasnom primjeru nasilja nad učenicom ove škole i nad nama. Ono što mene brine i čini vrlo nesretnom jeste to da je vrlo moguće da je neko od vaših učenika napravio tu svinjariju jer se fotografija pojavila mjesec dana nakon što je Lara došla u novu sredinu. Uostalom, vidjeli ste njena svjedočanstva, pohvale, preporuke – ona nikada nije bila sklona prostakluku, a nije ni glupa. Nažalost, Lara je sada obilježena. Ta slika će je možda pratiti sve do kraja školovanja u ovoj školi. Mjesecima će trpjeti uvrede školskih drugova: prostačka dobacivanja, dvosmislene šale, usputne aluzije itd. Od vas očekujem da ovom problemu priđete sa punom ozbiljnošću. Ovaj put se to desilo Lari, sljedeći put će se desiti nekom drugom – u ovoj ili nekoj drugoj školi. Moj savjet vam je da se, povodom ovog slučaja, više pozabavite problemom nasilja na Internetu – da razgovarate i sa učenicima i sa roditeljima i sa članovima kolektiva škole, pa bogme i da se posavjetujete sa PPZ-om i Ministarstvom, a manje vršenjem nasilja nad učenicima jer ova optužba je bila upravo to – nasilje nad učenicom i njenom porodicom. Dakle, nasilje koje je neko jutros učinio nad Larom, sutra može počiniti na svakom drugom djetetu.“

• • •

Na svoj užas, Lara je već sutradan shvatila da majka nije pretjerivala – prostačke šale i uvrede su dolazile sa svih strana.

Svi razrednici su jedan razredni čas posvetili razgovoru o problemu nasilja na Internetu. Održan je i roditeljski sastanak na tu temu. Ipak, nešto slično se ponovilo drugoj učenici nekad pred kraj školske godine, s tim da su posljedice bile još i gore – njen brat je istukao dečka za kojeg je mislio da je bio autor uvredljivog pamfleta koji je objavljen pod njenim imenom. Nakon što je dječak završio u Hitnoj pomoći sa slomljenom rukom i dva izbijena zuba, policija je utvrdila da je dečko nevin.

Profesorica Veselinka Vestić, pedagogica, odlučila je da na svoju ruku nešto poduzme, pa je dizajnirala poseban program koji se bavio isključivo nasiljem na Internetu. Program je uključivao njen predavanje – održala ga je naredne školske godine u svakom razredu, ali i obavezu da svaki učenik i učenica pronađu po jedan primjer nasilnog ponašanja korisnika na Internetu i da ga analizira u obliku otvorenog razgovora sa ostatkom razreda. Najbolje vođeni razgovori su ponovljeni i sa ostalim nastavnicima

i roditeljima tokom različitih prigoda: roditeljski sastanci, Dan škole, Međunarodni dan borbe protiv nasilja, Dani otvorenih vrata itd. Mudra Veca Vještica je znala da će na ovaj način pokriti svaki oblik nasilja – ne samo onog internetskog, pa je za svoj rad dobila i priznanje Prosvjetno pedagoškog zavoda – njen program je bio uvršten u obavezan školski program.

Lara je s vremenom stekla nekoliko zaista dragih prijateljica i prijatelja. Ipak – do kraja njenog srednjoškolskog obrazovanja pratio ju je nadimak „Ona Lara“.

SKITNICE

Bork Feničak

Duda i Malik su bili simpatije kroz čitavu osnovnu...

...a onda i kroz srednju školu.

Međutim, nikada se nisu zabavljali, a putevi su im se kasnije razili. A onda, nakon 10 godina, e-mail!

Malik! Ne mogu da vjerujem!

Na putu do parka gdje su se našli, Duda se pokušavala sjetiti razloga zbog kojeg nikad nisu bili skupa, ali nije uspjela.

U jednom trenutku, prošli su pored psa skitnice...

Uh, kako mrzim ove kerove!!!

Šta radiš te?

Ma ne mogu ih smisliti! A ljudi koji ih hrane bih odmah u zatvor slao!

Šta tje odjednom?
Zašto si tako agresivan?

Šta agresivan?
Sve bih ja to potamano!
Džukelo prijave!

Dudi je najednom postalo jasno zašto je dobro da nikada nisu bili skupa.

Ako neko može biti tako surov i pun bijesa prema nedužnim bićima, taj ne može biti puno bolji ni prema ljudima.

SKITNICE

Sjedila je na terasi obiteljske kuće, spušтало se veče, sunce tek što nije зашло za blage obrонке на којим је доизревала винова loza. Nebom сe prema западу вукла танка, riđa traka oblaka. „Дај боže да ноћас мало ороси“, помисли она пратећи ту paperjасту траку. „Valjalo bi да мало nakvаси travnjak. Dosadilo mi je već svako друго јутро zalijevati travnjak.“ На баšтensком столићу pletenom од кухраног vrbovog pruća stajao је njen omiljeni predmet, bakin bijelo-plavi čajnik od holandskog porculana i ista takva šolja. Tanjurić koji је дошао uz tu šolju давно је već bio okrnjen od silne upotrebe, ali nije imala srca da ga baci, bili su то posljednji ostaci servisa за шест osoba kupljenog u staretinarnici почетком stoljeća. U čajniku је bila njena omiljena mješavina rukom branih trava: metvica, melisa, mladi sasušeni listovi kupine, struk hajdučke trave. U krilu prela је mačka, ljupka jednogodišnja trikolora. Odnekud је pokupila podatak да су sve trobojne mačке sa kombinacijom bijele, žuto-narančaste i crne boje krvna ženke.

Na podu terase prekrivenom pomalo već izlizanim daskama od mekog drveta sa kojih se ljuštala smeđa masna boja за čamce, ležao је pas pozorno пратећи blagim smeđim očima svaki pokret gazdarice. Prisjeti сe kako је jedno majsko јутро прошле године изашла na terasu i ugledala šareno štene kako спуштенih prednjih šapa razdragano maše repom stojeći posred gredice sa mladim petunijama. „Што ћеш ti u mojoem cvijeću?“ obratila сe mладунцу, а он је cvilnuo i na kratkim šapama gotovo dopuzao do njenih papuča izvrnuvши se smjerno na leđa. Sagnula сe, pomilovala stvorenje po trbuhi, a ono joj је liznulo ruku. Ušla је u kuću, u ostavi pronašla staru šerpu koja odavno nije bila u upotrebi, nasula мало mlijeka i udrobila jučerašnju kiflu. Psić ju је čekao na otiraču pred vratima u glupoj pozи oslonjen na zadnje šape a prednjim u zraku i isplaženim jezikom sa kojeg је kapala slina. „Uljez ...“ promrmljala је i spustila mu hranu. „Baš glupo izgledaš sa tom crnom flekom preko oka.“ Naravno, nije imala srca da ga otjera, ali mu је ozbiljno zaprijetila prstom kada se oblizao nakon halapljivo pozderanog obroka. „Oderaću te ako mi будеш rovio по cvjetnim gredicama, uljezu jedan.“ Pas је ostao uz nju kao što mu је ostalo i ime: Uljez.

Otvorila је prvu stranicu svog starog spomenara izlizanih šarenih korica који nije pogledala ruku na srce па već desetak, petnaestak godina, а ни сада nije točno znala зашто је posegnula за njim. Na prvoj stranici krupnim,

nevještim štampanim slovima ispisala je prije šest decenija: DUBRAVKA – PRVI RAZRED pa nalijepila kartonsko licitarsko srce i nekoliko šarenih cvjetića od lakiranog papira. Na drugoj stranici njena slika u zoološkom vrtu ispred obora sa žirafama. Zastala je na trećoj gledajući u crno-bijelu, sada već požutjelu fotku snimljenu negdje na kraju prvog razreda. Tri reda mališana, njih dvadeset osmero i učiteljica. Svi nasmijani, sretni, bezbrižni ovjekovječeni okom Lajka fotoaparata profesionalnog školskog fotografa. Raspoznavala je lica nekih drugara, mnoge je potpuno zaboravila. Neke od njih je godinama sretala iako su im se putevi razišli, neke nikad više nije vidjela po završetku osnovne škole. Znala je da njih nekoliko nije više među živima. Kao što to često biva na poleđini fotografije bio je kompletan spisak učenika sakriven Karbofiksom, lijepkom koji je nekada mirisao na bademe, a sada je čvrsto držao „zakovanu“ za stranicu spomenara. Prelazila je prstom preko tih lica, a onda zastala nad jednim. Bio je to tada sitan dječarac imenom Malik, njen Malik.

Dubravka i Malik poznavali su se čitavu vječnost, zapravo njihovo drugovanje započelo je još u prvom razredu osnovne škole. Sjedili su klupa do klupe, družili se na odmorima, zajedno išli putem koji ih je vodio pored željezničke pruge prema školi, vraćali se poslije nastave svojim kućama u istom radničkom naselju. Kad se u trećem pola razreda zarazilo hepatitisom ležali su krevet do kreveta u školskoj poliklinici, preznojavali se i čekali da im mine žutilo sa lica i tijela tamaneći krišom čokoladice i kekse.

Bila je uvijek nešto bolja učenica od njega. Njene su petice stajale postrojene gordo poput vojnika, a na njegovom su se svjedočanstvu s vremenom na vrijeme ugnijezdile dvije-tri četvorke i poslovična trica iz vladanja. Bio je nestašan, nemiran mangupčić i tu nije bilo pomoći. Uzalud su njegovi roditelji pokušavali da ga primire, kažnjavali ga braneći mu nedjeljne dječje matineje u kinu Doma kulture, izlaske sa drugarima i omiljene nogometne utakmice na travnatoj ledini usred naselja. Malik bi se smirio dan - dva, ponekad je čitavu sedmicu sjedio miran k'o bubica, a onda bi opet izveo nekakvu mangupariju zasmijavajući čitav razred i remeteći nastavu na što bi učiteljica pogledavši ga preko pozlaćenih cvikera uzdahnula i podebljala mu po tko zna koji put olovkom usidrenu tricu iz vladanja na dnu stranice sa ocjenama. Malik je znao da će se na kraju godine ta trica na neki magičan način pretvoriti u četvorku kako mu ne bi pokvarila prosjek ocjena i opšti uspjeh razreda.

Nakon osmog razreda put je Dubravku i Maliku, kao i trend tih godina u spoju sa ambicijama njihovih roditelja, odveo u istu gimnaziju i kao da

se historija ponovila. Malik je uvijek sjedio u prvoj klupi ispred katedre a Dubravka iza njega. Imali su godinama razvijane dobro uhodane i gotovo do savršenstva uvježbane sisteme svojih tajnih znakova, ceduljica i došaptavanja. Njemu su bolje išli društveni predmeti a njoj prirodni. Malik je bio verziran za povijest, geografiju, filozofiju, sociologiju i psihologiju, a Duda, kako su je svi u razredu zvali, za matematiku, fiziku, hemiju, biologiju. Jezici su im išli podjednako dobro.

Zajedno su sa društvom slavili rođendane, proslavljali Nove godine. Bili su odličan tandem, ali iako su to svi mislili za njih, nikad nisu bili par. Negdje pred kraj drugog gimnazije Dubravku su, kada nije bila u Malikovom društvu, počeli sretati sa visokim momkom iz četvrtog. Malik je već neko vrijeme povremeno izlazio sa ljupkom djevojkom duge tamne kose i krupnih crnih očiju iz susjednog razreda. Nekako u to vrijeme joj je poklonio malo mače koje se okotilo u njegovoj drvarnici.

„Ime mu je Bili i znaš, Dudić, da ima brata i sestru. Boni i Klajd. Klajda sam dao djevojci, a Boni je ostala kod mene. Čuvaj Biliju i brini se o njemu. Neka te uvijek podsjeća na mene ... i kada me ne bude bilo“, proročanski je dodao.

Važne životne odluke i različita stremljenja odvela su ih nakon srednje škole u drugačijim pravcima. Duda je upisala ekonomiju a Malik komparativnu književnost i sociologiju, no njihovo drugovanje trajalo je i dalje mada su se u to vrijeme rjeđe sretali. Fakultetske obaveze uzimale su danak. Ona je u roku polagala ispite završavajući godinu za godinom. Diplomirala je i brzo dobila posao u banci. Malik je negdje pred kraj druge godine studija prekinuo školovanje i ubrzo nestao iz naselja. Vrijeme je prolazilo, Bili je izrastao u velikog mačora, a onda ga je jedne zime nehotice zgazio komšija svojom pohabanom Ladom. Plaćući ga je ukopala u smrznutu zemlju djedovog vrta svjesna da se nikada nije prestala pitati što se ustvari desilo sa Malikom. Preko nekih zajedničkih poznanika saznala je da se odvojio od roditelja, iznajmio sobicu na drugom kraju grada, da nešto piskara za nekakve novine. Ma kakvo pisanje, tvrdio je netko drugi, vidjeli su ga neko veće na glavnom trgu kako prodaje novine i to je jedina njegova veza sa štampom, no Dubravka je samo odmahivala glavom. Malik je zaista dobro pisao, možda i najbolje od svih u razredu, a uređivao je i gimnazijski list. Bio je vičan Peru.

Narednog ju je ljeta, prošle su bile već gotovo četiri godine, u poštanskom sandučiću zatekla kičasta razglednica sa prizorima malog ribarskog mjesta sa vanjske strane Hvara i neizbjegnim palmama u sutor. Pisalo je: „Sve je

kič bez tebe. Nedostaješ mi. Tvoj M.“ Dugo je piljila u neobičnu razglednicu, a onda ju odložila u rezbarenu drvenu kutiju u kojoj je čuvala svoje „dragocjenosti“ poput spomenara iz osnovne škole, fotografija, stihova odavno zaboravljenih ali nekad u nju zaljubljenih momaka ispisanih na stranicama istrgnutim iz teka, bakinu burmu i još pokoju dragu sitnicu.

Godine su nekima tutnjale poput ubrzanog voza, nekima se pak vukle kao paučina u poznu jesen a Dubravki mirno protjecale poput širokih stepskih rijeka. Udaljala se u dvadeset i nekoj, rodila u kratkom razmaku dvije preslatke djevojčice, napredovala u službi. Malika bi se tek sporadično sjetila uz neizostavno, ali nikada naglas izgovoreno, pitanje: „Što li je sa tim čovjekom?“ A onda su i te drage iskrice nekog davno prohujalog djetinjstva i mladosti zgasnule. Prošle su joj tridesete, četrdesete, pedesete, a u ranim šezdesetim bila je udovica pred mirovinom i sa sređenom porodičnom kućom u pitomini ljupkog pitoresknog naselja udaljenog nepunih dvadeset minuta kolima od glavnog grada. Davno uspješno odškolovane kćerke zasnovale su svoje porodice daleko od nje i njene pažnje. Unuke bi redovno viđala preko Skajpa svake sedmice, a uživo svakog ljeta kada bi njen dom u trenu okrenuli naglavačke prije odlaska na Jadran. Kućne ljubimce viđala je svaki dan.

Zatvorila je spomenar i spustila u kutiju kad je iz vrtloga uspomena prenu zvuk mobilnog. Pogledala je broj i nije ga prepoznala. Nije imala običaj da se javlja na takve pozive, pa prekine signal i odloži aparat. Ponovo se oglasio, pa je konačno nakon petog poziva, mada nevoljko, pritisnula zeleni taster i uspostavila vezu.

„Halo? Ko je?“

„Vozdrica, Dudić! Kako si?“ začula je glas, istina nešto hrapaviji od onog koji je pamtila i istog trena pretrnula.

„O bože dragi... Malik...“

„Znači, nisi me zaboravila. Ja sam, dušo. A tko bi te zvao ovako iznebuha?“

„Ma...“ U njenoj glavi su se otvorili nekakvi čudesni kovitlaci, pokuljale mutne slike prošlosti, ostala je bez riječi.

„Dudić, jesi li tu?“

„Ah, čovječe ...“ šmrcnu ne uspijevajući prekriti zvučnik mobitela. Čuo je, naravno da je čuo.

„Jesi li ti to, mala, prehlađena?“ odjeknu njegov vragolasti glas.

„Budalice, nisam prehlađena. Daj mi samo sekundu da... da se...“

„A znam. Da se sabereš. Važi, imaš i tri. Bolje je da se sabereš nego da se oduzmeš“, nastavljao je Malik da je zadirkuje. „Ajde, ajde, pa nije valjda smak svijeta. Jedva sam te pronašao. Nisi više na staroj adresi.“

„Nisam. Već godinama sam ovdje na selu...“

„To je OK. Nego, vjerovala ti to ili ne, rado bih te vidio. Ustvari, iskreno da ti kažem, izgaram od želje da te vidim. Imaš li malo vremena za starog drugara?“

„Imam, naravno da imam. Samo...“

„Nema panike, Dudić. Ako ne možeš večeras, ima i sutra vremena, prekosutra. Biću par dana u gradu.“

„Joj super! Šta je danas? Četvrtak, petak? Sve sam pobrkala. Na odmoru sam, pa ne vodim računa o danim.“

„Petak je, mala, petak.“

„Možda onda sutra. Bolje sutra.“

„Važi, gospođo...“ i izgovori prezime koje je stekla brakom. Vidimo se na starom mjestu oko pet, šest, kako već tebi odgovara.“

„Bogati, Malik, a koje je to tebi staro mjesto?“

„Nemoj mi samo reći da si zaboravila našu kafanicu.“

„Labud! Misliš li na Labud?“

„Naravno da mislim na Labud.“

„Ej, Malik, to je sada otmjeni restoran, nije više špelunka kao u naše vrijeme.“

„Super! Što fali? Vodim te na večerinku. Samo reci u koje vrijeme, a ja ću već prilagoditi nekakve svoje glupe obaveze.“

„U šest! Može li u šest?“

„Dogovoreno! Treba li možda da te ranije prozovem i podsjetim?“

„Malik, ludo, baš si neotesan. Pa nisam još posenilila!“

„Odlično, nek nisi. Ćao. Ljubim te...“ cmoknu Malik i prekinu vezu.

Ostala je sjediti držeći mobilni u oznojenoj ruci ne primjećujući da je sunce poodavno zašlo prosipajući svojim tragom zvjezdano biserje sve tamnijim

nebom. „Otkud li je samo sada izronio taj duh iz boce“, vrzmalо joj se po glavi. Uljez je odavno odskitao uskom popločanom stazicom preko travnjaka prateći vječno vlažnom njuškom samo njemu poznate zapise drugih kerova. Trikolora se protegnula i graciozno odšetala poput zastave uzdignuta kitnjasta repa u spavaću sobu da se sklupča poput bureka na njenom krevetu. Dubravka je i dalje bdjela na terasi piljeći u noć. Prenu je svježina i čuk svojim ljubavnim zovom negdje iz krošnje stare viljamovke.

San joj nije dolazio na oči. Piljila je u plafon i sjenke koje bi se svaki put pomjerale osvijetljene farovima rijetkih vozila koja su obližnjom cestom hitala svojim garažama. Vrtjela se po širokom krevetu gužvajući posteljinu toliko da je mačka konačno nezadovoljno frknula i potražila mirnije mjesto za odmor u velikom naslonjaču dok se ona digla da popije šolju hladnog mlijeka. „Baš je čudan taj Malik“, razmišljala je sjedeći bosonoga za kuhinjskim stolom. „Pojavi se jednostavno niotkuda. Nazove me. Kako li je samo došao do broja? Ne ostavljam ga okolo. Znaju ga samo moje cure, unuci i par kolega sa posla, rijetki drugari. A, zna ga i komšinica kod koje mi je rezervni ključ. I muževljevo prezime zna. Nema veze, pitaću ga sutra.“

Rustikalni zidni sat otkuca tri puta, pa nešto kasnije i jednom kratko a ona je još uvijek prebirala taloge dragih uspomena i koloplete nikada postavljenih pitanja na koja će, možda, tek sutra dobiti odgovore. Konačno, negdje sa prvim pjetlovima, bezrazložno uznemirena i ljuta na sebe krenu ponovo ka svojem krevetu mrmljajući:

„Ponašaš se kao šiparica...“

Otvorila je oči, izvukla ruku ispod toplog pokrivača da baci pogled na sat i zbumjeno ustanovila da je deset prošlo prije nekoliko minuta. Protegnula se, ustala iz kreveta trljajući pijesak nesanice nakupljen pod njenim dugim trepavicama teturajući prema kupatilu. Vruće, hladno, vruće, hladno, mlazevi tuša donijeli su smirenje. Ogrnuta peškirom sjela je za toaletni stolić sa velikim kristalnim ogledalom. Tragovi nesanice namigivali su joj zlurado.

„Bljak...“ odmahnu nezadovoljno. „... kasnije. Gladna sam.“

Pola sata kasnije kad je smirila želudac ustanovi da svakih nekoliko minuta gleda sat i računa koliko joj je još vremena preostalo da se dotjera, odveze do grada i sretne sa Malikom. Nakon epski duge pretrage po ormaru, isprobavanja različitih kombinacija suknja – bluza, hlače - tunika, haljina – šal, izabrala je konačno nekoliko stvari koje je namjeravala obući. Odlučila

se za svijetle krem široke hlače, sandale iste boje i laganu šarenu tuniku koja je bolje prekrivala neke obline, posebno one na stomaku, koje su žene njene dobi rado prikrivale.

Vrijeme je bilo da se našminka, očešlja i pođe prema gradu.

„Ogledalce, ogledalce...“ pjevušila je čisteći lice tonikom i nanoseći puder. „...ma daj, ne možeš sakriti bore.“

Nadala se kako, ako krene četrdesetak minuta ranije i ne bude gužve na gradskoj zaobilaznici, a što bi je i bilo, ta subota je, neće kasniti. I nije. Parkirala je na polupraznom univerzitetskom parkingu, zaključala kola i prošla nekih stotinjak metara koliko ju je još dijelilo od restorana Labud zaklonjenog sjenkama aleje kestenova. Zastala je na trenutak, bacivši pogled kratko u ogledalce, popravila pramen kose i sačekala zelenog patuljka na semaforu kad joj neko stavi ruku na rame.

„Malik!“ vrissnu.

U šest i tri minute zagrlili su se, a onda držeći se za ruke dugo, dugo gledali. Na njenom licu poneka bora, u njegovoj dugoj kosi i bradi nestošni pramenovi sjedih. Konačno su nakon nekoliko minuta prešli raskrsnicu, sjeli u sjenu bašte restorana Labud, poručili osvježenje, a onda su potekle bujice riječi.

„Dobro izgledaš, mala... Za svoje godine“, šalio se Malik ne skidajući pogled sa nje.

„Zaboravljaš da sam još uvijek godinu mlađa od tebe. Nego, kako si me našao?“

„E to ti je duga priča, skoro pa pravi krimić. Tu sam već nekoliko dana i pored stalnih obaveza otišao sam u stari kraj da se malo raspitam. Naravno, osim što sam ustanovio da na zvonu stana u kojem ste stanovali sada piše neko sasvim drugo prezime tu nisam ništa otkrio. Otvorio mi je nekakav metuzalem i otfrfljao kako nema pojma ko je tu sve stanovao prije njega. Onda mi je palo na pamet da odem do opštine i tamo se raspitam. Tu sam bio već bio bolje sreće i saznao da ste se prije nekih trideset i koju godinu preselili tamo iza naše osnovne škole. Stari ti je kupio kuću. Otišao sam rano drugo jutro na tu adresu i ponovo se razočarao. U toj kući je sada nekakav projektni biro na spratu a u prizemlju privatna kopirnica. I baš sam htio odustati kad je ulaznu kapiju otključala nekakva ženskica, pa sam joj se navalio na kosti pitajući kada je kuća kupljena i gdje su prijašnji vlasnici. Odvela me je vlasniku biroa, izuzetno ljubazan čovjek ali čovjek od

povjerenja, zatvoren k'o školjka bisernica. Uh... stani malo, sasušila su mi se usta.“ Otpio je gutljaj Fante, pa nastavio: „Jeste, oni su kupili kuću nakon smrti tvojeg oca, ti i majka ste nekamo odselili, ali on ne zna gdje. Možda je negdje i zapisao adresu, možda čak i nekakav kontakt telefon, ali tko zna gdje je ta bilješka. Godine su prošle. Uostalom, evo Vam, gospodine, moja posjetnica pa me nazovite za dan - dva, daću sekretarici nalog da pregleda sve moje bilješke iz te godine, mi znate ništa ne bacamo... Peglao me je punih dvadeset minuta, a ja se nisam pomakao ni milimetar u svojoj potrazi pa pomislih da je vrijeme da ja sada njega malo pegljam. Počeo sam ga muntati tog trenutka smišljenom pričom kako je dalji rođak tvoje majke koji je zgrnuo grdnu lov u Kanadi, nekakve farme, klaonice, mesnu industriju, lanac mesara i ono što je za vas najvažnije, kad je umro, mi nasljednici smo sa čuđenjem ustanovili da se u njegovom testamentu nalazi i tvoja majka kao i to da joj je ostavio dio svog imetka. Ostali su se nasljednici bunili i htjeli maznuti njen dio, ali ja sam advokat, možeš misliti ja advokat i to nisam mogao dozvoliti, pa kako sam upravo ovih dana ovdje na odmoru pokušavam da pronađem sretnu nasljednicu. Ukoliko on nema adresu svakako ima adresu notara koji je vodio poslove oko kupoprodajnog ugovora za vašu kuću, pa će mi on pomoći u traganju. Pomenuo sam i koju hiljadarku kanadskih dolara za tekuće troškove potrage, pa su se starom mangupu zacaklide okice i naglo pročistile zakrčene ganglike. Počastio me je kafom, uzgred goru nisam odavno popio, dok je on rovio po nekakvima registratorima i starim fasciklama i nakon minut - dva sa oduševljenim poklikom gurnuo mi je pod nos iskrzanu ceduljicu na kojoj je bilo sve što mi treba. Za mene je ta ceduljica, vjeruj mi, bila kao mapa sa koordinatama zakopanog gusarskog blaga. Znao sam vašu adresu, tvoje novo prezime, broj fiksнog telefona, sjedište banke u kojoj radiš. Što mi je više trebalо! Zahvalio sam se matoroj ciciji uz obećanje da će mu na devizni račun gurnuti nekaku sumu koja mu po kanadskoj advokatskoj tarifi pripada i stuštilo u grad. Centralu tvoje banke sam našao bez poteškoća. Da li znaš da tamo, koje li sreće, baš na informacijama radi još jedna cura iz naše gimnazije?“

„Koja?“ nakon dugog vremena i Dubravka ugrabi priliku da otvori usta.

„Mislim da je godinu mlađa od nas i zove se Suzana. Ona plava buca, sjećaš se, uvijek je bila našminkana kao Kleopatra.“

„I onda ti je ona dala zadnje dijelove slagalice koji su ti nedostajali. Mislim, broj mobilnog...“

„Pa naravno, što misliš? Mom šarmu se ne može tek tako odoljeti“, smijuljio se Malik, pa izvadi svoj mobilni. „Treba li ti možda njen broj?“

„Hvala, ali zaista nemam pojma što bih s njom pričala.“

„Nikad se ne zna. Nego, mi smo se zabrbljali a...“

„Zabrbljali, kažeš?“ sada je Dubravka preuzeila lopticu.

„Dobro, de, ja ne zatvaram usta, no i za to ima lijeka. Što ćemo klopati?“

„Kažu da ovdje dobro pripremaju dalmatinske specijalitete.“

Poručili su, ona pašticadu, on pohane lignje, miješanu salatu i butelju hvarskog plavca i bocu izvorske vode. Uz ogradu bašte restorana prošao je ulični pas. Malik mu dobaci kolut lignje a Dubravka komadić kruha umočen u umak pašticide. Pas proguta ponuđene zalogaje, obliznu se i ostade sjediti gledajući u njih netremice neko vrijeme, a onda odmahnuvši repom nestade niz ulicu.

„Vidim da još voliš životinje. Uzgred, što se desilo sa Bilijem?“

„Njega je jadnička zgazio auto jedne zime prije sto godina. A što se životinja tiče volim ih, obožavam. Imala sam pse, mačke, držala zeke, kornjače. Neko mi je vrijeme na terasu dolazila vjeverica iz susjednog šumarka. Stala bi na ogradu i čekala da joj ponudim lješnjak ili orah. Bila je preslatka.“

„A sada?“

„Imam macu i cuku.“

„Otkako sam ostala sama u kući, oni su mi kao nekakva utjeha, a i zabavne su.“

Zalogaj po zalogaj, riječ po riječ Dubravka je saznala kako je Malik zbog materijalnih problema prekinuo studij, otišao preko granice da radi na Zapadu, vratio se u zemlju i preselio u rodni grad. Odslužio je vojni rok, konačno diplomirao. Bavio se novinarstvom, pisao priče, scenarije za stripove. Poklonio joj je svoj roman koji je upravo bio izašao iz štampe. Veće se spustilo, upalila se ulična rasvjeta i mjesec nad krošnjama drvoreda, a oni su sjedili, gledali se i pričali, pričali, pričali.

„Znaš ne jednom sam se pitao zašto ...“ iznenada Malik promijeni temu.

„Ne znam. Zaista ne znam. Valjda nam se nije dalo.“

„Kako znaš što sam te mislio pitati?“

„Koliko se mi pozajmimo?“

„Pa, sa prekidom ili bez njega?“

„Sve zajedno.“

„Čekaj malo da prebrojim na prste. Od prvog osnovne što će reći, uh, pa preko pedeset godina.“

„I misliš da ne znam što ti se mota po glavi?“

„Ma svašta se meni mota po glavi, ali...“

„Hoćeš li da ja postavim to pitanje?“

„Eto daj, postavi.“

„Pitao si se, možda ne jednom a sada, konačno nakon ovih silnih godina pitaš i mene zašto mi nikad nismo ustvari bili par, nismo furali, nikad nismo bili momak i djevojka i sve što uz to ide“, pokulja preko njenih usana.

„Da, to je to pitanje.“

„Vidiš, Malik, ponekad pomislim da nam je naše prijateljstvo bilo toliko važno da ga možda sasvim podsvjesno nismo htjeli pokvariti. Kako će neka veza ispasti nikad ne znaš sa sigurnošću. Ponesu te emocije, sve ti je ružičasto, jurcaš okolo kao opijen, a kada se otrijezeniš zna da boli.

„Možda si u pravu“, zamisli se Malik. „Ipak...“

„Pusti to, prijatelju moj dragi...“ mirno će Dubravka stavljajući svoju ruku preko njegove. „Živimo svoje živote i svoje uspomene. Snove ionako nikad ne možemo dosanjati. Ja to ne bih kvarila. Nego, kasno je. Gdje si odsjeo da te odbacim?“

„Kad sam god u gradu odsjednem kod stare zgrade u naselju, znaš, samo se adresa sto puta mijenjala.“

„Kako ti je mati? Pojma nisam imala da je još živa.“

„A kako? Starački. Dogodine će joj devedeset. Otratiću te do kola, skoro je ponoć, a ja ću pješice. Godiće mi šetnja, a pravo da ti kažem moram malo pospremiti fajlove u glavi. Iskreno, nekako si ih ispremetala.“

„Dešava se, Malik, dešava. Možemo napraviti đir oko kvarta. Ni meni se još ne ide kući.“

Obišli su jedan kvart, pa još jedan i nakon nekog vremena ustanovili da su prošli i posljednje kuće. Oko njih su bila polja kukuruza i bagremov šumarak, drvena ograda nečijeg voćnjaka. Okrenuli su se i pošli polako nazad. Malik prebacio svoju ruku preko njenog ramena objašnjavajući joj

projekat na kojem je upravo radio no ona je otkloni zadržavajući kratko svoju ruku u njegovoj.

„Nemoj, Malik. Prošli smo to...“ prošaputa podižući svoje oči prema njegovim.

Iznenada iz obližnjeg kukuružića bučno lajući izleti čopor pasa skitnica i jurnu prema njima. Malik iskorači pred Dubravku. Psi ih kevćući i režeći počeše okruživati. On otrgnu letvu sa ograda nečije bašte i zamahnu. Gotovo svi kerovi ustuknuše osim predvodnika čopora. Krupan mješanac iskezi velike žute zube, pa podmuklo režeći pokuša zaobići Malika i sa strane napasti Dubravku. Malik zamahnu žestoko letvom koja pogodi pseto posred leđa odmah iza velike kudrave glave. Zvijer skiknu i pokuša pobjeći no Malik jurnu za njim i nemilosrdno ga zatuče.

Sav znojan i zajapuren bijesna pogleda okrenu se i vrati.

„Ubio si ga!“

„Naravno da sam ga ubio. Pa šta sam trebao? Pomilovati ga? Napao te je.“

„Mogao si ga otjerati.“

„Ma što otjerati. Što sam trebao učiniti? Pa to je samo džukela.“

„Ali ti si ga zatukao! I životinja je živo biće, a ti si grubijan, nasilnik! Ne želim te više vidjeti...“ kroz suze će Duda, pa bez pozdrava otrča u noć.

I zaista, nikad se više nisu sreli.

V U L K A

Balk-FunPark

Prvih 5 godina Sven je proveo kod bake i djeđa u malom gradu i tamo je bio sretan. A onda su ga roditelji poveli da živi s njima u drugom, velikom, nepoznatom gradu.

Roditelji su mu bili gotovo strani, kao i on njima. Bio je usamljen i često je bježao u svijet mašte.

Jesi li normalan?!
Zapalit ćeš kuću!

Kada je pošao u školu, uskoro je uslijedio poziv učiteljice.

Gospodo, moramo porazgovarati. Sven je vrlo neobično dijete...

Šta je sad napravio?

Bacio je moj šešir kroz prozor u bijesu jer su mu se djeca nešto smijala na času, ali nije problem šešir...

Kod kuće, vrbovim prutem koji je sam morao ubrati,

Na kraju jednog razgovora sa pedagođinjom u kojem je saznala za nasilje koje Sven trpi.

Zašto se najviše voliš igrati pijeskom?

Zato što tako mogu napraviti vulkan. Veceliki vulkan...

Izgleda da Vi često fizički kažnjavate Svena.

Pa šta? To je moje dijete...

To je nedopustivo.
Naš Porodični zakon mi nalaže da preduzmem sve potrebne mjeru za zaštitu djeteta od svakog oblika nasilja.

VULKAN I VRBA

Mladi inženjer strojarstva Jakob Štern pogledao je svoju suprugu i njen veliki stomak.

„Slušaj, Tilda. Mislim da je ipak najbolje da se porodiš kod mog oca. Ljekar je, radi u kliničkom centru, ima veze. Tako ćemo ti osigurati najbolji mogući tretman. Znaš i sama kako je danas u zdravstvu. Tvoje je samo da nam rodiš Svena.“

„I dalje inzistiraš da se zove Sven.“

„Ne inzistiram, ali zar se nismo dogovorili?“

„Ma jesmo, dogovorili smo se.“

„Pa onda?“ Kad ona ne odgovori on nastavi samouvjereno: „Vidiš, ljubavi! Nemaš zašto brinuti.“

„Ali, jaki, kako ću ovakva putovati satima? Vidiš li da mi je stomak do zuba? Jedva dišem i bojam se! Bojam!“

Jakob uze stolni kalendar, pogleda stranice petog i šestog mjeseca i raspored vikenda. Stavi prst na jedan datum i nastavi.

„Tvoj dan D pada negdje početkom juna. Posljednji majski vikend je šest dana ranije. Sjest ćemo u auto, ja ću te voziti. Ostaviću te kod mojih i vratiti se na posao jer ne mogu sada uzeti odmor. Tata će sve organizirati. Mislim da se zaista nemaš zašto brinuti.“

„Ne brinem se ja zbog njih i samog poroda. Plaši me putovanje.“

„Miško, voziću polako. Staćemo svaki put kad osjetiš potrebu da predahneš, da protegneš noge, da se osvježiš.“

Tilda slegnu ramenima.

I tako se gospođa Tilda Štern porodila daleko od svojeg grada i njihovog malog iznajmljenog stana. Porod je protekao u najboljem redu, pa je tako mali Sven ugledao svjetlo prvog dana juna pod stručnim nadzorom njegovog djeda, profesora doktora Šterna i vođena iskusnim rukama dr. Hide Muhamedagića, poznatog ginekologa i akušera. A onda, petnaestak dana kasnije neočekivano su počeli problemi. Tilda je, a da sama nije ni primijetila i bez nekog vidnog razloga ostala bez mlijeka. Beba je stalno plakala. Kada je doktor Štern otkrio razlog nevolje nabavljen je zamjenska

hrana, novorođenče je halapljivo gutalo svoje obroke, pokvarilo stomačić i opet plakalo. Stari primarijus je odlučio.

„Znam, Tilda, da se ti moraš vratiti Jakiju i to je sasvim u redu. Za koji dan te očekuje i diplomski ispit. Tako je ispalo no, što je tu je. Mali će ostati ovdje dok se ne oporavi, a onda dođite po njega. Javiću vam kada bude spreman.“

„Ali, tata...“

„Ne brini. Valjda znaš da je u dobrim rukama. Tu je i Sonja sa svojom djecom i iskustvom. Imaće sve što mu je potrebno. Jeste da je tvoj prvijenac, ali u ovoj kući su već na svijet došla dva moja unuka i ništa im ne fali.“

I tako se Tilda vratila Jakobu, diplomskom ispitom i ostalim svojim obavezama, a mali Sven ostao u „baka servisu“. Odrastao je sretan sa tetkinom djecom, okružen pažnjom i nježnostima. Roditelji su ga redovno posjećivali očekujući dan kada će ga povesti kući sa sobom, no, stari je doktor nekako otezao rastanak sa unukom izmišljajući uvijek iznova nekakve „ozbiljne“ razloge da Sven ne pođe sa svojim roditeljima. Prolazili su dani, sedmice, mjeseci, godine. Jakob se sve češće raspravljaо sa ocem. A onda u ljeto kada je napunio petu, a njegovi ga roditelji obišli u „baka servisu“ zazva on iz krevetića jednog jutra:

„Mama, mama!“

Kada Tilda uđe u sobu, mališan dreknu:

„Neću tebe. Hoću onu drugu mamu...“

Bila je to kap koja je prelila čašu. Stari je doktor kapitulirao i dozvolio da njegov ljubimac pođe sa roditeljima svojoj kući. Drugo su jutro mladi Šternovi otputovali vodeći Svena.

Za Svena je to bio novi svijet. Umjesto prostranog austrougarskog stana u dupleks zgradi, soba sa visokim stropovima, vrtom sa travnjakom i velikom trešnjom kojoj su se grane povijale gotovo do zemlje pod teretom krupnih, crvenih i sočnih plodova u mjesecu njegovog rođenja, dočekao ga je mali iznajmljeni jednosoban stan sa prozorima okrenutim prema unutrašnjem dvorištu sa šupama i drvarnicama između zgrada, asfaltom i divljim kestenom na pločniku ispred kuće i ispušnim plinovima automobila koji su jurili na sve strane. Zajednička soba za njih troje pretrpana starim namještajem, kuhinjica, ostava kao kutija šibica, vlažno kupatilo sa WC-om, mračno stubište koje je mirisalo na plijesan i ugalj u podrumu. Roditelji koje

gotovo da i nije poznavao odlazili su svako jutro za svojim poslom. Sven je bio izgubljen, nesretan i usamljen. Igračke koje je ponio sa sobom iz djedove kuće izgubile su svoj sjaj, draž i magiju. Poneka slikovnica koju bi mu otac donio svaki put kada bi se vraćao sa terena, a uglavnom je radio negdje daleko van grada, plijenile su njegovu pažnju dan-dva, a onda završavale negdje u nekom ugлу ili pod njegovim uskim ležajem na sklapanje.

Satima je sjedio ispred uskog prozora gledajući u oronule zidove susjednih zgrada, golubove kako se vrte spuštenih krila oko golubica na krovovima i po olucima, balkone pretrpane starim stvarima, konopce na kojima se sušilo rublje kada god je to vrijeme dozvoljavalo. Dole pod prozorom, tri kata niže u, nogama mnogih kupaca utabanoj avliji, mala privatna pekara pekla je hljeb, pecivo, bureke i ispuštala mirise kroz dugi limeni dimnjak u grane kržljave lipe. Sven je vremenom zapamtio što se kojeg dana peče nakon neizostavnog hljeba i peciva: ponedjeljkom burek, utorkom sirnica, srijedom krofne, četvrtkom zeljanica, petkom krompiruša, a subotom od svega pomalo. Nedjeljom pekara nije ispuštala mirise na svoj dimnjak sa malim štitnikom od kiše nalik na kape kineskih seljaka sa nogama do koljena u mutnoj vodi i strukovima mladica riže. Volio je srijedu sa mirisima miješane marmelade i kvaščevog tijesta koji bi ga podsjećali na bakinu kuhinju i njezine kolače.

Mališan se vremenom sve više povlačio u sebe prisjećajući se sa sjetom minulog vremena i maštajući o budućnosti. Smisljao je neke samo njemu znane igre. Jednom je zgodom na podu kuhinje napravio vulkan od brašna, stavio u njega grobljansku lučicu koju je pronašao u ostavi, pa sat-dva gledao kako gori zamišljajući potoke lave koji se slijevaju niz strme kamene obronke baš kao u slikovnici o tim planinama koje rigaju vatru i bljuju dim u nebeske visine. A onda je puhnuo u plamičak, otišao u sobu, legao na svoj ležaj i zaspao. Prenuo ga je majčin vrisak. Ustao je upravo kada je uletjela u sobu, udarila mu šamar i povikala:

„Za ime Boga, zapalićeš kuću! Jesi li ti normalan?“

Otvorenih usta, razgoračenih očiju od straha buljio je u majku, a onda su potekle suze. Bio je to prvi šamar koji je dobio u životu.

„Sve se ovo pomalo otima kontroli, Jaki. Ne znam što da radim sa Svenom. Njegove igre postaju opasne, zapaliće kuću.“

„Polako, Tilda. Smiri se. Prvo, on je ovdje usamljen. Po cijeli dan boravi sam među ovim zidovima. Mi smo na poslu, a to što ga komšinica obide s vremenima na vrijeme ne može mu zamijeniti nas.“

„Što to znači? Treba li da napustim posao? Ionako jedva spajamo kraj sa krajem. Krediti, moja majka.“

„Nisam tako mislio. Jasno mi je u kakvoj smo situaciji, ali možda da ga damo u obdanište?“

„To košta, a ionako će za četiri mjeseca u školu.“

„Znam.“

„Pa što ćemo onda?“

„A što ćemo! Ništa! Ja ću gledati da ne idem baš na svaki teren mada ćemo ostati bez tih nekoliko dnevница. U sedmom idemo na odmor. Idemo mojima na petnaestak dana, a ostatak ćemo provesti ovdje. Za more nemamo para, ali poneki si izlet valjda možemo priuštiti. Svenu će se to dopasti. Uto će septembar i škola.“

„Ah, dušo, pa naš mališa će za koji mjesec biti prvačić...“ reče Jakob, pa zagrli ženu.

• ■ ■ •

U jesen je Sven pošao u školu. Kada ga je mati dovela zastao je na prvoj stepenici pristupnog stepeništa i podigao pogled. Sivo septembarsko nebo kao da se stopilo se sa trospratnom dugom zgradom tmurne ispucale fasade. Jablanovi su bacali sjene na redove prozora. Iza tih prozora nalazila se njegova učionica sa tri reda metalnih klupa sa drvenim radnim površinama na kojim su ostali urezani nožićem ili olovkama zapisi generacija učenika koji su tu sjedili prije njega. Zelena velika tabla sa sasušenom spužvom i kredama na drvenom podmetaču zakucanom u njenu osnovu, katedra ispred redova klupa sa stolicom, na zidu suprotnom prozorima visjela je dotrajala geografska karta države. Učionica je bila prepuna djece i roditelja. Sven, držeći oznojenom rukom Tildu, pogleda oko sebe. Djevojčice u nedjeljnim, lijepim haljinicama i mahom bijelim dokoljenkama ili soknicama, sve odreda uredno očešljane kao i dječaci. U očima mališana mahom se zrcalila radoznalost i neizvjesnost.

Kroz gužvu se progura prema katedri žena srednjih godina, kratke crne kose i čupavih tamnih obrva, u teget plavom kostimu i bijeloj bluzi sa uširkankom ruskom kragnom. Oko vrata nosila je pozlaćen lanac, a ispod manžete na lijevoj ruci virila je ista takva narukvica.

„Dobar dan, dragi moji i dobrodošli! Da se predstavim, a onda to očekujem i od vaših mališana. Ja sam Elvira K. i vodiću vašu djecu narednih pet

godina. Nadam se da nitko od njih neće propasti..." nasmija se otkrivajući zlatan zub u gornjoj vilici.

Dok je govorila, Sven ju je promatrao sa čudnim osjećajem podozrenja i nelagode koju si nije mogao objasniti. Djelovala je na neki način simpatično, a na neki drugi kao žena koje se plašio. Sa mjesta na kojem je stajao stisnut uz majku nazirao je niz tamnih dlačica iznad njene gornje usne. Nisu to bili baš brkovi u pravom smislu te riječi, ni nalik brkovima njegovog djeda koji ih je uredno kresao uskim makazicama pred malim ogledalom obješenim na kvaku prozora najmanje jednom sedmično, ali ipak brčići.

Treće sedmice nastave gospođa Tilda Štern dobi poziv da dođe u školu do Svenove učiteljice.

„Što si to napravio? Zove me tvoja učiteljica“, upita sina koji je spuštene glave stajao pred njom i šutio. „Ne moraš mi reći i tako ću uskoro saznati, a onda...“

Učiteljica Elvira K. primi Svenovu majku u zbornici, ponudi je kafom i zamoli da sjedne pored nje.

„Gospođo Štern, moramo porazgovarati o Vašem sinu. Znate...“

„Što je napravio?“ prekinu je Tilda.

„Polako, gospođo, polako. Doći ćemo i na to, ali Vas prvo moram nešto pitati. Naime, Sven je na neki način čudan malisan. Povučen je, zatvoren, ne druži se sa drugom djecom. Zašto je to tako, ne znam i nadam se da ćete mi Vi pomoći da to shvatim, ali u svakom slučaju to nije dobro. Nije dobro ni za njega, a nije dobro ni za razred.“

„Ne znam što bih Vam rekla. On jeste povučeno dijete. To vidimo i mi, mislim suprug i ja. Dugo je odrastao kod bake i djeda. Tek prošle godine smo ga doveli da živi s nama. Znate, kada se rodio...“

I Tilda ispriča storiju o problemima sa kojim su se Šternovi susretali od Svenovog dolaska na svijet. Objasni kako je ona ostala bez mlijeka, kako je njihov sin imao zdravstvene poteškoće zbog kojih je ostao kod njenog svekra koji je iskusan ljekar staroga kova, kako je do svoje pete godine djetinjstvo provodio u velikoj kući igrajući se sa svojim nešto starijim rođacima i djecom iz susjedstva. Ispriča i to kako su oni ustvari oduvijek smatrali da dijete treba da odrasta sa svojim roditeljima a ne odvojeno od njih, ali kako su se tome, zbog njihove materijalne situacije koja ustvari i nije baš loša ali nije ni blistava - prema mišljenju suprugovih roditelja, oni

protivili, posebno svekar koji je stalno odlagao Svenov povratak. A kad je mali konačno došao...

„Shvaćam, gospođo Štern. U potpunosti Vas razumijem. Taj prijelaz je za malog u svakom slučaju bio šok, da ne kažem traumatično, stresno iskustvo. Možda to objašnjava zašto se povukao u sebe. On je maštovito dijete. To vidim kada sa njim nasamo razgovaram. No, pred razredom on ne želi da priča, odnosno samo odgovara na pitanja koja mu se postavljaju. Sa drugom djecom gotovo da i nema kontakt. Na odmorima se izdvaja, osamljuje i dok se drugi igraju, on nekako odluta u svoj svijet mašte. Prije dva dana sam ga za vrijeme velikog odmora promatrala kroz ovaj prozor iza vas kako stoji vani na dvorištu zagledan u nešto što je samo on vidi. Kada sam ga kasnije u razredu pitala što je radio i gdje je bio za vrijeme odmora, spuštene glave jedva je promrmljao i to samo tri riječi: „Bio sam daleko.“ I dok su mu se đaci smijali ja sam ostala, vjerujte mi, zbumena, potpuno zbumena.“

„Da li ste me zato zvali?“

„Pa, zvala sam Vas da o svemu ovom popričamo i uzgred da Vam kažem šta se, ustvari, desilo. Kada se razred nasmijao na njegovu izjavu o tome gdje je bio, Sven se zarumenio, bacio moj šešir kroz prozor i istrčao iz razreda. Jedva sam ga stigla na hodniku. Tresao se i plakao.“

„Ah, znala sam da je nešto izveo. Znala sam...“

„Polako, gospođo Štern, samo polako. Mi imamo problem, ali on nije nerješiv. Samo treba imati strpljenja i vremena. Ja ću opet razgovarati sa Svenom...“

„I ja ću!“ odbrusi Tilda, pozdravi se i odjuri kući da izlupa sina. Prebaci ga preko koljena i nalupa po stražnjici.

Ovaj put Sven nije plakao. Crven u licu držeći se za stražnjicu koja je bridjela od majčinog dlana, nekako je shvatio vezu između onog što je učinio i kazne koja je uslijedila pošto se to što je izveo majci nije dopalo.

„Zamisli što je Sven izveo u školi!“ požali se Tilda Jakobu kad se vratio kući. „Bacio je učiteljičin šešir kroz prozor. Ja naprosto ne znam što ću sa tim djetetom.“

„Pa što si onda napravila?“

„A što? Izlupala sam ga.“

„Ajde, smiri se i pusti me da ja sa njim razgovaram, ali ja bih da to obavim sam. Molim te, pusti nas nasamo. Odi komšinici, idi u samoposlužu, donesi mi novine, bilo što. Samo mi daj pola sata.“

Malo kasnije kada je Tilda izašla Jakob posadi sina na krilo, pogladi ga po glavi i upita:

„Što je to bilo?“

„Ništa!“

„To nije dobar odgovor. Mati je bila pozvana u školu, a to se ne dešava tek tako. Mora postojati nekakav razlog.“

„Bacio sam učiteljičin šešir kroz prozor.“

„Zašto?“

„Smijali su mi se.“

„Ko ti se smijao?“

„Čitav razred.“

„I učiteljica?“

„Ne, ona nije.“

„Pa zašto si joj onda bacio šešir kroz prozor?“

„Ona je kriva.“

„Kako to misliš ona je kriva?“

„Ona me je pitala gdje sam bio, a kada sam odgovorio svi su se smijali.“

Jakob se zamisli. Gotovo da je u potpunosti shvaćao što se desilo. Sven se našao u situaciji da mora objasniti svoje ponašanje, a kada je to iskreno učinio naišao je na zid smijeha i nerazumijevanje. U učiteljici koja je samo obavljala svoj posao pronašao je dežurnog krivca. Uslijedila je njegova spontana impulzivna reakcija koja je opet na kraju stvorila novi problem. To je bio kao začaran krug iz kojeg njegov sin nije pronašao adekvatan izlaz, a što je najgore još je bio i kažnen. Poznavajući svog sina shvati da će Sven od svega što se desilo zapamtiti samo kaznu, a sljedeći put kada se upusti u nekakvu novu nepodopštinu procjenjivaće rizik i razmišljati samo kako da je prikrije svoj čin ne bi li izbjegao posljedice. A to ne valja. To nije put kojim bi poželio da njegov sin ide kroz život.

... ■ ■ ■ ...

Na preporuku učiteljice Svena su odveli dječjem psihologu u školskoj ambulanti. Bila je to prijatna starija gospođa sa trajnom kakvu je imala i njegova baka. Izgledala je dobroćudno u svom poširokom bijelom mantilu koji je nezakopčan lepršao oko nje dok je šetkala ordinacijom koja je više

nalikovala dječjoj igraonici nego medicinskom prostoru. Bila je prepuna igračaka, slikovnica, bojanki, olovki i boja, plastelina, ali ono što je Svena najviše impresioniralo bio je povelik plitak sanduk sa pijeskom. Nakon petnaestak, dvadesetak minuta koliko su majka i doktorica poluglasno razgovarale, a on očaran razgledao prostor, Tilda izađe, a žena u bijelom izvuče stolicu iza radnog stola pretrpanog papirima i kojekakvim drangulijama, dovuće je do sanduka sa pijeskom i sjede.

„Pa, mladiću, što ćemo nas dvoje sada? Prvo, ja se zovem Senada i voljela bih da me tako i zoveš.“

„Ali...“

„Znam što ćeš sada reći. Ja sam starija, a tebe su naučili da se starijim drugačije obraćaš što je, uostalom, sasvim u redu. Ipak, ovdje je drugačije. Ja volim da me zovu imenom. Nekako mi je tako lakše, ljestve, znaš. Dakle, ja sam Senada, a ti?“ i pruži ruku.

Sven mahinalno pruži svoju osjećajući toplinu njenog dlana.

„Ja sam Sven, teta Senada.“

„Ali, molim te, bez ovog teta. Samo Senada. Dovoljno je.“

„Ne znam...“ tiho će Sven gledajući u simpatičnu ženu koja ga je nevjerojatno podsjećala na njegovu baku koja je umrla prošle zime. „...zaista...“

„Dobro, Sven! Ovo smo prošli, upoznali smo se i dogovorili oko imena. Fino, no što ćemo sad?“

Sven slegnu ramenima.

„Ako ti ne znaš, ja znam. Malo ćemo se igrati, a malo ćemo pričati. Prvo ćemo malo razgovarati. Tvoja mama kaže da si imao nekakvu frku u školi. Da li je to istina?“

Sven umjesto odgovora spusti glavu klimajući u znak potvrde.

„A reci ti meni da li je istina da si bacio nekakav šešir kroz prozor?“

„Jeste, jesam.“

„A čiji?“

„Učiteljičin.“

„Ma nemoj mi reći. Što? Nije ti se svidio?“

Sven odrečno zatrese glavom.

„Pa zašto onda? Znaš, nekako i nije baš uobičajeno da đaci bacaju kroz prozor stvari svojih nastavnika, zar ne? Bar ja nisam dosada čula za takvo što.“

„Pa nije...“ slegnu ramenima. „Ali, smijali su mi se.“

„Ko ti se smijao?“

„Svi. Čitav razred.“

„I učiteljica, kako se ono zove, Elvira?“

„Elvira K., ali ona se nije smijala.“

„A ti si bacio njen šešir. Dobro, ajde ti meni sad lijepo ispričaj što se to tako smiješno desilo da su ti se svi smijali.“

I Sven ispriča. Žena u bijelom ga je pažljivo slušala klimajući glavom i zapisujući povremeno nešto u blok koji je držala u krilu.

„No dobro...“ reče doktorica nakon desetak minuta kad je mališan ušutio.

„Nego reci mi sad da li je bilo u redu to što si učinio?“

„Nije.“

„I što je onda bilo?“

„Dobio sam batine.“

„Dobio si batine?“ doktorica podiže naočale. „Gdje? Od koga?“

„Kod kuće... Od mame.“

„Ah da, nešto mi je rekla o tome. Jesi li i ranije dobivao batine?“

„Pa...“ Sven opet obori pogled. „Ponekad šamar.“

„Pričaj.“

„Prvi put kada sam napravio vulkan.“

„Kako? Napravio si vulkan? Kako si napravio vulkan?“

„Pa lijepo, na podu od brašna i lučice.“

„A reci ti meni zašto baš vulkan i odakle znaš za njih?“

„Vidio sam ih u slikovnici koju mi je poklonio deda. To su velike planine koje rigaju vatru i bljuju dim.“

„Zanimljivo. I kad te je mama uhvatila kako praviš vulkan, što je onda bilo?“

„Udarila mi je šamar i poslala me u krevet bez večere.“

„Da li je to bilo jedini put?“

„Nije.“

„Ajde, mladiću, nemoj da ti moram izvlačiti svaku riječ. Ovdje slobodno možeš pričati. Nitko nas ne čuje, a ovo što mi kažeš znaćemo samo ti i ja i ovaj moj mali blok.“

„Jednom mi je rekla da donesem dva jaja iz ostave, jedno po jedno, a ja sam mislio da mogu oba odjednom, ali sam jedno razbio i dobio šamar. Kazni me svaki put kada je ne poslušam.“

„Svaki put?“

„Svaki put kada me uhvati.“

„Kako to misliš kad te uhvati?“

„Pa nekad kada napravim nešto što znam da baš i ne valja, uspijem to sakriti.“

Doktorica Senada zapisa još nešto u svoj blok, pa ga baci na stol iza sebe.

„Mislim da je za danas je dosta bilo priče, Svene. Slažeš li se? Pričaćemo opet drugi put kad dođeš, jer mi ćemo se još viđati, zar ne?“

„Ne znam.“

„Jasno je da ne znaš, ali vjeruj mi, još ćemo mi drugovati. Sada je, međutim, vrijeme za igru. Pogledaj oko sebe. Dobro pogledaj, pa mi reci što ti se ovdje najviše sviđa.“

„Ovo...“ kao iz topa dječak pokaza na sanduk sa pijeskom.

„Zašto?“

„Od pijeska mogu napraviti vulkan. Veliki vulkan.“

• • ■ ■ •

Sven se primirio i kako je vrijeme prolazilo izgledalo je kao da se uklopio u razred. Bio je odličan učenik, volio je da čita i „gutao“ je knjige. Pored obavezne lektire iz obližnje biblioteke donosio je kući avanturističke pripovijetke i romane nad kojim je onda provodio sate i sate. Pročitao je sve što mu je došlo pod ruke, a napisali Žil Vern, Karl Maj, Zen Grej, Sijenkijević, Roulingova, Martin, Vilijams i mnogi drugi.

Krajem drugog razreda njegovi su došli do novog trosobnog stana u drugom dijelu grada, u naselju sa mnogo zelenila, rijekom koja je dijelila

tu urbanu cjelinu na dva dijela dajući joj posebnu draž. Promijenio je, naravno, školu i krenuo u treći razred upoznajući se sa novom sredinom, novim drugarima i drugaricama mada mu je knjiga i dalje bila najbolji drug. Iščitavao je Klarka, Asimova, Herberta, Legvinovu.

Jakob je napredovao u službi i postao voditelj konstrukcionog sektora metalne industrije u kojoj je radio. Sve je rjeđe odlazio na teren, još rjeđe je sa sinom putovao svojem ostarjelom ocu koji je ostao udovac i kao po pravilu bez supruge, koja je iz samo njoj poznatih razloga zazirala od ostatka njegove porodice. Sredinom maja, Sven je bio u petom razredu kada je Tilda samo nekoliko dana nakon roditeljskog sastanka na kojoj su joj pohvalili sina ponovo dobila poziv da dođe u školu.

„Što si to opet izveo?“ upita bijesno sina.

„Ništa. Smijali su mi se“, dobila je odgovor koji ni najmanje nije očekivala.

Odjuri u školu kako bi saznaла da Sven već dva dana ne dolazi na nastavu. Pozvali su je samo da provjere da nije slučajno bolestan. Ona promrmlja kako je sve u redu, da nije bolestan, napisće ona opravdanje za ta dva dana, pa se bijesna kao furija vrati kući.

„Spremi se!“ dreknu sa vrata.

„Molim?“

„Rekla sam da se spremiš. Idemo van.“

„Kuda?“

„Vidjet ćeš“ prosikta i promijeni cipele.

Šutke su izašli iz stana, šutke su se spustili stepeništem i izašli na ulicu, šutke su koračali. Sven nakon nekih desetak minuta shvati kuda su pošli. Put ih je vodio prema očevoj tvornici u industrijskoj zoni grada. Sjeli su u tramvaj koji ih je odveo do posljednjeg stajališta na kojem su izašli. Dok je tramvaj okretao da se vrati u grad, Tilda je sina uhvatila za ruku i povela ga uskom zemljanim stazom utabanom preko livade nogama stotina radnika koji su radije u zoru kratili put kroz rosnu travu nego da idu okolo suhim asfaltnim putem. Sa portirnice je pozvala muža koji je nasmiješen stigao koji minut kasnije, pomilovao sina i zagrljio suprugu. Mati ga je, ispustivši Svenovu ruku, povukla na stranu.

Sven ga je zadržao gledao. Uspravan, u čistom plavom mantilu na kojem se isticao gornji džepić sa izvezenim „Ing. JAKOB ŠTERN“ i zataknutim hemijskim olovkama, flomasterima te nekakvom spravom kojoj namjenu

nije znao, djelovao mu je poput nekog čuvenog znanstvenika ili još bolje, poput raketnog stručnjaka koji za velikim iskošenim crtaćim stolom konstruiše nove modele svemirskih letjelica. A onda kad se novi svemirski brod završi on kreće sa pokusnim pilotima na prvi let...

Iz maštanja ga prenu ulomak razgovora koji su roditelji vodili korak dalje.

„...ma bogati ne drami. I ja sam nekad znao strugnuti iz škole.“

Sven načuli uši.

„Tiše, čuje te. On je tek peti razred“, siktala je Tilda. „Ako sada bježi, što li će tek biti kasnije?“

„A što je rekao? Zašto je izostao?“

„Ma znaš ti njega. Kao i prošli put. Smijali su mu se.“

„Tko? Razred?“

„Razred ali i nastavnica biologije.“

„Molim?“

„Odgovarao je i zastao da predahne. Onda je duboko udahnuo da nastavi, a neko je dobacio: „Vidi ga žabac! Napuhani žabac!“. Svi su prsnuli u smijeh, a on sutra nije otišao u školu. Pojma nemam kuda se vucarao ta dva dana. Neće da mi kaže.“

„Prepusti to meni. Kad dođem kući, ja ću sa njim razgovarati.“

„Možeš ti razgovarati koliko god hoćeš, to ništa ne pomaže, a ja zaista ne znam što ću s njim. Što je stariji, sve je...“ i ne završi rečenicu.

„Tilda, smiri se! Pa dijete je pred pubertetom.“

„Pred pubertetom, pred pubertetom. Sad ćeš svaku njegovu svinjariju opravdavati pubertetom?!“

„Dobro, Tilda. Moram da idem, čeka me gomila posla. Razgovaraćemo kasnije kada dođem s posla. Čao vas dvoje.“

Tilda nezadovoljna povede Svena istim putem nazad, a onda zastane i pogleda veliku tužnu vrbu pored portirnice.

„Popni se gore i uberi mi jednu granu.“

„Zašto, mama?“

„Vidjećeš kad dođemo kući.“

Sven se vješto izvera na staro stablo koristeći hrapavu raspucalu koru i patrlike otpalih suhih grana kao oslonac. Izabra jednu podugu vitku granu pa je otkinu i baci dole. Lako kao što se popeo on se za tren spusti na zemlju.

„Sada je skrati ovoliko“, pokaza mu ona pružajući džepni nožić koji je izvadila iz tašne. „Skini i lišće.“

Kod kuće ona svuče jaknu, odloži torbu, pa reče Svenu da ode u svoju sobu.

„Skini hlače i lezi na kauč“, naredi.

Sven prestravljen raširenih očiju posluša, vrbov prut skiknu zrakom, pa se spusti na njegovu stražnjicu ostavljajući preko nje crvenu bolnu masnicu.

Kasnije, kada su se suze sasušile, bol donekle minuo, a otac došao kući, kroz zaključana vrata svoje sobe po prvi put ga je čuo kako viče:

„Ovo ti je posljednji put da zlostavljaš malog! Još ga jednom udari i letićeš naglavačke iz ove kuće. Zar misliš da mu grubostima i nasiljem pomažeš?“

Drugo jutro bila je kristalno vedra majska subota. Dok je Tilda na obližnjoj pijaci kupovala voće i povrće te teleće kotlete za nedjeljni ručak, Sven je, čim je čuo da su se za njom zatvorila vrata, ustao, umio se i oprao zube, pa se obukao za izlazak, uzeo školski ruksak, ubacio u njega svoju najdražu staru slikovnicu o vulkanima i rezervno donje rublje, patike te omiljenu majicu kratkih rukava i po prvi put pobjegao od kuće.

LIST KUPUSA I TELEĆA ŠNICLA

Lela polako okrenu ključ u bravi i tiho uđe u stan. Svjetlo je dolazilo iz dnevnog boravka kao i muzička špica popularne detektivske serije. U kuhinji nije bilo nikoga, a vrata bratove sobe su bila zatvorena. Čula je roditelje kako komentarišu zaplet radnje i pomisli kako je super što su se zabuljili u TV jer joj možda pođe za rukom da bez puno priče šmugne u svoju sobu.

„Zdravo, stigla sam!“ pozdravi Lela roditelje i požuri do svoje sobe prije nego što je zaustave otužnim pitanjima kojim su dočekivali svaki njen povratak iz škole: „Kako si, dušo?“ i „Šta je bilo u školi?“.

Iz džepa zimske jakne izvadi zamotuljak, otvori unutrašnji prozor i pažljivo ga stavi između okana.

„Ovdje će se taman dovoljno rashladiti, a neće se smrznuti“, pomisli. Jednim potezom zbaci sa sebe jaknu, školsku torbu i vuneni šal i sve odloži na sanduk u kojem su počivale njene barbikes, lego kocke i druge davno napuštene igračke koje su tavorile u mraku skupljajući prašinu, a od kojih Lela nikako nije mogla da se odvoji. Polako je skidala ostatak odjeće. Svaki pokret pojačavao je bol u glavi i u uhu. Kroz desnu ruku sijevao je potmuli bol. Obukla je pidžamu i na kraju pažljivo skinula vunenu kapu i razbarušila kosu tako da joj prekrije lijevu stranu lica. S teškom mukom je odolijevala porivu da se pogleda u malo ogledalo na zidu do vrata njene sobe.

„Samo da stignem do kupatila, a da me niko ne vidi“, bilo je jedino o čemu je razmišljala osluškujući pažljivo zvukove iz dnevne sobe.

Bila je sigurna da će kada tople vode sa nekoliko kapi lavandinog ulja učiniti da bol u glavi umine. Pod prstima je osjećala da joj je oko nateklo, ali to će izvući teleća šnicla i kupus – barem joj je to ranije pomagalo. Ispred odškrinutih vrata je čekala da prođu TV reklame i da se nastavi uzbudljiva epizoda serije koja će njene roditelje zaokupiti taman koliko je potrebno da im svojim tabanjem kroz hodnik na skrene pažnju na sebe, te da se neopaženo dokopa prvo kupatila a zatim i kuhinje, odnosno frižidera i kupusa za koji se nadala da će ga tamo naći.

Kad se, iza dvaput zaključanih vrata, napokon našla u sigurnosti kupatila, stade pred ogledalo. Čitava lijeva strana lica joj je bila crvena i činilo joj se kako naočigled prelazi u grimiznu, oko joj je skoro potpuno bilo zatvoreno,

a ispod natečenog, sjajno modrog gornjeg kapka bol je ravnomjerno pulsirao počinjući u očnoj jabučici nekako muklo i tupo, resko je prodirao u dubinu iza oka i završavao se mučnim pritiskom usred lobanje granajući se dalje u sitno, bolno, peckanje koje se rasprskavalo poput novogodišnje prskalice obujmljujući joj cijeli potiljak. I to nije bilo sve: taj nesnošljivi pritisak prodirao je grubo prema uhu da bi, činilo joj se, tačno u njegovom centru bolno udarao iritirajućim tempom koji je pratio neprijatan osjećaj da u uhu ima kapljicu gustog sirupa koji se pomjerao kako god bi pokrenula vilicu što je pratilo još i neprijatno šuštanje.

Sjede na rub kade i zaplaka. Gutala je jecaje kako je roditelji ne bi čuli. Šta da radi? Kako da im objasni? Da izmisli neku uvjerljivu laž? Ako je i ne vide večeras, vidjeće je ujutro jer njenom licu ne može pomoći ništa da se vrati u normalu za samo nekoliko sati. Trebaće dani. Ni svježa teleća šnicla, koja ju je čekala između okana njenog prozora, ni list svježeg kupusa. Kako će im objasniti bijedu i muku u koju se zapetljala prije skoro godinu dana? Čim je vidi, mati će napraviti uzbunu. Odvešće je u ambulantu. Postaviće hiljadu pitanja. Zvaće Kiku i Maju i njih će ispitivati. Ušla je u kadu i legla u prijatnu toplu vodu koja je obuhvati mekanim zagrljajem i umirujućim oblakom lavande. Zatvorila je oči i pokušavala da zaboravi bolove koji su se razlijevali sada već cijelim tijelom.

Prenulo ju je majčino panično dozivanje i zvuk šteke koja je poskakivala pokušavajući da se otme brzom, nervoznom cimanju s druge strane zaključanih vrata.

„Lelo, Lelo! Jesi li dobro, dušo? Šta se dešava? Čuješ li me, Lelo? Šta radiš tako dugo u kupatilu?“

„Otvori vrata ili ćemo provaliti!“ vikao je otac.

„Dobro sam, dobro sam!“ odgovori Lela pokušavajući da suspregne paniku koja je prijetila da joj glas pretvori u nekontrolisani vrisak.

„Samo sam malo zakunjala u kadi!“

„Zakunjala u kadi! Pa hoćeš li se udaviti, pobogu, dijete! Otvori vrata! Nešto tu nije u redu!“

„Sve je OK, evo sad ču...“

Ono čega se Lela mogla sjetiti nakon što se probudila, bilo je da joj se, dok je izlazila iz kade zanesvijestilo, zamračilo joj se pred očima i nezaustavlivo

je počela propadati u mrak. Posljednje što joj je ostalo u svijesti prije nego što ju je crnilo potpuno uvuklo u sebe, bio je tresak zidnog ormarića za koji se uhvatila i zatim se utopila u – ništa. S naporom je otvorila oči. Bilo joj je jasno da leži na leđima i da je iznad nje sasvim nepoznat plafon sa neonskim osvjetljenjem. Polako je okrenula glavu i vidjela visoki prozor iza kojeg je bila krošnja nekog velikog drveta. Pogled joj je klizio dalje duž žućkastog zida i zaustavio se na praznom krevetu i bijelom ormariću. Bila je u bolnici. Odjednom se prisjetila svog natečenog lica i kako je došlo do toga. Podiže desnu ruku i opipa lice. Glava joj je bila zamotana. Ruka u gipsu. Na desnom obrazu je osjetila zatezanje i svrbež te lagano pređe prstima po obrazu i napipa nešto poput ožiljka.

„Ne samo da me kreten unakazio, već sam još uz to samu sebe dotukla! Bog zna šta sam sve polomila kad sam pala – jer valjda sam pala nakon što sam nestala u onom mraku.“

Želja da sazna šta joj se desilo i kakve su joj povrede bila je manja od potrebe da nikoga ne vidi, ne sluša ili, ne daj bože – odgovara na pitanja. Nastaviće da spava. Međutim, bilo je to lakše zamisliti nego stvarno zaspati, pa je odlučila da jednostavno leži tako, zatvorenih očiju, nadajući se da niko neće primijetiti da je budna.

Probudilo ju je nečije glasno ječanje, a koji trenutak zatim i paljenje svjetla. Na vratima je stajala medicinska sestra.

„Oh, probudila si se. Dobro si iako si, očigledno, nešto ružno sanjala.“

Lela shvati da je ono ječanje bilo njeno vlastito. Pokuša da se prisjeti sna i pred očima joj se odmota film noćne more koja kao da je trajala satima. Samo što ta mora nije bila neko sablasno snoviđenje. Nije to bilo haotično preplitanje besmislenih događaja, koji su, iako sasvim nemogući, ipak bili uklopljeni u cjelinu koja je ostavljala osjećaj stvarnosti. Ne, nije ona imala noćnu moru. Njena svijest je samo transponovala u nesvjesno stanje sna sjećanje na ono užasno popodne i batine koje je dobila. Od Lake, naravno.

... ■ ■ ■ ...

„Taj dečko, taj Laka, on je napasnik koji je terorisao našu kćerku mjesecima! Tukao je, prijetio joj! Psihički je maltretirao! Eno je leži u bolnici sa potresom mozga, slomljenom rukom, pukla joj je bubna opna!“

„Smirite se, gospodine Kovačeviću! Ne znam o čemu govorite. Zar Lela nije pala u kupatilu? Kakve veze ima učenik Lakić s tom nezgodom?“

,Kakva nezgoda! Nijedna od njenih povreda, osim ožiljka na obrazu, koji nisam ni spomenuo – upravo zato što ogrebotina nema veze sa tom životinjom Lakićem, dakle, da Vam bude jasno: nijedna Lelina povreda nije nastala uslijed pada.“

,Pa je li ona pala u kadi ili nije?“

,Ne, nije! Nije pala jer sam ja u zadnji čas provalio vrata i uletio taman da je pridržim da ne padne iz kade na klozetsku šolju punu krhotina stakla od ormarića i ogledala koje je srušila kad je pokušala da se pridrži u trenu kada se zbog batinama izazvanog potresa mozga onesvijestila.“

,Zašto mislite da učenik Lakić ima veze sa njenim povredama? To znate treba i dokazati, a mi nemamo nikakvih indicija da je učenik Lakić nasilan i...“

,„Jeste li Vi mene slušali? Taj nerast, to čudovište – on je nju mjesecima tukao. On je bolesnik, nasilnik, kababadija, kriminalac koji se iživljava na ženama! Ja će njega strpati u zatvor!“

,„Ako je tako kako kažete, onda je to stvar za policiju...“

,„Naravno da je stvar za policiju i policija već radi svoj posao: taj debil je već u pritvoru! Tužio sam i njegovog oca i njegovu majku.“

,„Pa šta Vi, gospodine Kovačeviću, hoćete od nas?“

,„Ono što sam Vam već rekao. Došao sam da Vas obavijestim da sam podnio tužbu protiv škole, protiv Vas, direktore, protiv pedagoga, Lakićeve razrednice, kantonalnog ministra – inače Vašeg kuma koji je ko zna koliko puta, a sasvim sigurno povodom dva slučaja maltretiranja učenica ove škole, urgirao kod Vas da se sve zataška.“

Tek na spomen ministra i ranijih pritužbi na Lakića, direktor postade nervozan. Mahinalno krenu rukom u džep sakoa da izvadi cigarete, pa je nervozno povuče natrag i poče da lupka prstima po stolu. Na kraju ustade i prekasno shvati da čini upravo ono što nikako nije trebalo da uradi – dohvati sa stola ispred sebe čašu sa vodom. Voda u čaši je podrhtavala i on gledajući u njenu nemirnu površinu, shvati da mu se ruka trese. Spusti čašu i stavi ruku džep. Pročisti grlo u kojem mu je posljednjih desetak sekundi stajala knedla, činilo mu se – veličine fudbalske lopte i polako, suviše glatkim glasom, koji nikako nije odgovarao niti prethodno žučnom razgovoru, a pogotovo ne njegovom trenutnom psihičkom stanju koje je provirivalo iz uplašenih očiju, iznenadnog bljedila i nekoliko sitnih graški znoja koje su mu orosile čelo i nausnicu i dale naslutiti kako ga je stegla studen panike, reče:

„Mislim da bi to onda bilo sve. Ako je tako kako ste rekli“, ovdje direktor napravi značajnu stanku upirući pogled u Lelinog oca pokušavajući da pronikne da li mu ovaj čovjek samo prijeti ili je zaista uradio sve što je rekao, nastavi on bljedi nego koju sekundu ranije, „vidjećemo se na sudu.“

„O da, vidjećemo se na sudu!“ reče Lelin otac, okrenu se i krenu prema vratima, pa zastade, pogleda još jedanput u direktora i dodade:

„Znate, htio sam da Vas pogledam u oči nadajući se da će u njima vidjeti barem trunku suošjećanja sa patnjom moje kćerke ili makar naznaku grižnje savjesti zbog Vaše uloge u onome što joj se desilo. A ono što vidim je strah čovjeka stjeranog u čošak i bijes zbog gubitka kontrole. Iskreno govoreći, olakšali ste mi odluku da učinim sve, ama baš sve što je u mojoj moći, da moja kćerka dobije pravnu zadovoljštinu, a to će se desiti onog trenutka kada Vas, jednu potpunu moralnu nakazu, osude na poduzeću zatvorsku kaznu i svedu Vas na pravu mjeru onog što jeste: lažov, ulizica, korumpirani pohlepnik i profesionalno nekompetentni šljam čija će karijera biti zauvijek kompromitovana.“

• • ■ ■ •

„Bože dragi, šta ja radim ovdje?“ mislila je Lela gledajući pažljivo u rupu na zidu. Bila je to rupa od eksera na kojem je očigledno nešto teško visilo. Sudeći po tamnom okviru od prašine na zidu žute boje rezdelije iz njihove bašte, bila je to neka velika slika. Boja oko rupe se oljuštila, pa je sada umjesto slike crnim otvorom za zid bio prikovan leptirić zelenkaste boje.

„Ova grozna soba je nekada bila okrećena u zeleno. Užas!“ analizirala je Lela sasvim irrelevantnu temu za situaciju koja ju je uopšte dovela u tu, njoj vrlo odbojnu prostoriju. Bila je to soba, zapravo kancelarija psihologinje koja je u okviru sudske istrage po tužbi njenog oca protiv Lakića, trebala s njom da obavi „razgovor“ kako je ublaženo nazvala ispitivanje „žrtve nasilja“. U nekim drugim okolnostima, Lela bi možda zaključila da se radi o vrlo ukusno namještenom dnevnom boravku: veliki sunčan prozor, bijele nježne zavjese, elegantan moderan trosjed u minimalističkom stilu i dvije fotelje – sve presvučene u tkaninu sa dezenom koji je najviše ličio lišću guste krošnje breze. Bio je tu i stolić na kojem su stajale dvije šoljice sa kafom i dvije čaše vode, te pisaći sto i veliki plakar sa policama za dokumentaciju odškrnut taman toliko da Lela zaključi kako je gđa Bosnić vrlo pedantna osoba. Bila je tu i vrlo lijepa starinska vitrina sa kolekcijom figurica od murano stakla. Ipak, to gdje su se nalazile nije bio dnevni boravak već ured čija je arhiva, uredno i očigledno po svim uzusima

arhivarske struke, krila hiljade strašnih i bolnih priča žrtava nasilja, pa je prijatna atmosfera lijepo uređenog prostora u Leli izazivala odbojnost jer joj je sve to cifranje sobe da ostavi utisak toplog kutka - e da bi se strankama pomoglo da se opuste kako bi lakše progovorili o razlozima zbog kojih su tu, djelovala lažno i ona se osjećala još više uznemirena zbog razgovora koji slijedi, pa je, više svjesno nego nesvjesno, fiksirajući se na detalje poput rupe u zidu, odgađala trenutak u kojem će biti prisiljena da ponovo prođe kroz paklenih osam mjeseci života zbog kojih je, kako joj je gđa Bosnić objasnila, ona svoj status bezbrižnog djeteta zamijenila statusom „žrtve nasilja“.

„Hajde, Lelo, ispričaj mi kako je došlo do toga da ti završiš u bolnici“, psihologinja Bosnić je podigla pogled sa svog bloka i pogledala u Lelu. Bilo je očito da je djevojka bila potresena i koliko god da je to pokušavala sakriti iza bezizražajnog, nezainteresovanog lica cijelo njeno držanje. Sjedila je na rubu fotelje, na bedra spuštenih šaka čiji su se palčevi i kažiprsti vrtjeli jedni oko drugih, koljena spremnih da poput opruge odbace tijelo dalje od napada, napeta ramena – sve je ukazivalo na to da je njena trauma dublja nego što je to šturi policijski izvještaj nagovještavao.

„Ima tu slojeva i slojeva koje će trebati pažljivo razmotati i pokazati joj njenu vlastitu patnju u punom svjetlu. Ona sama ne može da dokuči zašto se to desilo baš njoj, a pri tome joj osjećaj krivice ne dopušta da racionalno i bez predrasuda prema samoj sebi analizira vlastito iskustvo. S njom će trebati raditi, no to će doći kasnije. Sada je prvo treba pridobiti za razgovor“, razmišljala je Tamara Bosnić.

„Lelo“, zausti Tamara, ali je ona prekinu:

„Pa evo tu Vam u tom izvještaju sigurno sve piše. Nema ništa novoga što već nisam rekla policajcu, a Vi svakako više ne možete pomoći. Što je bilo, bilo je...“

„Lelo, po pravilu, u istražnom postupku u kojem je žrtva maloljetna osoba, žrtvu ispituje istražni sudac i to može učiniti, ako ocijeni da je potrebno, uz pomoć psihologa. Ovdje kao što vidiš nema istražnog sudije i ovo nije ispitivanje – ono će tek doći. Gospodin istražni sudija me zamolio da napravim procjenu tvog psihičkog stanja i ja to sada činim. Psihološku procjenu ne mogu učiniti bez tvoje suradnje. Mi sada samo razgovaramo o onome što se desilo. Molim te, ispričaj mi svoju stranu priče.“

„Pa ne znam odakle da počnem – stvarno, ne znam. Eto Vi znate šta se desilo, pa mi postavljajte pitanja...“

„Dobro, Lelo, evo pomoći će ti. Kada si počela da se zabavljaš sa Lakom? Kako je izgledao vaš prvi sastanak? Jesi li se zaljubila?“

„Kakve to sad veze ima jesam li zaljubljena i kakav nam je bio prvi sastanak?“ reče Lela iznervirano i briznu u plać.

Bilo ju je sram. Stidjela se same sebe, svoje zaljubljenosti, gluposti i slabosti, ridanja koje nije mogla zaustaviti pred tom ženom koju jedva da je znala – vidjele su se jedanput ranije – onda kada su se upoznale i dogovorile termin „razgovora“.

Tamara je pružila Leli papirnate maramice i čekala da se smiri.

Lela je kapitulirala pred ženom koja je strpljivo sjedila i slušala još jednu u nizu tužnih životnih priča.

„Ona živi od tužnih priča“, pomisli Lela. Povukla se dublje fotelju i naslonila.

„Vi hoćete da Vam prepričam posljednju godinu mog života? Pa dobro. Sada sam drugi razred gimnazije, a sve je počelo prošle godine u oktobru. Laku sam znala iz viđenja. Bio je vrlo popularan kod djevojaka u školi. Meni se on svidiđao – zgodan je. Sa školom smo išli na pozorišnu predstavu. To je bio 11. oktobar. Za vrijeme pauze sam sa drugaricama stajala u foajeu kada nam je prišao. Poprilično smo se zbunile. Otkud Laka, najpopularniji maturant da dođe baš do nas? Ne znam o čemu smo razgovarali, ali znam da smo se puno smijali, a on je nekako stalno gledao u mene i to su svi primijetili. Nakon što se predstava završila, sačekao me je ispred pozorišta i pitao da me otprati kući. Ja nisam stigla ni da mu odgovorim, a moje prijateljice su se zgledale smješkajući se, pozdravile se i otišle. I ja sam krenula, a on sa mnom. Polako smo hodali, on je stalno nalazio teme za razgovor i on je i govorio. Ja sam uglavnom šutjela i smijala se njegovim dosjetkama. Sjećam se kako sam tada poželjela da se nikada nismo preselili u novi stan jer da sam još uvijek živjela na Zelinom Brdu, ta bi šetnja trajala barem sat duže. Dopratio me je do vrata i rekao da mu se ja jako svidiđam i pitao me da mu budem djevojka. Meni se prosto nekako zavrтjelo u glavi, a grlo mi se stegnulo, pa se nisam usuđivala progovoriti. Samo sam klimnula glavom, a on me je onda poljubio nježno u usta i zagrlio me. Onda me je lagano odgurnuo od sebe, stavio mi ruke na ramena i čvrsto stisnuo. Pažljivo me je gledao i rekao: „OK – to je dobar odgovor, ali da znaš, ti si sad moja djevojka i zaboravi da drugi postoje.“ Oh – to je tako dobro zvučalo: ja i Laka. Zaljubila sam se te iste sekunde. „Kakvi drugi momci“, sjećam se da sam pomislila, a rekla sam – to je valjda bila peta riječ koju sam progovorila otkako smo krenuli iz pozorišta:

, „Naravno“ i – na svoje vlastito iznenađenje poljubila sad ja njega. „Dobro, ali moraš znati da kod mene postoje pravila i ovo ti ozbiljno govorim: ako te vidim sa drugim momkom ili čujem da si bila sa nekim – s nama je gotovo, a njega ču polomiti.“ Mislila sam da se šali, pa sam se nasmijala i napokon izrekla čitavu rečenicu: „O, pa ti si to neki opasan tip?“ „I ne znaš koliko, Lelo“, rekao je smiješeći. Nasmijao se i dodao: „Ja jesam opasan, Lelo, ali ti si tako izabrala. Što bi se reklo: tražili ste, gledajte. Idi sad kući, vidjećemo se sutra poslije škole.“

I tako je počelo. Da se Laka nije šalio, shvatila sam vrlo brzo. Na našem četvrtom sastanku – a on me je svaki dan čekao ispred škole, vidjela sam odmah da je ljut. Nije me ni poljubio i nije ništa progovarao. Kada sam ga upitala šta mu je, bijesno me je pogledao i rekao: „Ti k'o ne znaš?“. Nisam pojma imala o čemu govorи, ali me je prošla nekakva jeza, a od njegovog glasa i pogleda i šutnje koja je uslijedila zavrñulo me u stomaku i strah i nelagoda su se smjestili negdje ispod rebara i širili se dalje po cijelom tijelu. Nismo otišli ni da šetamo ni na kafu. Prije nego što smo ušli u moju ulicu, skrenuo je u malu čikmu i ugurao me u haustor napuštene kuće, pa u podrum. Šamar je došao tako iznenada da sam pala. Nisam uspjela ni da progovorim ni da zaplačem, a već me bio povukao gore i išamarao me. „Ovo ti je za ono juče!“, siktao je. „S kim si bila juče u tržnom centru?“ Nisam znala o čemu govorи, pa sam samo buljila u njega. A i da sam znala šta da mu odgovorim, nisam mogla jer mi je iz nosa curila krv. Opet me je ošamario. „Govori s kim si bila juče!“ Napokon mi je sinulo. Juče sam u samoposluži srela druga iz muzičke škole, pa smo onda zajedno kupovali. Ja sam platila, pozdravila se i otišla, a on je ostao iza mene na kasi. Napokon sam uspjela da mu to objasnim. Uhvatio me za kosu i povukao mi glavu unazad tako kako da sam mislila da ču se ugušiti. Krv mi je i dalje curila iz nosa, a on se nasmijao: „Lelo, izgleda da ti mene nisi shvatila – nema više drugova, nema više ni drugarica ako ti ja ne dozvolim. Ove batine su ti bile za juče, a za ubuduće...“ Nije dovršio rečenicu. Bacio me je na nekakav stari madrac koji je stajao u čošku, jednom rukom mi grubo pritisnuo nos i usta i znate već..., silovao me“, prošaputala je Lela jecajući. Poslije je ustao, zapalio cigaretu, nasmijao se i dobacio: „Dakle, ja sam ti fakat prvi, Lelice. Vidiš ovu kutiju cigara? Ona je moja.“ Zgužvao je kutiju, bacio na pod i cipelom razmrvio. „I ti si moja, Lelice, pa ti sad zaključi. Ako samo nekom pisneš o ovom, prebiću te tako da će ti ovo večeras biti draga uspomena.“

Dolazio je svaki dan po mene u školu. Određivao bi mi kako ču se obući. Zabranio mi je da se viđam sa prijateljicama koje se njemu nisu sviđale.

Udvarao se djevojkama preda mnom. U kafani sam smjela gledati samo u njega ili u pod. Nisam više izlazila ni s kim osim s njim. Nisam odlazila na koncerte niti na subotnje dopodnevne pozorišne matineje. Na putu do škole ili samoposluge dobro sam pazila da gledam samo u cestu – jer me je bilo strah da će vidjeti nekog od poznanika i morati stati da porazgovaram. Znao me je išamarati iz čista mira. Jedanput sam kući došla sa natečenim nosom – roditeljima sam rekla da me je neko slučajno udario laktom kada je tramvaj naglo zakočio. Laka je imao svoje večernje aktivnosti, „muške stvari“ kako je govorio, pa me je kući dovodio do pola devet. Jedanput se nije pojavio punih sedam dana. Nije bio ni u školi. Poslije mi je pričao kako je bio kod tetke u Zagrebu. Prije dva mjeseca me je odveo na neku poslijepodnevnu žurku. Ja sam umjesto u školu otišla tamo. Natjerao me je da popijem veliku čašu votke i odveo u sobu. Tamo su bila dvojica njegovih drugara koje sam ponekad viđala ispred škole. Rekao je: „Ovo su moji prijatelji. Prijatelji dijele sve, je li tako, Lelice? Ja sam odlučio da danas s njima podijelim tebe. Hajde, Leli, budi dobra, pa im pokaži šta je prava ženka.“

Ja sam skroz pukla i počela sam vrištati. On me tako jako ošamario da sam glavom udarila u zid i skljokala se na pod. Kad me je podigao, ona dvojica su rekla da im nije do zafrkancije sa histeričnom budalom i da im ne treba policija na vratu, pa su otišli. Jedan od njih je dobacio: „Dođeš nam dva soma, frajeru.“ Laka je nastavio da me bije i da ga nisu zaustavili, valjda bi me ubio. Poslije su me neke djevojke stavile na krevet, obrisale me od krvi, donijele led da stavim na lice. Dali su mi majicu da se presvučem jer je moja bila sva krvava i dali mi zamotuljak: „Ovo ti je teleća šnicla. Kad dođeš kući, stavi je na to oko da ti izvuče otok. Poslije privij svjež kupus. Do jutra ćeš biti k'o nova.“

„Dalje sve znate iz izvještaja – došla kući, onesvijestila se i završila u bolnici punih sedam dana.“

• • •

Nakon završenog sudskog postupka tokom kojeg нико nije osuđen zbog nedostatka dokaza, porodica Lele K. odselila se u inostranstvo.

N
2
C
E
D
L

A kako učite sa njim?

Čitam mu. Nema koncentracije da uči sam.

Ne bih se složila. Vedran jednostavno ne vidi dobro.

Ma, vidi on, snalazi se nekako...

Kako to mislite? Jasno je da zbog toga zaostaje sa gradivom.

Bili smo mi kod doktora i rekli su da su mu potrebne naočale.

Pa naravno! Ima li ih?

Nema...

Zašto?

Sramota ga je. Već mu se rugaju u razredu. Zovu ga Čoro, Šišmiš...

Znate i sami kako djeca mogu biti okrutna. Šta ako počne zbog toga bježati iz škole?

Potrudite se da on dobije naočale čim prije, a ja ću pojasniti učenicima važnost ove teme.

Da li ste znali da je oko 314 miliona ljudi u svijetu slabovidno ili slijepo? Svi mi imamo dužnost pružiti im podršku, a najbolje je početi od najbližeg okruženja.

NAOČALE

Aja Ćeranić sjedila je u praznom razredu zagledana u dnevnik ispred sebe. Bila je učiteljica gotovo pune trideset i tri godine i mislila je da za nju u učiteljskom pozivu više ne postoje tajne. Vjerovatno je takvo samopouzdanje i bilo jedan od razloga da, na čuđenje svih svojih kolega, ali isto tako muža, djece, rodbine i prijatelja, odluči da ostavi grad u kojem je živjela više od četiri decenije i svoj radni kolektiv i prihvati posao u maloj područnoj školi na drugom kraju države.

Odluku je donijela u trenutku. Kada je njen muž jednog dana prije skoro pola godine došao kući i snebivajući se rekao kako mu je ponuđen posao glavnog inžinjera na novoj dionici autoputa, ali da će to zahtijevati ponovo odvojeni život i to narednih pet godina, ona ga je pažljivo saslušala i to, na njegovo iznenađenje, bez uobičajenog nezadovoljstva. Naime, veći dio braka njih dvoje su proveli odvojeno – ona je radila u školi i odgajala njihovo dvoje djece, a on je putovao sa kraja na kraj svijeta gradeći puteve i mostove. Doduše, u nekoliko navrata je cijela porodica živjela po godinu-dvije u inostranstvu: Indija, Pakistan, Kenija i Alžir. Posljednjih godina, baš nekako kada su se djeca pozapošljavala, odvojila od njih i zasnovala svoje porodice, njen muž je dobio posao koji mu je omogućio da radi na gradilištima u okolini grada, tako da su mnogo više vremena provodili zajedno.

Očekujući tešku raspravu zbog najave ponovnog razdvajanja, on je bio potpuno zatečen izostankom njenog negodovanja, pa je sasvim bez potrebe objašnjavao, nadugo i naširoko, kako je ovaj posao njegova posljednja šansa da vrijeme koje mu je ostalo do penzije provede radeći posao koji je zaista volio - na toj je dionici bilo čak 17 mostova, a mostovi su bili njegova ljubav što je dokazivala i činjenica da je smatran jednim od najkompetentnijih projektanata mostova ne samo u državi već i na Balkanu, pa i u dobrom dijelu Evrope. Osim toga, zdušno je objašnjavao dalje da je plata bila znatno veća što će im olakšati penzionerske dane zbog veće osnovice itd. Ona ga je pažljivo i vrlo strpljivo slušala još neko vrijeme, a zatim jednostavno rekla: „Super, idem i ja!“

Malo je reći da je Bole, kako je ona odmilja zvala svog muža, ostao bez riječi, otvorenih usta, sasvim zbumjen. „Ili je toliko ljuta da govori ironično, što znači da će sada izaći iz sobe bez dalje diskusije i tresnuti vratima ili me uopšte nije shvatila ili je totalno flipnula!“ pomislio je Bole. Aja je

prasnula u smijeh gledajući njegovo zabezknuto lice. Iskreno govoreći – i sama je sebe iznenadila, manje zbog onog što je rekla, a mnogo više zbog činjenice da je to upravo ono što zaista želi! „Da – to je to: promjena, jedna iznenadna i drastična, mladalački poletna promjena! To mi treba i to će učiniti!“ Ideja ju je oduševila tim prije što je tačno znala kako je i realizirati. Naime, to jutro pažnju joj je privukao konkurs koji je slučajno pročitala u dnevnim novinama, a koji je bio raspisan za prijem u radni odnos učitelja u područnoj školi u mjestu udaljenom jedva dvadesetak kilometara od rodne kuće i velikog imanja njenih pokojnih roditelja. Čitajući ga, pomislila je kako bi bilo lijepo ponovo se vratiti u taj pitoreskni gradić sa najljepšom rijekom na svijetu i uživati u mirnom životu daleko od vreve, nervoze i stalnih stresova velikog grada. Radila bi još koju godinu u toj maloj školi, a zatim – zaslužena penzija. Ta misao koja joj je sasvim neobavezno proletjela kroz glavu, dobila je posve novu težinu kada joj je Bolesničar o ponudi koju je dobio, jer, ako bi on prihvatio novi posao, bio bi stacioniran upravo u njenom rodnom gradu.

Ideja joj se toliko svidjela da je pomislila kako su se sve kockice tako nevjerovatno skladno posložile sa nekim dobrim razlogom, koji doduše nije mogla dokučiti, i da šansu da sa svojih pedestal godina započne nešto novo, svakako treba iskoristiti. Uostalom, ove godine će izvesti generaciju i ako je postojao trenutak za takvu avanturu, onda je to bio upravo ovaj. Rečeno – učinjeno! Bolesničar je bio sumjičav. Pokušao je, doduše vrlo oprezno, da je odgovori, no kada bi Aja nešto zamislila – nije bilo te sile koja bi je odvratila od nauma i realizacije.

Ipak, sada je, sjedeći nad tim dnevnikom, razmišljala kako je, po svemu sudeći – prenaglila. Aja nikada ne bi priznala da je napravila grešku. Dobro – ne baš grešku, ali sve skupa nije bilo tako jednostavno i lagodno kako je zamisljala: nove kolege su je dočekale sa iznenadenjem i sumnjičavom. Bili su to, uglavnom, mlađi ljudi koji su uglavnom posao u ovoj maloj školi smatrali samo usputnom stanicom na putu prema većem gradu, boljem zaposlenju i boljim uslovima života. Djeca su je fino prihvatile, ali ona nikako nije uspijevala da lako i jednostavno, kao što je to mogla tokom proteklog dugog radnog iskustva, pronikne u njihove umove, u njihove duše, da otkrije njihove afinitete i ono gdje baš i nisu bili tako dobri. Što je možda bilo još važnije, a pokazalo se kao vrlo zahtjevno i teško, ulagala je veliki trud da od roditelja napravi vrijedne suradnike u odgoju i obrazovanju njihove djece ali su sva njena nastojanja padala na jalovo tlo. Ovdje, izgleda, nisu uspijevale Ajine provjerene metode. Ovdje kao da je bio neki drugi svijet, neki drugi ljudi sa sasvim drugačijim poimanjem

uloge nastavnika u životu jednog djeteta. Nije ih razumjela. Nisu ni oni razumjeli nju.

Nije joj se sviđao ni sam grad. Odavao je utisak praznog i uspavanog mjesa – djelovao je potišteno, ako se tako nešto uopšte može reći za jedan grad, baš kao što su potišteno izgledali i njegovi žitelji. Uzroke takvom stanju nije morala dugo tražiti - nakon prve sedmice postalo joj je jasno da se cijela regija suočava sa vrlo teškim periodom. Nakon duge stagnacije i kakvog takvog života, prije nekoliko godina sve je krenulo nizbrdo: rat je uništilo industriju, poljoprivreda je bila zapuštena, preduzeća su odlazila u stečaj, a ljudi ostajali bez posla. Grad i okolna sela imali su manje stanovnika nego deset godina ranije. Mladi su odlazili u potrazi za boljim životom, pa se i broj djece drastično smanjio. Činilo se da su ostali uglavnom stari, nešto nepopravljivih optimista koji su se još uvijek nadali povratku zlatnog doba nekada izuzetno prosperitetne regije i oni koji nisu imali kuda otići jer - ili nisu imali vještine koje bi mogli prodati na nekom drugom mjestu ili su bili već u godinama kada ih poslodavci nisu smatrali pogodnim uposlenicima. Sjetila se svog dobrog prijatelja koji joj je, na njenu odluku da ostavi sve i preseli se u novu sredinu, rekao: „Ajo, jedan mudar čovjek mi je rekao: 'Ako ti je broj godina veći od broja cipela, ostani kod kuće i izvuci najbolje iz onog što imaš!'“ Koliko god da joj je ta izreka bila duhovita, nije je ozbiljno shvatala.

„Nažalost, izgleda da je Harun bio u pravu“, sjetno je zaključila Aja posramljena svojom naivnošću. „Ali, šta je tu je – broj godina ne mogu smanjiti, a bome ne bi bilo dobro ni da mi stopala porastu i to, za koliko, za dobrih devetnaest brojeva.“ Nasmija se veselo, sama u praznoj učionici, zamišljajući sebe, visoku jedva 160 cm, u cipelama broj – 57. „A i ne bi bilo ni isplativo. Jedva otplatih one talijanske čizme – koje su dobre samo za modnu pistu“, reče sada naglas i ponovo se zvonko nasmija.

„Ovaj grad je zapao u stravičnu letargiju“, konstatovala je i po deseti put u posljednjih nekoliko dana pade joj na pamet Domanović i njegove satire, koje, napisane sto godina ranije, kao da su opisivale ovo mjesto izgubljeno u nekom međuvremenu i međuprostoru.

O svemu tome je razmišljala učiteljica Aja, sjedeći nad listom u dnevniku koji je pripadao Vedranu Lekiću. Vedran! Vedran joj je bio najveći problem. Ne i jedini, ali takav da je Aja danas bila spremna da pred tim problemom kapitulira i da pusti da sve ide kako ide. Kako da pomogne djetetu sa kojim nije uspijevala da uspostavi odnos pun povjerenja? Aja je znala šta koči Vedranov napredak. Nije to bilo ništa strašno – naprotiv rješenje je bilo

relativno jednostavno, ali ni Vedran, ni njegova majka nisu htjeli o tome da razgovaraju. Majka je bila samo na prvom roditeljskom sastanku. Sva Ajina nastojanja da joj po Vedranu pošalje poziv da dođe – izjalovila su se. „Vedrane, da li će mama danas doći?“ „Rekao sam joj, ali ne može – radi.“ I tako iz sedmice u sedmicu. Razgovarala je sa direktoricom, pedagogicom i sa ostalim kolegama. Bili su ljubazni, ali ne naročito poletni da joj pomognu. Ruku na srce nije ni ona znala kako bi i mogli učiniti bilo šta da joj olakšaju. Direktorica joj je rekla da uvijek može poslati službeni poziv, ako već misli da Vedran nije prenio poruku. Takođe ju je obavijestila da njegovi roditelji nikada nisu bili naročito kooperativni. Otac je dvije godine ranije uspio da ode u inostranstvo. Povremeno nađe neki posao, uglavnom na crno, te povremeno šalje novac. To naravno nije dovoljno, pa majka po cijeli dan radi raznorazne, uglavnom fizičke poslove u polju, a zimi kao spremaćica po kućama ili na pijaci prodaje polovne stvari, skupljene na deponiji ili od ljudi koji su željeli da se riješe starudije. Žive u kućici muževljevog rođaka koji već više od trideset godina živi u inostranstvu, pa im je kuću – sad već sasvim oronulu dao „na čuvanje“. „To je primitivan svijet“, rekla je pedagogica. „Znam da će zvučati ružno i okrutno – ali vjerujte mi da nećete ništa postići. Pokušavali smo mi i ranije – ali što bi svijet ovdje rekao: šta god uradili, ne prima se.“

„Ali „, protestovala je Aja, „rješenje je tako jednostavno! Zar ta mati ne želi svom djetetu dobro?“

„Budite uvjereni da je ona veoma brižna majka. Ona čini nadljudske napore da tu djecu podigne. Vedran ima starijeg brata i sestru – blizance koji su sada sedmi razred. Za razliku od drugih roditelja za koje znamo da djecu i tuku i kažnjavaju na drastične načine, ona to ne čini, ali – kažem Vam to je sasvim drugi svijet. Neobrazovan, pun predrasuda, sujevjeran.“

„Pa zar Centar za socijalni rad ne može ništa?“ pitala je Aja dalje, na što ju je pedagogica pogledala prazno i odgovorila: „Dijete ima majku koja se za njega dobro brine: ima gdje da stanuje, nije mu hladno, nije gladno, nije golo niti boso, ide u školu. Nije izloženo bilo kakvoj vrsti nasilja. Otac šalje onoliko koliko može. Šta mislite šta može Centar za socijalni rad?“

„Ali to je ipak zanemarivanje djeteta! U pitanju je njegovo zdravlje!“ bila je uporna Aja.

„Probudite se, Ajo! Vi kao da ne vidite gdje ste došli: ovdje činimo maksimalno koliko nam mogućnosti i uslovi dopuštaju – a to je taman

toliko koliko jeste. Mi ćemo biti sretni ako Vi uspijete više. Ubijedite majku, a mi ćemo učiniti sve što je potrebno da Vedran dobije adekvatnu pomoć.“

I to je bio kraj razgovora. Aja je bila prepuštena sama sebi. Gorko je konstatovala da se ni dva mjeseca kasnije nije pomaknula sa startne pozicije.

• ■ ■ •

„Dosta za danas! Vrijeme je da se krene kući“, uzdahnula je učiteljica zatvorila dnevnik i izašla iz ucionice. Napolju je već bio mrak. Novembar je nezaustavljivo napredovao, pa joj je, dok je brzim koracima grabilo prema autobuskoj stanici, vlažna hladnoća ušla u svaku koščicu.

„Oh, moraću si kupiti nešto adekvatnije!“ pomislila je po ko zna koji put te sedmice. Zaista, njen elegantni kaput i predivne čizme visokih sjajnih sara i tankog kožnog džona bile su možda dobre za onih desetak minuta koliko joj je trebalo od tramvaja do škole ili do toplog stana, tamo u gradu iz kojeg je tako nepromišljeno otišla, ali ovdje je imala najmanje kilometar pješačenja do autobuske stanice i zatim još dobra tri kilometra do kuće. „Treba mi topla jakna i dobre cipele i to pod hitno! U ovim čizmama neću uspjeti napraviti ni dva koraka prije nego što mi stražnjica završi u snijegu koji samo što nije zapadao!“

Počela je da sipi sitna ledena kiša koja joj je poput minijaturnih iglica udarala u lice. Nije imala kišobran nije imala nikakvu kapu, pa Aji ne preostade ništa drugo nego da svoj omiljeni svileni šal koji joj je služio samo kao modni detalj, stavi na glavu. Diže okovratnik kaputa ne bi li zaštitala lice, uvuče glavu među ramena i ubrza maksimalno koliko su joj to talijanske čizme sa povisokom petom dozvoljavale. „Padaju ‘bockice‘“, reče poluglasno samoj sebi, prisjećajući se najranijeg djetinjstva. Tako je, naime, mala Aja krstila tu sitnu kišu koja joj je na koži ostavljala osjećaj kao da roni kroz oštре kristaliće leda.

„Ovo će se pretvoriti u snijeg prije nego što stignem kući.“ Korila je samu sebe zbog lakomislenosti sa kojom je ušla u cijeli ovaj poduhvat, a koja se ogledala gotovo u svemu: od neprimjerene odjeće koju je ponijela sa sobom do činjenice da je tako malo znala o ovom gradu, koji je doduše bio njeno rodno mjesto, ali isto tako već četrdeset godina mjesto u kojem je provodila najviše desetak dana godišnjeg odmora. „Zaista sam se odrodila“, prigovarala je samoj sebi. „Zaboravila sam kakvo ovdje može biti vrijeme, kakvi mogu biti ljudi, a uz to i ono što sam znala promijenilo se i to nagore. Lijepu sam si kašu priredila! Kusaj, Aja, kusaj! Nazad ne

možeš, barem ne do kraja školske godine. Otići sad bilo bi vrlo ružno, a i vrlo ponižavajuće priznati da je Aja Čeranić precijenila svoju snagu i poput bubuljičave tinejdžerke naglavce uletjela u avanturu iz koje ne zna kako da se iskobelja!"

Kada se napokon dokopala autobusa, sjela je na mjesto do prozora. Toplota ju je obradovala i razgalila, pa joj se i raspoloženje popravilo.

„Vedrane Lekiću, neću ja tebe ostaviti na miru dok ti i tvoja mati ne popustite!“ Aja nikako nije mogla da se otkači od teme koja ju je proganjala. Dječak je bio izuzetno pametan, ali ocjene su bile katastrofalne za dijete takve inteligencije i njegovih sposobnosti. Osim toga, bio je povučen i koliko je primijetila nije se puno družio sa drugom djecom. Na časovima je bio vrlo pažljiv – pravi mali sunđer koji je upijao svaku riječ. Lako je pamtio i kada je trebalo ponoviti novu lekciju koju su taj čas radili – odgovarao je bez problema, ali u školi nikada ništa nije zapisivao. Nijedan kontrolni rad nije napisao – jednostavno vrti prazan papir. Neke je domaće zadaće imao – i to pisane velikim štampanim slovima ali bez interpunkcije. Sabirao je, oduzimao, množio i dijelio veoma brzo – ali napamet. Kad bi ga prozvala da zadatak napiše na tabli – samo je stajao. Kredu nije htio ni uzeti u ruku. Na osnovu onoga kako je na časovima tjelesnog hvatao i bacao loptu, prepostavila je da je ljevak, ali nije mogla biti sigurna. S druge strane – bila je sigurna da ima dara za matematiku.

Inače, Aja je voljela matematiku – na kraju krajeva, nakon završene učiteljske škole upisala je matematiku radi svog osobnog zadovoljstva. Nikada se nije potrudila da potraži mjesto profesora u nekoj srednjoj školi – jednostavno je voljela da bude učiteljica, smatrala je da tu može dati mnogo više nego u nekoj gimnaziji. I jeste – njeni učenici su lako savladavali gradivo tokom cijelog školovanja i ne samo matematiku. Općenito, njene kolege, nastavnici predmetne nastave od petog do osmog razreda, najviše su voljeli kada im dođe razred koji je ona pripremila za njih. Znala je djecu naučiti kako da uče i to je smatrala najboljim pokazateljem svog uspjeha. Kolege su joj bile zahvalne što drži dopunsку nastavu iz matematike i za starije razrede. Bila je toliko dobra, da нико od onih koji su išli na njene časove nije morao na popravni ispit. Svojeno iskustvo i znanje govorili su joj da bi Vedran mogao biti ne samo dobar matematičar – već doslovno izuzetan. Shvatao je principe. Često je primjećivala da on rezultat jednostavno – „vidi“, ali kada je to trebalo napisati – tu je nastajao problem jer nije htio da piše.

Aji nije trebalo dugo da otkrije u čemu je stvar i isprva joj nije bilo jasno kako to ranija učiteljica nije shvatila. Naravno, ispostavilo se da svi znaju u kom grmu leži zec, ali su svi ostali nemoćni pred majčinim odbijanjem da prihvati stručno mišljenje i savjete, a njoj je bilo nemoguće da do majke dođe. Ispaštao je Vedran. Na kraju je jedno poslijepodne otišla do Vedranove kuće. Majku nije zatekla.

„Mama radi, učiteljice. Hoćete li ući?“ pozvao ju je Vedran. Ne, nije ušla – nije bilo primjereno. Dobro je pazila da ostane ispred vrata, ali to je nije spriječilo da baci pogled u unutrašnjost kuće. Vrlo skromno namještена velika soba koja je bila i dnevni boravak, kuhinja i trpezarija. Uredno i čisto. Svježe okrećeno – ali sa flekama koje su odavale da krov prokišnjava, što je uostalom potvrđivao i miris vlage.

„Ne hvala, Vedrane. Molim te reci mami da sam dolazila i da bih voljela da napokon ona dođe do mene. Zaista moram razgovarati s njom, a ti znaš o čemu. Zar ne, Vedrane?“

On kimnu glavom i jednostavno reče: „Dobro. Do viđenja“, i zatvori vrata.

„Gospode Bože“, pomisli Aja, okrenu se na peti i krenu puteljkom nizbrdo. „Sve izgleda tako u redu, a ništa nije.“ Bila je očajna i pitala se kada će se gospoda Lekić umilostiviti da je posjeti.

• ■ ■ •

Promrzla do srži, potpuno mokrih nogu i kose, napokon se dokopala svog ugodnog dnevnog boravka. Bilo je tako fino toplo. Raspalila je vatru u dobroj staroj „Kreka Wesso“ peći, ubacila poveliku bilju, istuširala se gotovo vrelom vodom (potpuno suprotno svim stručnim savjetima koje je mogla čuti i pročitati), obukla pidžamu i mekani vuneni ogrtač, sjela u fotelu i digla noge na stolić (potpuno suprotno svim pravilima lijepog ponašanja kojima su je odmalena učili) i odlučila da se ne bavi pismenim radovima iz maternjeg jezika (potpuno suprotno njenim planovima za taj dan) i stavila CD sa omiljenom muzikom, što je, nakon zamornog dana, bilo upravo ono što joj je trebalo. Nije više razmišljala o Vedranu Lekiću – ne zato što je tako odlučila, već zato što je u roku od sedam i po minuta zaspala. Probudila se iza ponoći naspavana i odmorna i bez šansi da ponovo zaspie.

„OK – sada ću ispraviti pismene i imaću još koji sat sna. Ne moram se probuditi prije osam.“ Bila je poprilično zadovoljna. Radovi su bili sasvim dobri, osim Vedranovog na kojem je u gornjem desnom uglu velikim štampanim slovima pisalo Vedran Lekić, III 1, a ispod toga – ništa. Nagib

slova potvrđio joj je da je Vedran zaista bio ljevak. Napisala je veliki upitnik preko cijele stranice, ocijenila, potpisala, završila sa pregledom preostalih zadaćnica i legla u krevet. Ali san nije dolazio na oči: ponovo je razmišljala o svom problematičnom učeniku. Kada je na kraju oko šest ujutro zaspala, sanjala je kako po nekoj ogromnoj, napuštenoj stambenoj zgradbi traži Vedrana. Kada ga je napokon našla, odjedanput su se oboje našli među visokim betonskim građevinama i tražili su Vedranovu mamu. Na čudnim zgradama nije bilo vrata, ali su pri samom vrhu imale uske proreze koji su nagovještavali da unutar zidova postoje sobe. Zgrade su bile vrlo čudno poredane i protezale su se unedogled, pa je izgledalo da su dio nekog užasno komplikovanog labirinta. Koliko god da su išli ravno, držeći se stalno samo jednog zida, svako malo bi se našli na mjestu sa kojeg su krenuli, iako se to protivilo svim mogućim zakonima fizike pošto zgrada nigdje nije zaokretala. Aja je grčevito razmišljala pokušavajući da riješi očigledan matematički paradoks i kad god bi joj se učinilo da joj je rješenje nadohvat ruke, misli bi joj se pobrkale i ona bi kretala ispočetka. Nakon nekog vremena je shvatila da je izgubila i Vedrana, ali nikako nije mogla da odredi da li je to bilo prije sekundu ili prije hiljadu godina jer se vrijeme razvlačilo i rastakalo i na kraju prestalo da postoji – a ona se i dalje kretala. Paradoks za paradoksom. Što je još gore, djelić njene svijesti je bio budan i bilo joj je jasno da sve to sanja, mada nikako nije mogla da se probudi. Na kraju je čula neku neizdržljivu zvonjavu, pa joj se svijest napokon skupila u jednu tačku i uz tešku muku krenula prema zvuku. Bilo je kao da je izranjala, ali taj put prema gore trajao je beskrajno dugo i nju je počela hvatati panika da će zvrljanje prestati prije nego što se njen um dokopa površine, odnosno budnog stanja. Napokon je uspjela. Probudila se i shvatila da to zvoni telefon. Dohvatila je slušalicu i čula Boletov glas. Prvo što ga je upitala bilo je koliko dugo već zove, a on je začuđen odgovorio: „Digla si slušalicu maltene prije nego što je i zazvonilo.“ „Nemoguće!“ sjevnulo joj je kroz glavu. „Meni se učinilo da je zvonjava trajala najmanje pola sata.“ Razgovarali su kratko – onako kako su to činili svakog jutra tokom radne sedmice. Ona se svojski trudila da joj glas zvuči odmorno i poletno, a zapravo je bila potpuno iscrpljena. Nakon što je završila razgovor sjela je za kuhinjski sto i konstatovala da je ovo sa Lekićem otišlo predaleko i odlučila da dosje „Vedran“ zatvori sa naznakom „neriješen slučaj“.

Radni dan je protekao uobičajeno – odnosno nešto malo bolje, činilo joj se. Djeca su bila kooperativna, profesorica matematike ju je zamolila da joj pomogne sa jednim učenikom iz šestog razreda koji je bio katastrofalno loš iz matematike, na informacije joj je došlo čak četrnaest roditelja, što

je u poređenju sa ranijim sastancima te vrste bio ogroman uspjeh koji je bio još i veći jer su se neki od roditelja baš svojski „otkravili“ – pristupili su joj sa povjerenjem i vrlo otvoreno razgovarali o problemima sa kojima su se njihova djeca suočavala. Kući je otišla zadovoljna. Na Vedrana nije mislila, osim što je konstatovala da će, koliko da zadovolji formu, jedan od sljedećih dana poslati službeni poziv na adresu porodice Lekić.

Nemalo se iznenadila kada je dan kasnije ispred zbornice ugledala Vedranovu mamu.

„Ah, gospođo Lekić. Dobro je da ste došli. Već sam htjela poslati zvanično poziv poštom.“

„Da nije mali napravio neki problem?“

„Nije, nije – on je dobro dijete, ali teže savladava gradivo, pa sam htjela malo o tome sa Vama.“

„Ma, neće da uči. Ne znam šta će – evo ja s njim radim svaki dan, ali znate – ne stignem sve predmete...“

„A kako učite s njim?“

„Pa čitam mu. On nema strpljenja za to...“

„Ja ne bih rekla da on ima problema sa koncentracijom. On vrlo pažljivo sluša i pamti kako dobro i usvaja gradivo koje predajem usmeno, ali je problem kod čitanja i pisanja.“

„Ma lijep je on da piše – neće.“

„Ja mislim da on ima problem sa vidom. Bojam se da ne vidi dobro jer i iz prve klupe ne vidi šta piše na tabli.“

„Ma, učiteljice, vidi on. Snalazi se kako umije.“

„Kako to mislite? Ja mislim da Vedrana treba odvesti kod očnog ljekara. On zaostaje u školi zato što ne vidi i ne može pratiti nastavu.“

„Ma bili smo mi kod doktora i rekli su nam da su mu potrebne naočale.“

„Pa, naravno! Zašto ih ne nosi?“

„Sramota ga. Rugaju mu se u razredu. Zovu ga Čoro, Šišmiš...“

„Bez obzira. Morate ga nagovoriti. U pitanju je njegovo zdravlje.“

„Znate i sami kako djeca znaju biti okrutna. Već sada ga neprestano zadirkuju, a zamislite tek kako će biti kad ga vide s naočalama. Šta ako počne zbog toga bježati iz škole?“

„Vedranu trebaju naočale, . Ako mu ne nabavite naočale, zaostat će u školi. Kako očekujete da se dalje školuje?“

„Šta ima da se školuje? Neće biti doktor.“

„Pobogu, ženo...“

„Nemojte Vi meni tu bogarati. Znate, to je ružno – sad odoh kod direktorice. I da se razumijemo: Nikakve naočale nemojte više spominjati – posebno nemojte njemu time glavu puniti.“

Aja je bila toliko zatećena ovakvim stavom da je ostala bez riječi. Jednostavno nije znala šta bi još mogla reći ili učiniti. Osjećala je kako je hvata bijes i kako se trudila da ne eksplodira i ne napravi neki eksces – da ne počne da viče ili da ne istrese u brk toj ženi sve što je stvarno mislila o njenom primitivizmu. Izbrojala je do deset i uspjela da se smiri. Lekićka je već bila izašla, pa ona krenula za njom i uspije da je dozove.

„Naočale nisu sramota. Vaš sin je izuzetno pametan, najintelligentniji je u razredu, a vjerovatno i u cijeloj školi. Njegova inteligencija je njegovo najbolje oružje protiv zlobnih komentara. Ali, bez naočala koje će mu omogućiti da nauči čitati i pisati, ta inteligencija će jednostavno propasti. On može postići puno, mnogo više od većine drugih, ali mu to morate omogućiti.“

„Zna on čitati, samo su mu slova sitna. Čita on kod kuće gdje ga niko ne vidi, sa povećalom. A što se te pameti tiče– za njega je da nauči ovce čuvati i praviti sir – eno mu je dedo obećao dati nekoliko ovaca čim poskoči da može sam u planinu. To je dobar posao. Ljudi će vazda jesti – od toga se može živjeti. Ali, rekao je svekar, mora biti zdrav. Ako ga vidi sa naočalama, ništa od ovaca. Nemojte ga poticati tim svojim pričama da se ne bi zanosio nekakvim učenjem. Da se onaj moj nije zanosio velikim parama sada bismo pristojno živjeli od ovaca, ali ne – on hoće u Njemačku. I šta sada imamo? Ništa. Ni para ni života: on tamo, ja i djeca ovdje. Jedva kraj sa krajem sastavljam. A on se još uvijek nada da će naći stalni posao. A ja znam da neće. Hvala Vama na trudu, ali taj Vam je trud uzalud – nije škola za Vedrana, vjerujte mi.“

„Gospođo Lekić, Vedran mora ljekaru. Ako se ne bude liječio, stanje će mu se pogoršavati. Može se desiti da oslijepi, a to neće moći sakriti. Ako se to desi biće slijep, nepismen, bez ikakvog zanata i bez ovaca.“

„Neće on oslijepiti – vakav mu je vid otkako je postao – nije mu se ništa pogoršalo.“

Usta su govorila jedno, ali su oči odavale drugo i Aja shvati da je dirnula u bolnu tačku. Šta god rekla i mislila o sebi, Vedranova mati je znala da je nastavnica bila u pravu. Bilo je jasno da se ona i sama plašila da će se stanje pogoršati. Gledajući kako joj naočigled lice postaje sve bljeđe, Aji je bilo jasno da je mati već odavno primijetila da je Vedranov vid sve slabiji.

„Vi znate da sam u pravu. Na Vama je da odlučite. Vi se potrudite da Vedran dobije naočale čim prije, a ja ću učiniti sve što mogu da pojasnim učenicima koliko je ovo važna tema ne samo za njega već i sve nas. Još samo nešto da Vam kažem: kako ćete oprostiti sebi kada radi dvije ovce Vaš sin postane stopostotni invalid kojeg će svako derište zadirkivati, a seoski mangupi ismijavati? Vi ćete ga možda moći hraniti do kraja svog života. A šta poslije?“

Mati je je gledala u Aju. Nadlanicom je obrisala oči. Aja je znala da je doprla do nje, ali nije bila sigurna da li je uspjela i da je ubijedi. Zato je blago uze za ruke i reče još jedanput:

„Molim Vas, poslušajte me. Naočale nisu sramota. Ne obazirite se na grube i zlobne komentare. Nije važno šta drugi misle. Najvažnije je zdravlje Vašeg djeteta. Bez naočala vid će mu se stalno pogoršavati. Odvedite ga ljekaru. Ja ću učiniti sve što je u mojoj moći – razgovaraču sa djecom i sa njihovim roditeljima da prestane to ruganje. Zajednički ćemo obilježiti Svjetski dan vida. 314 miliona slabovidnih i slijepih ljudi su razlog više da ne odustanemo od Vašeg sina.“

... ■ ■ ■ ...

Mati je popustila. Vedran je uskoro dobio naočale. Brzo je nadoknadio propušteno gradivo. Aja je ostala u maloj područnoj školi sve do penzionisanja. Bole i ona su se vratili kući i uživali, onoliko koliko je to bilo moguće sa njihovim penzijama – Boletovom pristojnom i njenom – prosvjetnom, u mirnom penzionerskom životu. Kada je desetak godina kasnije na vratima svoga stana ugledala zgodnog mladog muškarca sa buketom cvijeća, zaplakala je. Pred njom je stajao Vedran – bez naočala, ali sa kontaktnim sočivima. Upravo je bio završio drugu godinu studija građevine.

RAZRED

Tog jesenjeg dana, upravo je počinjala druga sedmica nastave, za vrijeme velikog odmora na vratima učionice V-3 pojavio se momčić krupnih, radoznalih očiju i kovrčave plave kose.

„Oprosti, da li je ovo razred razrednice Alme K.?“ upita on djevojčicu koja je te sedmice očito bila redar i upravo u tom momentu sistematično sružvom brisala tablu za naredni čas.

„Jeste. Ovo je V-3. Što ti treba?“

„Fino. Ja sam novi učenik. Poslali su me u ovaj razred.“

„Super. A kako se zoveš?“

„Dino.“

„Ja sam Sanelia. Sanelia Tabaković, Dino. Gdje ćeš sjesti?“

„Nemam pojma. Gdje mi učiteljica odredi.“

„Kod mene u klupi ima prazno mjesto. Sjedi tamo u treću klupu, red do prozora dok te učiteljica ne rasporedi na neko drugo slobodno mjesto.“

Kad je zvono označilo kraj velikog odmora u učionici su nagrnuli ostali učenici i sa zanimanjem promatrali novo lice u razredu. Posjedali su na svoja mjesta, a zatim je u razred ušla i učiteljica. Spustila je dnevnik na svoj stol, skinula naočale i ovlaš preletjela pogledom preko svojih đaka. U trećoj klupi do prozora ugledala je novo lice.

„Ah da! Vidim da si stigao. Rekli su mi u zbornici da ćeš doći. Odlično.“

Dino ustade da ga svi vide, pa i oni rijetki koji ga do tada nisu zamijetili.

„Djeco, od danas imamo novog učenika u našem razredu i nadam se, novog drugara. Dino, predstavi se ostalima da te svi upoznaju. Odakle dolaziš, kakav si učenik bio dosada, gdje stanuješ i tako to.“

„Ja se zovem Dino, a prezivam Resulović. Prvi, drugi i treći razred osnovne završio sam...“

Dino ispriča kako su se on i njegovi tata, mama i dvije mlađe sestre blizankinje preselili u ovaj dio grada jer im je otac koji je radio u prehrambenoj industriji obezbijedio veći stan u blizini ove škole, a pošto nimalo ne bi bilo praktično da on svaki dan četrdeset i pet minuta putuje tramvajem do

bivše škole u kojoj je završio prva dva razreda a poslije nastave i opet nazad kući, eto našao se ovdje, među njima. Priznao je nakon kraćeg zastajkivanja i da je četvrti razred završio vrlo dobrim uspjehom jer je dugo bio bolestan i nije uspio bolje savladati program. Reče i u kojoj ulici stanuje, pa Sanelu shvati da stanuju u istoj ulici: ona na kraju u malim porodičnim kućama, a on na samom početku u novoizgrađenoj višekatnici koja je useljena tek prije nekoliko dana.

„Eto, djeco, sada smo upoznali Dinu. Vidim da si sjeo pored Sanele. Ako se tebi dopada da tu sjediš, samo izvoli ili izaberi sada neko drugo mjesto. Ima ih još slobodnih. Kada se jednom odlučiš više nema mijenjanja mjesta, znaš. Ali to uradi sada jer moramo dalje sa nastavom.“

„Ostaću ovdje ako Vi ne odredite drugačije.“

„To je sasvim u redu. Ako ti tako želiš, onda neka bude. Dobro, i to smo znači riješili. Onda da počnemo. Danas za vas imam jedan poseban zadatak...“

I tako je Dino ostao sjediti u klupi pored Sanele. Imao je sasvim dobar pogled na katedru i ostatak razreda. Bio je blizu prozora što je za toplih dana imalo prednost, kroz otvorena okna doticao je svjež zrak a tu ispod prozora nalazio se i veliki gusani radijator što je pak zimi bila posebna pogodnost.

Ispred njega sjedile su dvije djevojčice, saznao je da se zovu Mirna i Sena, a ispred njih pred katedrom još dvije kojima imena nije još čuo. U klupi iza njih sjedila su dva dječaka. Iza Dininih leđa krupniji tamnokosi dječak nezainteresovanog pogleda, a iza Sanele omanji, svjetlokosi dječak zločestih očiju, neurednih i nemirnih ruku kojima je nešto neprestano mrljao i čačkao. Dino je uskoro otkrio da su to braća Sinković, da se viši zove Semir a manji Damir. Semir je ponavljaо razred, a ni Damir nije baš bio dobar đak, ali je zato sa stariјim bratom iza sebe često pravio probleme i ugnjetavaо ostale učenike. Znao je otimati užine, vući djevojčice za kosu, podmetati drugarima nogu na fiskulturi, tući slabije od sebe. Poslije svake takve nepodopštine učiteljica Alma K. pozivala bi njegove roditelje, ali oni se nikada nisu odazvali niti su dolazili na roditeljske sastanke. Naprosto, ponašanje njihove djece, uspjeh, vladanje nije ih ni najmanje zanimalo. Dinu je obuzeo nekakav osjećaj da će sa braćom Sinković biti problema, da će se kad-tad sukobiti s nekim od njih jer će izvesti nekakvu nepodopštinu zbog koje će on reagovati vjerljivo onako kako to ne želi.

Vremenom Dino je pobliže upoznao sve svoje drugare u razredu. Znao je koji su učenici dobri kao što je znao i one manje dobre. Postepeno je otkrivaо i njihove hobije, ponajčešće za vrijeme velikih odmora kada su čavrljali u dvorištu ili na hodniku. Stekao je dobre prijateljice i prijatelje, pa su ponekad svoje drugovanje nastavljali van škole i van razreda. Sanelu je spadala među one njemu najdraže. Stanovali su u istoj ulici, zajedno išli u školu i vraćali se. Njene zelene oči nisu mu izlazile iz glave, a kada bi se u njih zagledao osjetio bi nešto što si nije znao objasniti. Osjetio bi kako ga prolaze trnci, možda čak i kako mu srce brže kuca.

Jesen je tiho prolazila pored prozora njihove učionice donoseći kiše, kvaseći stakla, fasadu i zelene limene klupice sa vanjske strane zdanja. U uglu pored širokih dvokrilnih vrata učionice sve su se češće cijedili kišobrani. Pod bi danima bio sklizak otpuštajući miris vlage i sredstva za laštenje parketa. Kanadske topole drvoreda pred školom vidno su mijenjale svoje ruho. Lišće je požutjelo, prošarali su ih rumeni smeđkasti tonovi, smežuralo se, a onda opalo ostavljajući im priliku da kroz granje gledaju pramenove magle kako se vuku prema zimi i zgodu da ga šutaju i prevrću kad bi se poslije nastave razilazili na sve strane. Zahladilo je, pa je sivo obojeni radijator pokazivao blagodati topline. Dani su se osjetno skratili, majice i košulje kratkih rukava postepeno su zamijenile flanelске dugih rukava, trenerke, veste, džemperi i jakne. Ispravljale bi se loše ocjene, popravljao ukupan prosjek no kao što to uvijek biva Alma K. je nažalost ponekad morala upisati i pokoju novu negativnu. Braća Sinković su prednjačila lošim ocjenama i još gorim vladanjem. Posebno Damir. Gotovo da nije prošao niti jedan dan da je on bio u školi, jer je često izostajao iz samo njemu poznatih razloga, a da nije izveo kakvu nepodopštinu. Razrednica koja je pomno pratila sve što se dešava sa njenim učenicima prvo je poslije nastave pozvala na razgovor starijeg od njih dvojice.

„Semire, dušo, ako ovako nastaviš redati jedinice opet ćeš izgubiti godinu a ako ti se to dogodi, nadam se da to znaš i sam, nećeš samo izgubiti godinu, izgubićeš i pravo na dalje školovanje. Razumiješ li što ti govorim?“

„Razumijem...“ promrmlja visoki dječak odmahujući glavom potpuno nazainteresovano i gledajući nekud kroz učiteljicu kao da ga se ama baš nimalo ne tiče što se oko njega dešava.

Alma K. promatrala ga je uočavajući detalje njegove neuredne odjeće, prljave ofucane tenisice, srolane čarape, ruke koje su krasili lijepi, dugi i prije svega zapušteni prsti sa prljavštinom ispod noktiju. Iskustvo joj je govorilo da je Semirov problem mnogo dublji i složeniji od same činjenice

da je loš učenik. Pokušavala je kroz razgovor s njim saznati više, povezati činjenice i možda na osnovu njih pronaći način da mu se pomogne.

„Reci mi što radiš kad dođeš kući poslije škole. Da ne pišeš zadaće to svi znamo, ali da li ikad pročitaš lekcije koje smo prošli?“

„Pa pročitam kad imam vremena a i udžbenike. Nemamo sve... brat i ja. Koristimo samo ono što su mi moji kupili lani“, doda.

„Dobro, pa što onda radiš?“

„Pomažem majci.“

„A što ona radi?“

„Ona... Ona sakuplja stare flaše, limenke, pet-ambalažu. Sve sakuplja što se može prodati na otpadu...“ A onda doda u pola glasa: „...kad je trijezna...“

„A otac? Što je s njih? Zar on ne radi? U tvojim dokumentima piše da je završio srednju medicinsku i da radi na klinici.“

„Radio je. Jeste da je radio do prije pola godine, ali ga je otpustilo.“

„Otpustili su ga? Zašto?“

Semir slegnu ramenima.

„Što se desilo? Pričaj, pa nije sramota kad netko ostane bez posla. To se danas, nažalost, dešava svaki dan.“

„Pa i on je bio...“ promrmlja. „A i...“

„I?“

„Potukao se kad su ga uhvatili“, izleti Semiru.

„Uhvatili? Kako? Gdje?“

„Na portirnici...“

„Na portirnici? Molim te, objasni. Ne razumijem te.“

„Uhvatili su ga sa punom torbom...“

„Punom torbom? Čega?“

„Šprica i nekakvih lijekova.“

„Molim?“

„Ma ne znam ja što je maznuo, ali je to i ranije iznosio i prodavao. Mazinjao je nekakve tablete, praškove, ampule. Donosio je i nekakve šprice i one cjevke koje se motaju oko ruke.“

Učiteljica je promatrajući odsutan pogled svog učenika polako otkrivala profil porodice Sinković slažući informacije koje je primala poput slagalice u turobnu sliku o mnogim obiteljima koje su tonule u glib siromaštva, bijede i beznađa u društvu koje se nije brinulo za svoje građane. Otac je očito iz kliničke apoteke i magazina otuđivao sve ono što je mogao prodati na crnom tržištu. Najvjerljatnije kako bi za taj novac kupovao piće.

„Pa gdje je on sada?“

„A gdje bi bio? U buksi... Dobio je tri i po kuke.“

„Što je dobio?“

„Tri i po godine.“

Alma K. se zagleda u svog učenika. Misli su joj proljetale kroz glavu poput munja. U dvadeset i četiri godine svog službovanja i generacijama učenika kojima je bila razrednica nije se srela sa ovako beznadnom situacijom. Što da uradi da ovaj dječak završi barem osnovnu školu?

„Hajde, Semire, da se ti i ja nešto dogovorimo. Jel' važi?“

„Pa...“

„Slušaj! Napravićeš mi spisak udžbenika koje nemaš, a ja ću se potruditi da ih nabavim. Što misliš je li to u redu?“

Semir slegnu ramenima.

„A valjda jest“, jedva procijedi.

„No moraš mi nešto obećati. Ustvari moraš mi obećati dvije stvari, znaš.“

„Koje dvije stvari?“

„Prvo i najvažnije, prihvatićeš se knjige i učiti a...“

„A drugo?“

„Drugo je to da ćeš natjerati brata da i on uči s tobom, kao i da ne gnjavi i ne maltretira ostale učenike u razredu. Ti znaš da već ima ukor i negativno vladanje. Ne daj bože da napravi još jedan grub ispad, biće izbačen, pa što će onda. Mislim da ti je jasno da je ovakav kakav je, bahat pored ostalog i zato što ti stojiš iza njega i štitiš ga.“

„Ma, uh...“

„Nema nikakvog MA ni UH, momče! Ja sam sigurna da ga ti možeš smiriti. Ja to znam! A znam da i ti možeš bolje. Konačno prva si dva razreda završio sa vrlo dobrim i dobrim. Znači možeš naučiti onaj minimum koji se

od tebe traži i naravno očekuje. S druge strane, sve ovo što sam ti sada rekla, rekla sam ti iskreno jer ja imam puno povjerenje u tebe. Nadam se da me nećeš razočarati. Jesmo li se dogovorili, Semire?"

Semir potvrđno klimne glavom i po prvi put pogleda razrednicu u oči, a njoj se učini da u uglovima tih tamnih bisera iskre suze.

„Dobro onda. Dogovorili smo se znači. Nego, da li ti je brat još uvijek ovdje negdje? Čeka li te?”

„Otišao je.”

„Onda ću sutra razgovarati s njim, a ti mu to reci da mi ne ispari poslije škole i sačekaj ga tih pola sata.”

Godina se bližila kraju. U razredu su tih dana padali dogovori za proslavu Nove godine i raspust. Kad bi ujutro nešto prije osam dolazili u školu još se ne bi potpuno razdanilo, a nakon popodnevne smjene onih dana kada bi imali pet časova Dino bi pratilo po mraku Sanelu njenoj kući. Njihovo se drugarstvo iz dana u dan produbljivalo. Znali su se naći ili kod nje ili kod njega i zajedno pisati zadaće i učiti. Ponekad, kada bi završili sa obavezama, ostatak vremena do polaska u školu provodili bi igrajući se u dnevnom boravku sami ili sa njegovim sestrama blizankama „Čovječe ne ljuti se” ili bi pak zajedno slagali Lego kocke. Dino je upoznao njene roditelje a ona njegove.

... ■ ■ ■ ...

Sanela je svake subote ujutro sa svojima odlazila do obližnjeg supermarketa. Ona i majka bi gurale velika mrežasta kolica sa škripavim točkovima, koji bi se kao po pravilu uvijek okretali svaki na svoju stranu, i u njih stavljali šećer, brašno, ulje, maslac, mlijeko i gomilu drugih potrepština sa podugačkog spiska koji bi gospođa Tabaković ažurirala cijeli tjedan dok bi za to vrijeme gospodin Tabaković ostajao vani na parkiralištu pučkajući nervozno svoju lulu izgriženog kamiša računajući u glavi koliko će ih ova nabavka koštati novca.

„Dobar dan!” nekoga uljudno pozdravi Sanela dok joj je majka uzimala kusur i gledala račun.

„Koga si to pozdravila?” upita je majka spremajući sitniš i račun u novčanik.

„Dinine roditelje.”

„A gdje su?”

„Eno ih tamo. Vidiš ono dvoje kod trafičke?”

Tada gospođa Tabaković iznenadi svoju jedinicu.

„Ajde, Sanelo, vrijeme je da me upoznaš s njima“, pa njih dvije pohitaše prema bračnom paru Resulovići.

„Još jednom dobar dan“, ponovo ih pozdravi Sanelo. „Ovo je moja mama, htjela je...“

„Dobar dan. Ja sam Sanelina mama“, reče gospođa Tabaković, pa doda kako bi skratila zbumjenost koju je primijetila u očima Dininih roditelja. „Naša djeca idu zajedno u razred, a i uče zajedno gotovo svaki dan. Baš sam se pitala kada ćemo se sresti i upoznati.“

„Dobar dan“, otpozdravi visoki muškarac četrdesetih godina stavljajući smotane novine pod mišku.

„Dobar dan i Vama. Vi mora da ste Sanelina mama. Vidi se na prvi pogled. Imate iste oči“, nasmiješi se punačka brineta. „Kako ste?“

„Hvala na pitanju. Ah, vidim da ste se dobro snabdjeli. Subotnja nabavka?“

„Ma da. Čovjek pod sedmicom nikad nema vremena, pa mi svake subote dolazimo ovdje da uzmem sve što nam treba. Izbor je dosta dobar a i cijene su, pa eto da kažem, pristojne.“

Resulovići predložiše da zajedno popiju kafu u restoranu supermarketa u kojem se pored pića i osvježavajućih napitaka moglo i jesti za male pare.

„O, to bi bilo super mislim, ali onda prvo moram pozvati supruga. On je vani negdje na parkiralištu, pućka lulu i već se vjerojatno pita gdje smo dosada. Sanelo, dušo, bi li htjela...“ okrenuo se tek da bi vidjela iza velikih staklenih vrata Sanelu kako juri prema izlazu iz samoposluge po oca.

„Ah, ta djeca...“ nasmija se Dinina mati. „Nego, mi smo se već susretali, gospođo Tabaković. Ne mislim samo na prošli roditeljski sastanak već i tamo gdje ja radim. Vi imate račun u Raiffeisen banci ako se ne varam.“

„Kako to znate?“

„Viđala sam Vas na šalteru. Tamo radim. Ja sam kontrolorka za kreditna pitanja.“

Led je bio probijen, pa su Resulovići i Tabakovići narednih pola sata neobavezno časkali o svemu i svačemu dok Dininom ocu nije zazvonio mobitel. On na zaslonu pogleda broj koji ga zove, pa se nasmiješi.

„E mala, gdje gori? Dobro, dobro, evo nas odmah. Malo smo se zadržali“, reče i prekinu vezu. „Blizanke zovu, ženo. Mali je izašao da igra nogomet

sa drugarima, a one su same. Oprostite, ali nama je vrijeme da krenemo. Bilo mi je drago. Ugodan dan vam..."

„Samo još sekunda!“ na to će Dinina mati ustajući. „Tina i Rina sutra slave svoj peti rođendan. Ako niste nešto drugo planirali za nedjelju poslijepodne, dovedite Sanelu negdje oko pet, pola šest, pa neka se mladi igraju, a mi ćemo sjesti i nešto zameziti.“

• • ■ ■ •

Posljednjeg dana nastave u prvom polugodištu, bio je trideseti decembar, na skromnoj prednovogodišnjoj proslavi koju su za sebe priredili učenici V-3 razreda Damir iz čiste obijesti povuče Sanelu za kikice i razlijepi komad čokoladne torte u njenu kosu. Dino skoči na njega da ga odgurne i zaštiti svoju drugaricu iz klupe. Damir zamahnu nogom da ga udari u stomak, Dino se izmače, uhvati ga za nogu i obori na pod. Pritisnu ga čvrsto o tlo kada ga nečija ruka grubo povuče za kragnu i podiže.

„Što mi biješ brata, došljak? Hoćeš li da te sada razbijem, papčino?“ unese mu se u lice Semir držeći mu stisnutu pesnicu spremnu za udarac pred nosom.

„Zašto? Pusti me! Vidiš li što je uradio Saneli?“

„Kakve to veze ima?!“

„Ima, naravno da ima, Semire“, umiješa se sada Zlatan, najjači dječak u razredu, a Semir nevoljko pusti Dinu. „Ostavi ga na miru i obuzdaj svog brata. Dosta je više njegovog terora u ovom razredu. Zato što ga uvijek pokrivaš ta napast misli da može raditi što hoće. E pa neće više!“

„Djeco, što se ovdje dešava?“ upita Amela K. sa vrata učionice.

„Učiteljice, tuku se,“ reče neko. „Damir je...“

„Damire, izađi. Ko se još tukao?“

„Dino!“

„Dino, i ti za mnom.“

„Razrednice, razrednice, i Semir... i Zlatan“, zbrza dežurna tužibaba kakvih je oduvijek bilo u svakom razredu.

„Zlatane, Semire, i vi. Idemo u zbornicu! Brže...“

Četiri su mušketira stajala pognutih glava i čekala. Razrednica ih je promatrala zamišljeno.

„Moram priznati da sam iznenađena. Donekle“, reče polako važući svaku riječ. „Ne čudi me ni najmanje što ti, Damire, i dalje nastavljaš po svome. S tobom sam pak, Semire, imala dogovor koliko se sjećam. Sjećaš li se ti još uvijek što smo utanačili?“

Semir je šutao. Očigledno mu je bilo neugodno.

„Idemo redom. Damire, što je bilo?“

„Udario me je. Nogom...“

„Lažeš!“ prosikta Dino.

„Mir! Sada razgovaram sa Damirom. Udario te je nogom kažeš... tek tako. Stvarno? Iz čista mira?“

„Pa...“

„E, upravo me to tvoje PA ponajviše i zanima.“

„Nastavnice“, umiješa se Zlatan. „Damir je gnjavio Sanelu, povukao ju je za kosu i razlijepio joj tortu posred glave. Dino ju je samo branio od ove budale. Nije kriv, stvarno nije ni najmanje kriv.“

„Nije kriv, kažeš. A kakva je tvoja uloga u svemu?“

„Pa, kad je Dino skočio da brani Sanelu, Damir ga je htio udariti nogom, ali se Dino izmaknuo, zgrabio mu nogu i povukao. Damir je zveknuo na pod, a onda ga je Dino pritisnuo, ali se Semir umiješao i napao ga. Ja sam ih samo rastavio.“

„O, pa to je bio gotovo kao pravi obračun kod O.K. Korala. Klantonovi protiv Erpovih. Erpovi protiv Klantona. Znate li vi uopšte što je to obračun kod O.K. Korala?“

Dječaci su piljili u nastavnicu.

„Jasno da ne znate. Vaši su junaci Pokemoni, Hari Poter, Artur. Svaka generacija ima svoje junake, svoje miljenike. U moje vrijeme...“ Razrednica je odlučila pričom smanjiti napetost među svojim učenicima, pa se onda vratiti na problem. „Kada sam ja bila vaših godina davila sam se bar što se kinematografije tiče, vesternima. E pa jedan od najboljih bio je „Obračun kod O.K. Korala“. Gledala sam ga najmanje četiri puta i mada sam znala svaku scenu, svaki kadar napamet, uvijek bih otkrivala ponešto novo. Nego, podsjetimo se da vam poslije raspusta kada se ponovo okupimo ispričam do kraja ovu priču koja je nastala na osnovu stvarnih i često dramatičnih događaja koji su se zbili nekad davno u Americi. No, sada

moramo završiti ovaj naš dramatični događaj. Prvo što vam želim reći, a to, nadam se, već i sami znate jer smo bezbroj puta o tome dosada razgovarali na tu temu. Grubost i nasilje nisu način da rješavate vaše razmirice. Tako ništa nećete postići. Naprotiv! Ti, Damire, misliš da si mangup, da si neka fora u razredu i da možeš gnjaviti slabije od sebe. Misliš da si zaštićen, da ti nitko ne može ništa zato što ti stariji brat stoji iza leđa. Grijesiš i to ćeš jednog dana i sam otkriti. Upravo se toga ja bojam, a i ne želim to, naravno. No, ti nepromišljeno srljaš i srljaš iz nevolje u nevolju. Moram da ti kažem, ja kao tvoja razrednica, tvoji drugari, dakle razred pa konačno i ova škola više neće tolerirati tvoje ponašanje. Još jedan, pa i najmanji ispad biće strogo sankcionisan. Loš si učenik, ometaš nastavu, gnjaviš i mrcvariš svoje drugare, pa što bi mi svi patili zbog tebe i trpjeli te ovdje? Ja ne prijetim već te samo upozoravam, pa ti razmisli.

Što se tebe tiče, Semire, mi smo, ako se sjećaš, imali dogovor. Ja sam svoj dio ispoštovala i održala obećanje, a ti?"

„Ali, razrednice, on je napao mog brata.“

„Napao, kažeš. A zašto?“

„Ne znam. Vidio sam samo da ga je bacio na pod.“

„Tek tako ga je bacio na pod i ti si, naravno, priskočio bratu u pomoć, je li?“

„Pa...“

„Vi ste Sinkovići puni tih PA iza kojih ništa ne стоји. Nemoj mi reći da nisi vidio što je tvoj brat napravio Saneli i umjesto da ga upravo ti spriječiš i zaustaviš, okomio si se na Dinu koji je pokušao da je zaštitи. Baš hrabar čin! Onako junački, bratski, zar ne? Mora da si ponosan, je li, momče?“

Semir je stajao pokunjen gledajući nekakav papirić ispod dugačkog stola u zbornici dok je Damir zvjerao okolo kao da ga se sve ovo što se s njima dešavalо ni najmanje ne tiče.

„A vas dvojica, što će s vama? Zlatane, ti si predsjednik razredne zajednice, ali ta pozicija ne znači da probleme rješavaš nasilno.“

„Ja se, razrednice, nisam tukao. Samo sam ih razdvojio, a onda ste Vi došli.“

„Valjda je tako bilo...“ zamišljeno će Alma K. „A ti, Dino? Pa, zaboga, dokada će ja vama ponavljati da se razmirice ne rješavaju nasiljem i tučom? Ima drugih načina...“

„Izvinite, razrednice, ali što sam trebao učiniti? Vi niste bili sa svojim razredom kada se sve to dešavalо. Stvarno ne znam gdje ste Vi tada bili, ali Sanela je moja najbolja prijateljica. Zar sam trebao samo da gledam kako je ovaj zvekan, ma šta zvekan, grubijan, gnjavi i maltretira, kako je čupa za kosu i maže onom glupom tortom? Ili sam možda trebao da se smijem kao njegov brat i pola razreda uostalom? E pa nisam. Pukao mi je film i eto, a Vi me kaznite ako mislite da me treba kazniti.“

• ■ ■ •

Prvo je polugodište završilo kako je završilo, prošli su novogodišnji praznici i raspust. Oštra je zima grizla minusima. Uporni januarski sjeverac danima je ispisivao ledene arabeske po okнима dok se pršić nošen vjetrom skitarao pod sivim uličnim trotoarima grada. Vrane su našušurena perja cvokotale u crnim glijezdima među ogoljenim crnim granama drvoreda pred školom.

Sa prvim zvonom sredinom januara učenici su nagrnuli kroz velika staklena vrata na vrhu širokog stepeništa, pa se razmiljeli po svojim razredima poput malih mumija umotanih u raznobojne šalove, kaputima i pernatim jaknama zakopčanim do grla i kapama nabijenim do nosa ispod kojih su im virili tek nosići crveni od studeni.

U V-3 Alme K. četiri su mjesta ostala prazna.

„Lijepo vas je opet vidjeti ovako na okupu, vedre i nasmijane“, pozdravi ih njihova razrednica. „Pretpostavljam da ste se valjano odmorili, naigrali i naravno prikupili dovoljno energije za zadatke koji vas čekaju u ovom polugodištu koje je pred nama.“

Kao što ste i sami već primijetili neka mjesta su ostala prazna. Omer i Haris su otišli sa svojim roditeljima koji su, nažalost, napustili grad i našu zemlju i trajno se preselili u Njemačku u potrazi za posлом.

Moja imenjakinja, mala Alma, kasniće koji dan dok se potpuno ne oporavi. Naime, slomila je nogu na skijanju. Bila sam jučer kod nje da je obiđem. Eno je kod kuće, sjedi pred televizorom sa velikom gipsanom čizmom do koljena i pokojom modricom, ali je dobro i brzo se oporavlja. Predlažem vam da se međusobno dogovorite ko će je posjetiti od vas. I molim vas, nemojte sada svi odjednom nahrupiti k njoj, njoj je ipak potreban mir kako bi što prije zalječila tu povredu i stala na nogu.

I konačno ono što mi najteže pada. Vi ćete se, naravno, sjetiti da smo, bar u ovom razredu, bezbroj puta razgovarali o odnosima među vama, o

vašim razmiricama do kojih bi s vremena na vrijeme dolazilo kao što do njih dolazi i u svakoj drugoj zajednici. Uvijek sam vas upozoravala da kada do njih već dođe pokušate da ih prevaziđete, izgladite mirno, pametno bez sukoba, bez grubosti i bez nasilja. Do nekih od vas su moje riječi doprle, do nekih nažalost nikada nisu.

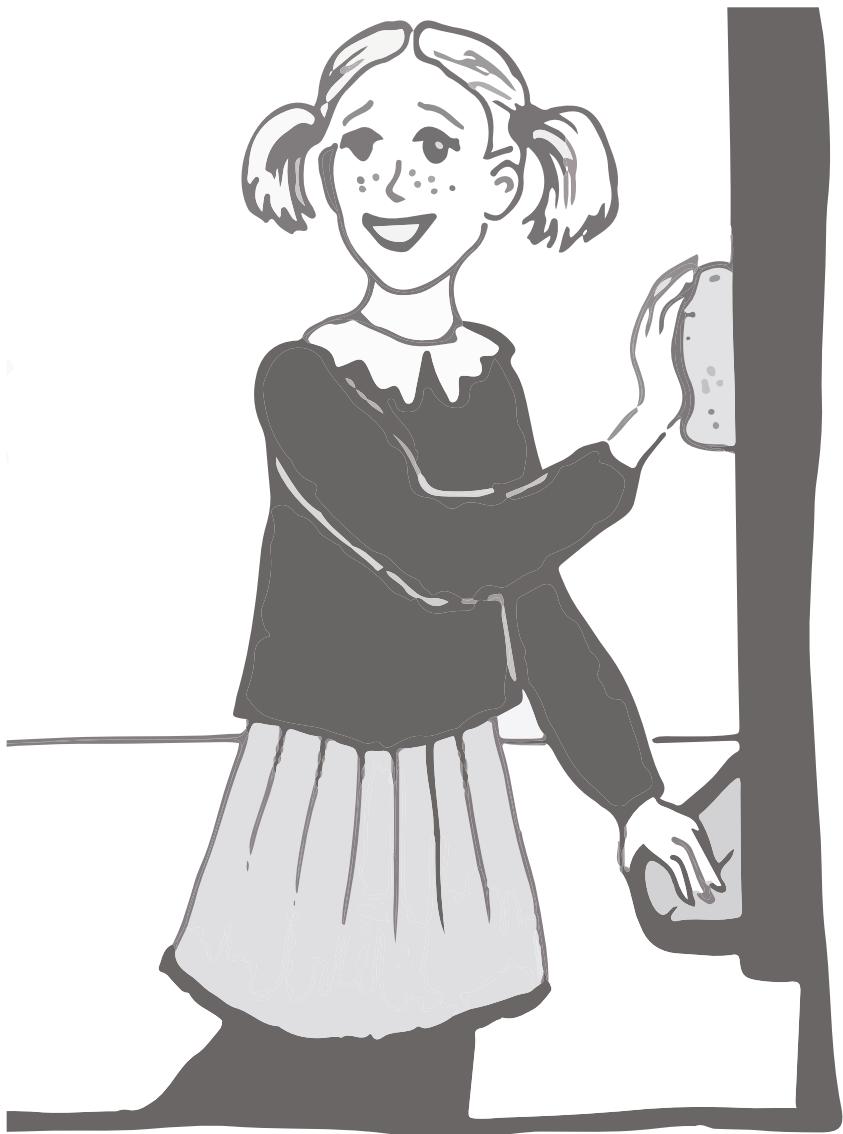
Vidite da je četvrta klupa u redu do prozora prazna. Nema braće Sinković, nema Semira i Damira. Oni se u ovaj razred više neće vratiti. Vi znate kako su se oni ponašali ovdje, koliko su nevolja stvarali gotovo svakodnevno, posebno Damir. Malo nas je znalo što oni rade kada nisu u školi. Nažalost, prije deset dana u školu je došla policija od koje smo dobili obavijest da su stradali. Policija nas je obavijestila da su njih dvojica učestvovala u nekakvom uličnom obračunu maloljetničkih grupa. Saznali smo i da im to nije bilo prvi put. O tom nemilom događaju su pisale i novine. Vama za informaciju, ovaj put su se namjerili na mnogo jače od sebe i izvukli deblji kraj.

Sada se nalaze u ambulanti doma za maloljetne delikvente. Ljekari pokušavaju da im saniraju teške povrede prije suđenja koje je zakazano za četrdesetak dana. Semir leži sa slomljrenom vilicom, naprsnim rebrima i dva uboda nožem na butini lijeve noge. Damir je prošao mnogo gore. Ostao je ležati na ulici, rekao nam je policajac, bez svijesti i oka i sa višestrukim prelomom lijeve ruke. Jedno koljeno mu je smrskano i pitanje je da li će ikad više normalno stati na tu nogu.

Djeco, dugo sam razmišljala da li da vam uopće ovo kažem, ali saznali biste tako i tako. U kvartu se ništa ne može sakriti. Prije ili poslije biste čuli što se desilo iz prve, druge, tko zna koje ruke, a ta bi priča bila sve prije nego istina.

Školski je odbor naravno donio odluku da ih se udalji iz škole bez obzira na to kako će im biti presuđeno i kakvu će kaznu dobiti, a dobiće je svakako. Mi ćemo svakako pratiti kako će se sve ovo dalje razvijati. Ipak, što god mi mislili, braća Sinković su bili naši učenici.

A vi, dragi moji, pokušajte utjerati u te svoje lijepе glavice, nasilje ne vodi nikuda. Ono je kao virus, bolest, začaran krug. Kada jednom zakoračite na stazu nasilja, ona će vas voditi sve dalje i dalje dok konačno ne stradate. Braća Sinković su vam najbolji primjer i zato pamet u glavu..."

D
E
R
B
I

Šaja, halo, jesu to ti?

A šta misliš ko bi bio na ovom broju, majmune?

De si ba?

Evo me kući. Hoćemo na utakmicu?

Jašta čemo!
Što pitaš?

Imaš li ti još onih bengalki?

Znaš, Pegla, da sam prošli put nadrljio,
a sad će bit' još više muriye...

Ma ne budi jado, ja ēu ih unijet!
Staviću ih u gaće.

U stanu na drugom kraju grada...

Tata, danas je derbi! Hoćeš li me voditi?

Dodi, sine, da ti stari nešto kaže...

Znaš da sam ja bio ponosni navijač i da sam stalno išao, ali sada je drugačije.
Postalo je opasno...

Ali, tata...

To više nema veze sa sportom.

Tamo se sad okuplja jalija radi tuče i vandalizma i mi tamo ne idemo!

U jednoj od mahala pred utakmicu...

Kud si to pošlo tako jadno obučen?

Je l' ti to stari dao lovu za kartu?

Nije, imam klupsku...

Daj je ovamo!

Kasnije iste večeri...

Utakmica je prekinuta nakon što je na teren bačen veliki broj baklji, a navijači oba kluba sukobili su se na tribinama i oko stadiona. Iz Hitne pomoći su nam potvrdili da...

Tata, ovo je strašno.

Sad shvataš zašto te nisam vodio. Najgore od svega je što imamo odlične zakone protiv nasilja na sportskim terenima, ali se ne primjenjuju. A za to smo svi odgovorni.

DERBI

Sportski novinar lokalnog radija izvještavao je u prvoj jutarnjoj informativnoj emisiji monotonim glasom: „Epilog sinoćnjeg derbija, koji je prekinut zbog neviđenih navijačkih nereda, u šezdeset i drugom minuti je skoro potpuno demolirana južna tribina stadiona na kojoj je uništeno na desetke plastičnih stolica. Incidenti su počeli u šezdesetoj minuti susreta nakon izjednačujućeg pogotka gostujuće momčadi, a prekinuta dvije minute kasnije nakon što su domaći navijači bacili na teren polomljene plastične stolice, na desetine petardi, nekoliko topovskih udara i veliki broj baklji, takozvanih bengalki koje su čitav stadion obavile raznobojnim dimom. Sudac M.L. je nakon konsultacija sa pomoćnim sucima i delegatom utakmice odlučio prekinuti meč. Njegova odluka izazvala je bijes razularene mase, pa je pod kišom raznovrsnih predmeta koji su pljuštali sa svih strana, morao pod zaštitom redara i policajaca pobjeći sa terena.

Navijači oba kluba sukobili su se nekoliko puta oko stadiona već i prije početka samog susreta usprkos jakim policijskim snagama koje su osiguravale ovaj sportski događaj visokog rizika. Sukobi navijačkih grupa nastavili su se i na tribinama od prvog sudačkog zvižduka. Nakon što je utakmica prekinuta u šezdeset i drugom minuti, nemiri i sukobi navijačkih grupa prenijeli su se i u sam centar grada.

Iz službe Hitne pomoći su nam potvrdili da su nakon sinoćne prvenstvene utakmice imali osamdeset i devet urgentnih intervencija od kojih sedamnaest težih. Osam teže povrijeđenih prebačeno je u klinički centar na daljnje zbrinjavanje i obradu.

U policijskoj upravi saznajemo...“

• • ■ ■ •

Nedjelja je osvanula vedra, bez i najmanjeg oblačka na moru plavetnila koje junsко sunce još nije uspjelo zažariti. Nogometna sezona bližila se svojem kraju, preostalo je još samo jedno kolo i naravno kruna svega. Derbi vječitim gradskih rivala. Nedjelja kao nedjelja, rekao bi slučajan dokoni prolaznik, ali ipak nekako drugačija i to se osjećalo u zraku. Pažljiviji promatrač uočio bi već na prvi pogled veće ili manje grupe mlađih i sredovječnih šetača. Ništa neobično reklo bi se, ali ipak ih je odavala njihova odjeća određenih boja koje su se razlikovale, ali i ponavljale od grupe do grupe: kape, šalovi, zastave, nesvakidašnje euforično raspoloženje. I još nešto. Sve te grupe

su se nekad sporo, nekad žurno, zastajkujući povremeno, kretale u istom smjeru, smjeru prema onom dijelu grada u kojem se nalazio stadion domaćina susreta.

Već od ranog jutra otvarani su ormari i ladice, vadili su se i oblačili dresovi, tražili šalovi, šeširi i kape sa amblemima voljenih klubova koji će tek u večernjim satima kada umine žega istrčati na zeleni travnjak u uzavrelu atmosferu iščekivanja prvog sudačkog zvižduka. I ne samo ta specifična garderoba u bojama omiljenog tima - po ostavama i šupama, iz skrivenih uglova i štekova vadili su se i predmeti koji nemaju ama baš nikakve veze sa navijanjem i sportom: petarde, topovski udari, baklje u bojama kluba, raznovrsna pirotehnika. I poneka ručno rađena bejzbol palica. Sve je to trebalo pregledati i sakriti kako bi se moglo unijeti na stadion pored čuvara reda. A onda na ulicu jer se raja već pomalo okuplja iako do utakmice ima još nekoliko sati.

Šaja je ležao lica zagnjurenog u jastuk. Sinoć se kasno vratio sa derneka u komšiluku iako je zbog derbija čvrsto odlučio ranije leći. Dernek je dernek, ali derbi je ipak nešto posve drugo. Derneka ima svaki dan negdje kod nekog od raje ali derbi se ne propušta. Jednim okom baci pogled kroz otvorena vrata spavaće sobe na starinski veker sa dva velika metalna zvona i batićem u sredini koji je bučno kucao na kuhinjskom stolu. Pola je dvanaest. „Još samo malo. Samo pet minuta da još dremnem, pa ču se dići“, razmišljaо je pokrivajući se plahtom preko glave. „Na koliko sam ga sinoć ono navio? Pojma nemam. Mora da je već zvonio.“

I taman, mislio je, kada je opet sklopio oči, istovremeno dreknu stari veker na kuhinjskom stolu na kojem su se upravo preklopile kazaljke na broju 12 i vrisnu stari telefon od crnog bakelita na polici za cipele u hodniku. „Ooooo!“ jeknu mladić izvlačeći se bunovno iz zgužvane posteljine tražeći papuče. Jednu je odmah našao i navukao, ali druge nigdje nije bilo na vidiku, pa cotajući krenu prema telefonu udarajući u prolazu po vekeru da ga ušutka.

„Halooo! Ko je u ova nedoba?“

„Halo! Halo, halo, Šaja!“ odjekuje u slušalici.

„Ja, ko je to?“

„Šaja, halo? Jes' to ti?“

„Šta se dereš, zvekane? Naravno da sam to ja. Što misliš ko bi bio na ovom broju, majmune? Što se foliraš kad znaš da sam ja?“

„Đe si ba?“

„Još sam kući. Sad sam se dig'o.“

„Oćemo na utakmicu?“

„Jašta nego da ćemo. Što pitaš?“

„Onako! Rek'o da nisi zaboravio.“

„Čuj zaboravio. Pa nisam ja levat da zaboravim derbi nego...“

„Kakav ti je to glas, Šaja? Kao da iz bunara govorиш.“

„Ma znaš da je ovaj telefon iz prošlog vijeka, a i kasno sam se vratio...“

„E, jarane, oćemo li skupa sa rajom?“

„Dašta da ćemo sa našom rajom. Nećemo valjda s onim sa istoka.“

„To sam i mislio. Nego, reci, jarane, imaš li još onih petardi i bengalki k'o prošli put?“

„Ma ne znam. Moram pogledati u štek.“

„A gdje ti je štek?“

„Zini da ti kažem.“

„E jesи nervoza jutros. Ajde vidi, pa mi javi da pogledam na drugoj strani ako ti nemaš.“

„Ne znam. Nisam baš siguran.“

„Šta je sad? Nećemo valjda praznih ruku na stadion? Što se sad odjednom kofrčiš?“

„Šta je? Šta je? Pa valjda se sjećaš, mamute, da sam prošli put nadrlj'o kad sam ih nosio na tekmu. Sada pretresaju na ulazu. Nije više sigurno k'o nekad. Biće murje više nego nas. Onda su me pretresli k'o kontejner, sve mi uzeli i još me zapisalo, a ni tekmu nisam vidio jer me nije pustilo unutra.“

„Ma ne budi jado! Ja ču unjet', staviću ih pod dres ili u gaće. Neće me valjda dole gledat. Staviću ruksak na leđa i šišu unutra, pa će se oni zaroviti u ruksak i nalijepiti za nju. Maznuće je misleći da je brlja, a biće voda tako da mi u gaće onda neće gledat'. Što cvikaš? Neće tebe niko dirati.“

„Ajde vidiću. Kad ćemo se naći?“

„Prvo mi javi da znam!“

„Valja. Javiću ti se za deset minuta samo da odem do šupe.“

„Vidiš da si se izlajao. Štek ti je u šupi. Sad znam“, kroz smijeh će glas iz slušalice starog telefona.

„Ma jok, jarane, to ti misliš. Tamo mi je dres.“

„Ma nema veze, k'o da me to zanima gdje ti je štek. Ne reče mi kad ćemo se naći?“

„Siću ja za sat, sat i po do Mehe, pa da se kod njega nađemo.“

„Valja, eto i mene kod Mehe!“

Šaja spusti slušalicu na njeno mjesto, rastegnu se koliko je mogao, pa protrla krmeljave oči ulazeći u kupatilo: „Derbi. E pa biće opet frke po gradu.“

•••••

„Tata, nedjelja je.“

„Znam, sinko, da je danas nedjelja. Pa vidiš da sam kod kuće u ovo doba a ne u radnji.“

„Ali, tatice, danas je posebna nedjelja.“

„Ma nemoj! Posebna, kažeš? A reci ti meni, sinko, po čemu se ova nedjelja razlikuje od drugih?“ tobožne iznenađeno će majstor Pero upitati svog desetogodišnjeg sina.

„Ti to jel' k'o ne znaš? Eee, tatice, pa danas je derbi!“

„Aaa derbi! A ko igra?“

„Ma daj, tata, nemoj se zezati.“

„Ne, stvarno!“ pravi se majstor da nema pojma što se mališanu vrzma po glavi pritom se smješkajući svom uzbudjenom nasljedniku koji obigrava oko njega kao mačak oko vruće kaše. Zna on na što će ova priča izaći, a zna, nažalost i da će rastužiti svojeg desetogodišnjaka, svog jedinca jer...

„Pa igraju naši protiv onih.“

„Tatice, hoćeš li me voditi? Molim te, tatice, molim te. Al' ćemo ih rasturiti, tata!“

Pero gleda sina i navijački žar u njegovim očima, pa sjetno odmahuje glavom.

„Hajde reci majci da mi donese kafu, pa ćemo ti i ja malo popričati. Sjedi ovdje pored mene.“

„Što to šuškate vas dvojica?“ upita mati unoseći na bakrenoj tacni džezvu, fildžan, posudu sa kockama šećera i kašićicu.

„Ma pusti to, stara. Imamo mi naše muške razgovore“, reče majstor, pogladi sina po plavoj kosi, promiješa polako kajmak koji se nakupio na vrhu džezve i nasu fildžan vrelog napitka. Pažljivo razgleda, pa odabra kocku šećera kao da je ta koju je odabroao po nečemu drugaćija, bolja, slađa od svih ostalih u šećerluku. Gricnu čošak kocke, coknu jezikom, a ostatak spusti u fildžan. Polako je promiješa u kafi pa srknu, coknu još jednom zadovoljno i odloži fildžan na tanjurić.

„Znaš li ti, sinko“, poče on zamišljeno, „otkada sam ja navijač naših? I kakav sam ja navijač bio? Od svoje dvanaeste godine kada sam prvi put otišao na utakmicu nisam niti jednu ovdje u gradu propustio. Po zvizdanu ovakvom kakav će danas biti išao sam na stadion. Po kiši, po snijegu. A bogme sam znao otputovati i u druga mjesta da navijam za boje našeg kluba. I djed ti je bio vatreni navijač, a valjda i njegov otac kada su klub tek osnovali.“

Pero ponovo otpi gutljaj kafe, pogleda sina koji je slušao njegovo kazivanje otvorenih usta, pa nastavi.

„Nekad kada su važne utakmice, a posebno derbiji bili događaj godine, svetkovina sporta i sportskog navijanja i mene je moj otac vodio na stadion. Jest’ da sam bio nešto stariji od tebe, rekoh li već da mi je bilo dvanaestak kada me je prvi put poveo ali to nije važno. O, kada se samo sjetim kakav je to doživljaj bio za mene u tim godinama! Gužva u gradu, gužva pred stadionom, žamor, gurkanje u redu za karte, a onda prepune tribine i zelena trava igrališta na kojem su se zagrijavalii naši i njihovi igrači. Ne mogu ti opisati ushićenje koje sam osjećao. Vidjeti ispred sebe na travnjaku igrače koje sam poznavao samo sa sličica koje su se nalazile ispod omota čokoladica. Svi smo ih sakupljali i mijenjali duplike u nadi da ćemo popuniti album i dobiti nogometnu loptu kao nagradu. Nije bilo tada televizora i prenosa. Slušao se samo radio.

Kad sam porastao, odlazio bih na utakmice sa svojim društvom, komšijama, prijateljima, pa bismo navijali i bodrili naše. Svi bi tog dana oblačili košulje i majice naših boja, nosili zastave, pjevali klupsku himnu, veselili se, uživali u majstorskim potezima igrača i navijali svim srcem. Kasnije su se pojavili navijački šalovi, kape, šeširi moralio se i to nabaviti. Imati šal, kapu sa amblemom bilo je pitanje statusa u društvu, u raji. Od malog džeparca koji sam dobivao štedio sam, nisam trošio na žvake i sokove, već dinar po

dinar na stranu samo da bi se kupio novi rekvizit, šal, kapa, značka koja se ponosno nosila na reveru i kada nije bilo utakmica.

A onda bi bučno proslavlјali pobjede ili tugovali ako su naši izgubili. Kad se igralo izvan našeg grada znalo bi nas se potrpati po petero, šestero u mali auto jer nisu svi tada imali automobile, pa na put.

Tada se i navijalo drugačije. Pljeskalo se svakom dobrom potezu igrača ma iz kojeg kluba dolazio, zviždalo za loše, za promašaje, ali i za one odluke sudaca koje smo smatrali pogrešnim. Najviše se ustvari zviždalo sucima, a bilo je i povika „Uuuuuaaaa sudac!“ pa čak i skandiranja „Sudac nije muškoooo, sudac nije muškoooo!“ A onda jedne nedjelje igralo se polufinale kupa. Dobro se sjećam. Mati ti je bila trudna, a na našem stadionu kod rezultata 1:1, nezadovoljni navijači gostujućeg kluba pred sami kraj susreta mašući zapaljenim novinama bacili su petardu na teren. Petarda je eksplodirala, dim je prekrio dio atletske staze. Nastao je muk, nevjerica, a onda se sa naše strane prołomio zvižduk negodovanja. Sudija je, naravno, istog trenutka prekinuo utakmicu koja je kasnije registrovana 3:0 za nas, ali to nije bilo važno. Bitno je to da je od tada, od te nedjelje sve krenulo krivim putem. Ništa više nije bilo isto. Nakon petnaest dana igrao se revanš kod komšija, a tada su naši napravili nered poslije, po mišljenju mnogih, prestrogo dosuđenog jedanaesterca. Nekolicina ih je uletjela u teren i počela ganjati sudiju koji je u strahu pobjegao u svlačionicu. Policija je pohvatala i privela izgrednike. Možeš li ti danas zamisliti da je naš komšija Sulejman bio jedan od najvatrenijih navijača?“

„Onaj debeli čika Sulejman koji ima radnju pored tvoje?“

„E baš on. Tada je, a valjda prvi put dobio pendrekom preko leđa. Kukao je deset dana, ali se bogme i hvalio debelom crvenom masnicom k'o da je dobio orden. Svi smo mu se smijali“, prisjeti se majstor Pero davnih dana i nali novi fildžan.

„Danas, nažalost, danas je sve drugačije. Danas kada upališ televizor ili novine, sve je puno izvještaja o nasilju na svim stranama svijeta. Tu, nažalost, ne zaostaje ni sport, posebno nogomet koji se pretvorio u biznis u kojem se vrti ogroman novac. Prodaja i preprodaja igrača, potkupljivanje sudaca. Debeli svežnjevi šuškavih novčanica daleko od očiju javnosti mijenjaju vlasnike, ispod stola prelaze iz ruke u ruku. Pa kladionice, namještanje rezultata. Najvažnija sporedna stvar na svijetu postala je poligon za mnoge prljave rabote.“

„Što znači to najvažnija sporedna stvar?“ upita iznenada sinčić koji je do tada tih kao bubica, pažljivo, raširenilo očiju, pratio oca u njegovom kazivanju.

„To ti je smislio valjda neki novinar opisujući nogomet i na neki način je u pravu. Zbog nogometa je došlo i do pravog ratnog sukoba tamo negdje u Srednjoj Americi. Vjerovao ti meni ili ne, ali davne 1969. godine igrale su se kvalifikacije za svjetsko nogometno prvenstvo u Meksiku godinu dana kasnije. Problem je nastao između Hondurasa i Salvadora, a počeo je čarkama navijačkih skupina da bi se pretvorio u pravi rat tih država. Sreća pa je prekinut nakon samo četiri dana, ali rat je rat. Bilo je mrtvih i ranjenih na obje strane, možeš misliti. A zašto? Zbog lopte, rezultata, prestiža. Pogledaj samo kada je neka važna utakmica ili finale prvenstva. Ulice su prazne, grad tih, tek tu i tamo neki usamljeni šetač, poneki par, majke sa djecom. Muškarci su ili na stadionu ili sjede k'o omađijani pred TV-ekranom kod svojih kuća ili po kafanama koje danas gotovo bez iznimke sve imaju velike televizore u svojim prostorima.“

„I što je dalje bilo, tata? Pričaj dalje.“

„Ah, što je bilo...“ zamišljeno će majstor Pero ispijajući posljednju gutljaj već hladne kafe. Srknu i posljednju kap, pa okrenu fildžan na tacnu i nastavi: „Stvari, umjesto da se ispravljaju, samo su se još više pogoršavale. Nezadovoljni navijači, ukoliko su to uopće navijači, počeli su bacati kamenje na teren, staklene boce, tada još nije bilo ove nesretne plastike, lomili su stolice, palili tribine. Policija je postala neizbjegni dekor na utakmicama jer klupski redari više nisu mogli ovladati nereditima. Novinski članci na naslovnicama i u crnim kronikama bili su prepuni naslova poput: „Zbog nereda navijača prekinuta ta i ta utakmica“, „Nezadovoljni rezultatom navijači demolirali stadion“ i slično. Bilo je i onih gorih: „Navijač pucao na sudiju“, „Srušio se dio pretrpanih tribina: četrdeset osam poginulih“, „Navijač izboden nožem na ulici“, „U stampedu nakon prekida utakmice nasmrt zgaženo dvadesetak navijača“. Užas, sinko, užas.“

„A što je to stampedo?“

„To je, mališa, druga priča no, kad već pitaš, kazaću ti. Stampedo nije naša riječ. Uveli smo je jer mi nemamo sličnu riječ. Ona označava divlji, paničan trk velikog broja životinja. Ponajčešće se to odnosi na divlje životinje, bizone, bafale i ostale koje žive u velikim krdima. Ali i ove krave koje nam daju mlijeko, kada ih je puno na jednom mjestu, na nekakvoj livadi a nešto ih iznenada prestraši nagnu u bjesomučan trk, pa onda gaze

sve pred sobom. E to ti je stampedo. Ma sjećaš se da smo to gledali na televiziji.“

„Sjećam se, ali pričaj dalje o nogometu.“

„Nema tu više šta da se priča, sinko. Ja se i ne sjećam kada sam zadnji put otišao na utakmicu, ali znam zašto više ne idem. Na toj sam utakmici bio sa tvojim djedom. Pamtiš li ga još uvijek? Ma ne pamtiš! Imao si godinu, godinu i po kada je on umro. Bio je tada već podosta star, a i bolestan je bio, ali strast je strast. Ja sam ga odgovarao od namjere da ode na tu utakmicu, ali on nije popuštao. Kao nekako da je znao, osjećao da će mu to biti zadnji odlazak na stadion. Nekoliko dana kasnije otišao je zauvijek. No, bilo kako bilo, on je odlučio da ide, a ja ga, naravno, nisam mogao pustiti samog. I sve je bilo manje - više dobro dok naš igrač nije pokosio protivničkog igrača negdje dvadesetak metara od gola. Bio je to grub faul, momak se previjao po travnjaku, iznijeli su ga na nosilima, a na tribinama je nastao lom. Nikad neću zaboraviti kako su iza mjesta na kojem sam sjedio sa djedom i još nekim drugarima protivnički navijači prebili komšiju Seju i palicom mu polomili ruku na dva mesta. Izveo sam brzo oca sa stadiona i odveo ga kući. Tada sam se zarekao da moja noga više neće kročiti na stadion. Kako tada, tako do danas, mali moj.“

„Tata!“

„Ne, sine moj! Žalim, ali ne dolazi u obzir!“, tužno, ali odlučno završi svoju priču Pero. „To više nije za mene, a još manje za tebe.“

„Ali, tata!“

„Rekao sam ne, sinko! A ne je ne i tako će biti. Previše je opasno. Ti derbiji nisu više sportski događaj, tamo se samo okuplja jalija radi tuče, nereda, nasilja, vandalizma bez granica. Sve to, sinko, više nema nikakve veze sa sportom i navijanjem. To je naprsto...“ i odmahujući glavom zašuti.

Senči je otvorio oči, protegnuo se i spustio noge u papuče koje su ga od sinoć čekale uredno složene pored kreveta. Bacio je pogled prema raširenim zavjesama koje su lagano lepršale i otvorenom prozoru: „Vedro je. Super! To nam treba.“ Oslonjen rukama na rub madracu u glavi je pravio plan za ovu nedjelju. Prvo će se istuširati, pa će doručkovati. Uto će doći i Rina, pa će zajedno dovršiti prezentaciju za sutra. To ne bi trebao biti običan referat o poznatom piscu ni šturo predavanje. Zamislio je da onaj teoretski dio bez kojeg se ne može odradi on, a da Rina u tekstu

intervenira citatima i stihovima. Ah, kakav je samo glas imala ta djevojka! Dubok a nježan, jasan a zamaman. Sve će uraditi na laptopu, potrebne programe je imao, a i prazan CD da se prezentacija snimi. Ili je možda bolje da ga snime na stik. Lako ga je strpati u džep i ponijeti u školu. Ustvari, sve će snimiti i na CD i na stik. CD će mu ostati kao trajni zapis, a dokument na stiku može kasnije kada ga više ne bude trebao i izbrisati, pa staviti nešto drugo. Da, upravo će tako uraditi! To je najbolje.

Vrata sobe su se otvorila i kroz njih je provirila glava djevojčice krupnih zelenih očiju sa prćastim nosom i riđim pjegicama na licu.

„Požuri, buraz! Mati je napekla prženica i otvorila novu teglu sa bakinim pekmezom od marelica. Tata je već nestrpljiv. Samo se na tebe čeka, a i hlađe se. Požuri!“

„Evo me! Stižem!“ reče i pođe za mlađom sestrom.

Kuhinjom se širio zamamni miris svježe isprženih prženica koje su se zlatile na velikom ovalu posred stola.

„Jutro svima!“

„Dobro jutro, maturant! Jesi li se naspavao?“

„Jesam. Nisam kasno došao kući i odmah sam legao. Imam dosta posla danas, a i derbi je.“

„Čuli smo te mama i ja. Gledali smo nekakav film kada si stigao. Očekivao sam da ćeš se javiti.“

„Nisam ni primijetio da ste još budni inače bih se javio.“

„Senči, ne volim kada odeš u krevet, a ne večeraš!“ brižno će mati.

„Bili smo kod Grge na rođendanskoj fešti, a znate kako to ide: roštajl, torta, kola.“

„Sad ćeš još reći da nije bilo alkohola?“ sa smiješkom će otac porodice dok se mlađa sestra smijuljila promatrajući brata.

„Ne kažem ništa. Nisi mi dozvolio da završim rečenicu. Bilo je i piva, a na kraju smo stukli i šampanjac.“

„Nego ti reče bili smo.“

„Pa da. Raja iz razreda i još neki znaci, Grgini rođaci i tako to. Bilo nas je petnaestak, dvadesetak.“

„A ti? Sa kim si ti bio?“

„Pa sa...“ zastade Senči na tren i jedva vidljiv lahor crvenila preleti mu preko lica. „Sa Rinom.“

„Da li je to ona simpatična crnka sa kojom posljednjih dana kao radiš nekakav referat?“, zadirkivao ga je otac mažući pekmezom od marelice koji je velikom kašikom vadio iz staklenke i pažljivo nanosio na već četvrtu po redu zlastitu prženicu.

„Kao prvo, to nije referat i to sam ti već sto puta objasnio. To je prezentacija. A drugo, da, to je ta djevojka.“

„Što se ljutiš? Samo pitam. A što se te, kako reče, prezentacije tiče u moje vrijeme to je bio referat.“

„Hajde, hajde!“ umiješa se mati. „Jedi, Senči, a ti, stari, smanji doživljaj. Puknut ćeš od silnih prženica.“

„Jedina moja i najdraža, što bih ja bez tebe? No, ja ću još jednu pa makar i pukao, a ti se izmakni ako te je strah!“

Upravo se brisao nakon pranja zuba i tuširanja kada je začuo zvono na vratima i karakteristično povlačenje očevih papuča po uglancanom parketu u hodniku.

„O dobro jutro. Izvolite, mlada damo. Sad će Senči, samo da se našminka“, šalio se njegov otac.

„Dobro je, tata! Uđi, Rina.“

Negdje malo iza podne prezentacija je bila gotova, dotjerana i snimljena na CD i stik. Mladi su popili domaći sok od višanja iz bakinog voćnjaka na selu, pa je onda Rina nakon nekih desetak minuta rekla da mora kući. Danas će ih posjetiti njena strina sa sinovima, dolaze na porodični ručak. Senči je kroz nerazmaknute zavjese gledao za njom sve dok mu nije nestala iz vida zamakavši za ugao. „Čovječe, baš mi se svida!“ tutnjalo mu je u glavi. „No, ostavimo to za neki drugi dan.“ On slegnu ramenima, skloni stvari sa radnog stola i otvori svoj ormara te sa najviše police poče skidati ono što je namjeravao obući za večerašnji derbi. Vremenom je nabavio i sakupio nekoliko dresova sa imenima i brojevima njegovih omiljenih igrača otisnutim sa leđne strane i velikim grbom kluba na prednjoj strani. On ih sve odreda pogleda a onda odabra onaj sa brojem devet. Ostale opet uredno složi i vrati na policu. Imao je Senči i nekoliko šalova te razne kape. Pogleda još jednom odabrani dres, pa doda samo šal a ostale rezervizite vrati na njihovo mjesto. „To je to!“ nasmiješi se, pa ode do radnog stola, otvori ladicu sa stvarima i izvadi staru aluminijsku kutiju sa poklopcom

koja je nekada njegovim služila da u njoj nose sendviče na izlete. Kutija, vremenom malo ulubljena od silne upotrebe imala je u sredini obje uže stranice pravougaonog poklopca i niz izbušenih rupica kroz koje je strujao zrak i čuvao svježinu. Ispod poklopca nalazilo se Senčijevo blago: medalja za osvojeno drugo mjesto u šahu na prošlogodišnjem srednjoškolskom državnom takmičenju, pomalo već izgužvana slika njegove djevojke sa kojom je prekinuo prije dvije godine i konačno uz još poneku sitnicu ono što mu je bilo najdraže i naravno najvrednije: članska karta omiljenog kluba sa neobičnim brojem 18818. Broj je naravno slučajno dobio postavši članom kluba, ali za njega je imao posebno značenje uz beneficije koje je iskaznica donosila vlasniku. Naime, rođen je osamnaestog osmog i bilo mu je osamnaest godina. Sve se uklapalo. On je ponosno stavi u mali džep na trenerci, obavi par telefonskih razgovora sa drugarima s kojima će na utakmicu, pa ode da ruča.

Poslijepodne kad se sunce već priklonilo zapadu on se presvučе, baci posljednji pogled u ogledalo i popravi navijački šal, pozdravi se sa svojima i podje da se nađe sa drugarima kako je ranije dogovorio. Zatvorio je za sobom baštensku kapiju, pa laganim korakom krenuo zamišljen uz mahalu. „Bilo bi dobro da ih dobijemo...“ razmišljaо je gurajući nogu pred nogu. „Tri boda učvrstila bi nas na drugoj poziciji, a to nas vodi u Evropu. Ma ni neriješeno ne bi bilo za odbaciti. Naša bi pozicija ostala ista, šanse iste, ali tri boda su ipak tri boda.“ Zadubljen u proračunavanje svih mogućih bodovnih kombinacija nije ni primijetio da su iz sporednog sokaka izašla četvorica momaka nešto starija od njega, ali kada je podigao pogled, shvatio je u hipu da ih krase boje protivničkog kluba. On klimnu glavom, tek tako, reda radi i krenu da ih zaobiđe i prođe dalje, ali jedan od njih, stasom najsitniji ali zlurada odsjaja u očima, uhvati ga i unese mu se u lice dok su se ostali smijuljili.

„Štosi blen'o, mandrilo? Kud si to poš'o ovako smiješno obučen? U cirkus, jel?“

„Ne, ne u cirkus!“ promrmlja Senči. Poznavao je ovakve iskompleksirane tipove. Kada su sami, manji su od makova zrna, ali u grupi prednjače u nepodopštinama oslanjajući se na ostale. Da je ovaj napasnik sam lako bi izašao s njim na kraj, ali njih su četvorica proleti mu kroz glavu. On se pokuša izvući odgurujući ruku drugog, tražeći makar i najmanju priliku da strugne niz cestu.

„Ne prljaj mi dres tim šapama, mrcino! Dole ruke! Nego jel' ti to matori dao lovu za derbi?“

„Imam člansku...“ izlanu se Senči nehotice i istog trena shvati svoju grešku. To će ih samo još više razjariti.

„Vidi, vidi. Gospodin ima člansku kartu! Daj matere ti da vidim to čudo. Mora da je odštampano na toalet papiru.“

Ostali prasnuše u smijeh i taj trenutak Senči pokuša iskoristiti da se otrgne i pobegne. On odgurnu momka, okrene se i naleti na krupnog momka za dvije glave višeg od sebe koji ga udari šakom u stomak. Bez daha se sklupča pokušavajući se zaštititi no udarci su sa svih strana pljuštali po njemu. Kao iz daljine do njega dopre: „Ostavite ga, barabe jedne! Zvaću policiju!“ vikala je starica sa prozora dvospratnice. I to je bilo posljednje što je čuo. Žestok udarac u potiljak nečije krupne šake navuče mu mrak na oči i zatomi zvukove. Zadnjom iskrom svijesti shvati da gleda u smrvljene ostatke stika sa prezentacijom dok povjetarac raznosi komade njegove članske karte preko lokvica krvi.

O AUTORIMA

Pavle Kaunitz rođen je 1. juna 1950. godine u Sarajevu. Školovao se u Zagrebu i Sarajevu. Studij novinarstva je završio na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Član je Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine, Jevrejske Opštine Sarajevo i jevrejskog kulturno-prosvjetnog i humanitarnog društva „La Benevolencija“, te urednik časopisa Jevrejski glas, glasila Jevrejske zajednice Bosne i Hercegovine. Pisao je za veći broj tiskanih i elektronskih medija u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini. Autor je znanstveno-fantastičnog romana „Sol“ te koautor (zajedno s Elmom Softić-Kaunitz) dva broja strip-priča „NIRA“ (TPO Fondacija, 2014. i TPO Fondacija, 2015.)

Elma Softić-Kaunitz rođena je 1961. godine. Diplomirala je filozofiju i književnost na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, te magistrirala društvene nauke u oblasti religijskih studija također na Univerzitetu u Sarajevu. Objavila je dvije knjige pod naslovom „Sarajevski dani, sarajevske noći“ od kojih je jedna, „Sarajevski dani, sarajevske noći – pisma i dnevničici 1992-1994“, doživjela i scensku izvedbu u Torontu, Atlanti i Chicagu. Koautorica je (zajedno s Pavlom Kaunitzom) dva broja strip-priča „NIRA“ (TPO Fondacija, 2014. i TPO Fondacija, 2015.). Radi u Jevrejskom kulturno-prosvjetnom i humanitarnom društvu „La Benevolencija“ na mjestu generalnog sekretara.

Recenzija materijala za zbirku pripovjedaka "Sve što (ne) želimo znati"

U vremenu u kojem živimo stalno smo izloženi različitim formama nasilja i to u širokom spektru situacija. Već smo se kao društvo i navikli na tako učestalo i intenzivno nasilje da smo pomjerili granice prepoznavanja nasilja i promijenili interpretacije tako da smo ponašanjima koja se lako mogu okvalificirati kao nasilje dali dozvolu da postanu normativna i prihvaćena kroz interpretacije kao što su „to je samo igra“, „pa samo se zabavljamo“ ili „on je to i zaslužio“.

Stoga je svaka aktivnost kojom se nastoje senzibilizirati mladi ljudi na prepoznavanje nasilja i njegovo suzbijanje dobrodošla.

Priče u ovoj zbirci obrađuju nesumnjivo vrlo značajne oblike nasilja: nasilje na stadionima, u porodici i vezama, nasilje nad stariм osobama i manjinskim grupama, nasilje nad životnjama, internet nasilje, te vršnjačko nasilje. Ova važna raznolikost odabranih oblika nasilja i multiperspektivnost u njihovom predstavljanju daju ovoj zbirci posebnu dinamiku.

Korištenje priča kako bi se potakla publika na razmišljanje o nekom fenomenu nije ništa novo, a ima poseban značaj u radu sa djecom i mladima, te kada se obrađuju socijalno osjetljive teme. Na primjer, korištenje priča o drugim osobama u radu sa traumatiziranim osobama omogućava da se osobe osjećaju sigurno i da nisu pritisnute ličnim iskustvom koje može dovesti do preplavljenja neželjenim emocijama. U isto vrijeme, kroz preslikavanje svog iskustva u razumijevanje priče, otvara se prostor za obradu vlastite traume. U radu sa mlađom djecom korištenje priča sa tipičnim situacijama ima snažan edukativni karakter. Bandurina socijalna teorija učenja i istraživanja bazirana na ovoj teoriji pokazala su da djeca posrednim putem (kroz priče i druge medije) razumijevaju i internaliziraju standarde i norme ponašanja važne za zajednicu u kojoj odrastaju. Stoga se materijali za edukacije koji koriste priče drugih aktera, a u koje djeca mogu preslikavati svoje doživljaje, naširoko koriste.

Edukacije djece koje se odnose na prepoznavanje nasilja u svim njegovim formama, posljedicama i postupcima sprečavanja nasilja u Bosni i

Hercegovini imaju svoj značaj upravo zbog visokog praga tolerancije na prepoznavanje nasilja u društvu i neadekvatnog odgovora koji onda dovodi do još veće eskalacije nasilja. Materijal pripremljen od strane TPO Fondacije u tom domenu ima jednu veliku prednost za radionički rad, a to je korištenje stripova. Strip objedinjuje tekst i crtež, odnosno daje vizuelni prikaz konteksta i neverbalne komunikacije aktera što je za podučavanje djece jako važno. Djeca na stripove reagiraju pozitivno jer se lakše mogu povezati sa akterima. Korištenjem stripova učenicima se nudi izvor informacija potrebnih za spoznavanje nekog fenomena, ali i osnova za razgovor i diskusiju. Stripovi u ovom priručniku mogu potaknuti dobru diskusiju na radionicama i svim korisnicima je važno da na njih gledaju ne kao na ponuđeno rješenje nego kao uvod u diskusiju o nasilju. Strip se još uvijek malo eksplloatira kao odgojno – obrazovna metoda iako pedagozi često ukazuju na njegov veliki potencijal. Tako prof.dr. Mujo Slatina u recenziji knjige Harisa Cerića (2013) „Skandalon u oblačićima: kako koristiti strip u nastavi“ ističe: „Korištenje stripa u nastavi sigurno će osvježavati nastavu i otklanjati dostatnost i dosadnost u nastavi. Ako se bude koristio kao savršena kombinacija teksta i slika, imat će ne samo vrijedan odgojno-obrazovni nego i ogroman motivacioni potencijal. Zato dobar strip pomaže razvijanju čitateljskih i jezičkih vještina i sposobnosti, pospješuje izgrađivanje bogatstva izražaja i asocijacija, razvija maštu, kognitivne i moralne kategorije, te doprinosi učeničkoj osjetljivosti za problem i upućuje na potrebne promjene u stvarnosti.“ Dakle, za očekivati je da će se stripom u podučavanju učenika o tome što je nasilje i kako se suočavati sa nasiljem imati značajna odgojno – obrazovna funkcija jer će više potaknuti učenike koji vole vizuelne sadržaje i koji preferiraju vizuelne medije (što je gotovo pa čitava populacija današnje omladine), obogatiće njihove spoznaje i rječnik, potaknuti socijalnu osjetljivost, usvajanje moralnih i etičkih normi ponašanja i spremnost na konstruktivno socijalno i građansko ponašanje u različitim okolnostima.

Osim stripova, učenici će imati priliku da čitaju i duže priče o svakoj od obrađenih formi nasilja. Ove priče mogu biti interesantne starijim učenicima i onima koji žele saznati nešto više. Zbog njihove dužine i kompleksnosti radnje, same ne bi bile visoko iskoristive u edukacijama radioničkog tipa, ali kao dodatna literatura imaće svoje čitaoce.

Sarajevo, 10.11.2016.

Dženana Husremović, dr.sci

SVE ŠTO (NE) ŽELIMO ZNATI

Dобра književnost mora biti angažirana, kako bi to rekla književnica Željka Horvat Čeč. Stoga ne vidim mane u namjeri autora, Elme Softić - Kaunitz i Pavla Kaunitza, da u ovoj zbirci priča ukaže na određene društvene probleme, prevashodno nasilje u porodici, školi, huliganstvo u gradu, ulično i na stadionima, mentalno nasilje, segregaciju bilo koje vrste.

No, moram istaći kako nije riječ o nečemu novom u historiji književnosti, jer otkako je pisane riječi, književnici se bave društvenim problemima u njihovom vremenu i u njihovo zajednici. Spomenimo samo klasike, poput Hugoa i Balzaca u Francuskoj, Dickensa u Engleskoj, Brechta i Remarquea u Njemačkoj, Hemingwaya i Salingera u SAD-u, Lampeduse i Pirandella u Italiji, Šolohova i Solženjicina u Rusiji, te u nama bliskijim književnostima, Kiša, Pavića, Krležu, Zupana, te našeg Andrića i Selimovića. Pomenuo sam tek nekoliko od bezbroj imena koliko treba da ilustrujem potrebu pisca da bude kritičarem društvenih pojava, u svojevrsnoj opoziciji, protivstavljen bolestima zajednice.

Istina, niko od pomenutih nije namjeravao da te i takve društvene bolesti liječi.

Stoga je nešto novo u zbirci priča „Sve što (ne) želimo znati“, a to je svjesna namjerenost autora da koncipiraju angažiranu knjigu, ne samo kao kritičari, već i kao edukatori da, kako bismo to mogli reći, uz ukazivanje na problem povremeno ukazuju i na lijek.

Autori vješto grade karaktere, te ih uvode u problematičnu situaciju postupno, korak po korak, kako bi problem sa kojim se lik suočava zaoštirili do krajnosti jasno iskazujući potencijalne granice duševne i fizičke boli Lele, Dine, Aje, Jaroslava, Dubravke, suočavajući čitatelja sa osobama, ne papirnatim likovima, koje su možebitne, koje možda sreće u susjedstvu.

Likovi uglavnom nisu koncipirani po osnovu crno-bijelog modela, što će reći da nisu svi aspekti njihovih osobnosti pozitivni, što doprinosi realističnosti, uvjerljivosti i isključivanju efekta nevjericе tokom zapleta/raspleta priče.

Autori insistiraju na potcrtavanju moralne pouke u pričama, što je shvatljivo jer je primarna namjera kreiranje edukativne zbirke priča, cilj je autora

i izdavača da prosvjetiteljski djeluju, prevashodno u školama. Rukopis je namijenjen ciljnoj grupi neizgrađenih moralnih stavova. No, stil pisanja koji njeguju autori nije isključivo opredijeljen za mlađu publiku, naprotiv. Riječ je o štivu takođe napisanom za odrasle ili relativno odrasle osobe, već izgrađenih ili usvojenih moralnih principa i vrijednosti. Isključujem moguće zamjerke autorima zbog realističnog, plastičnog pristupa u odabiru stila, jer u ovakvom je štivu jasnoća i nepotcenjivanje čitaoca, bez obzira na njegovu dob, važnija od prilagođavanja ciljnoj grupi. Inače, prilagođavanje čitaocu, grupi čitalaca, polazeći od pogrešnih prepostavki, rijetko daje kvalitet kao rezultat.

Autori rukopisa „Sve što (ne) želimo znati“ izbjegli su zamku povlađivanja i prepostavljanja potencijala čitalaca iz ciljne grupe kojoj se obraćaju neposrednim pristupom, ne pokušavajući ni na trenutak da „cenzuriraju“ viđenje stvarnosti, problema koje predstavljaju.

Što se tiče priča obrađenih u formi stripa, moram primjetiti kako su nacrtani u maniru underground stripova iz šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Naravno da je underground strip po svojoj prirodi angažiran, naročito radovi Jeromea de Leijera, Gilberta Sheltona, Fredrica Werthama, Grega Ironsa, koji, bar kada je o crtežu riječ, djeluju kao preteča stila autora stripova iz knjige „Sve što (ne) želimo znati“. I tu, sa osobenim stilom crtača, njegovim izražajem, prečišćenim, stiliziranim do potpune jasnoće, isticanja osobenosti lika i problema, prestaje svaka sličnost sa underground stripom, jer iako i ovdje imamo angažirani strip, u njemu odnosi, karakterizacije, problemi, nisu radikalno zaoštreni do granica apsurda što jesu osobenosti underground stripa. U našem slučaju autori se ravnaju namjerom da jasno prenesu čitaocu moralnu pouku o određenom problemu, što ovaj strip izdvaja, uprkos crtačkom stilu, iz glavnog toka underground stripa.

Dakle, što imamo pred sobom? Autorski dvojac se ravna vjerom u sposobnosti i vrijednosti čovjeka nasuprot iskvarenom svijetu, društvu koje potiče bolesti duha. Što će reći, poput najranijih umjetnika, oni nastoje podsticati težnju kod čovjeka ka dobru, humanističkom i moralnom. Problem dobra i zla je dominantan u njihovim pričama, kao i problem moralnog i nemoralnog, gdjegdje pesimistički, gdjegdje optimistički obojen, a težnja ka dobru nameće se kao osnovni motiv, cilj, sama svrha njihovog pisanja.

Nije rijetkost da moralne teme motiviraju stvaraoce, pa stoga moramo, u konačnici, pozdraviti autore, njihov rukopis i strip, kao nastojanje da ukažu kako se pojedinac u kojeg oni, uprkos svemu, vjeruju može da se uzdigne iz kala, suoči s bilo kojim problemom, nadiće vlastite sumnje, dvojbe, krize, te da zavrijedi da ga se zove Čovjekom.

Adnadin Jašarević, književnik i teoretičar stripa

Rukopis je namijenjen ciljnoj grupi neizgrađenih moralnih stavova. No, stil pisanja koji njeguju autori nije isključivo opredjeljen za mlađu publiku, naprotiv. Riječ je o štivu takođe napisanom za odrasle ili relativno odrasle osobe, već izgrađenih ili usvojenih moralnih principa i vrijednosti. Isključujem moguće zamjerke autorima zbog realističnog, plastičnog pristupa u odabiru stila, jer u ovakvom je štivu jasnoća i nepotcenjivanje čitaoca, bez obzira na njegovu dob, važnija od prilagođavanja ciljnoj grupi. Inače, prilagođavanje čitaocu, grupi čitalaca, polazeći od pogrešnih pretpostavki, rijetko daje kvalitet kao rezultat.

Adnadin Jašarević

Edukacije djece koje se odnose na prepoznavanje nasilja u svim njegovim formama, posljedicama i postupcima sprečavanja nasilja u Bosni i Hercegovini imaju svoj značaj upravo zbog visokog praga tolerancije na prepoznavanje nasilja u društvu i neadekvatnog odgovora koji onda dovodi do još veće eskalacije nasilja. Materijal pripremljen od strane TPO Fondacije u tom domenu ima jednu veliku prednost za radionički rad, a to je korištenje stripova.

Dženana Husremović

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
BOSNA I HERCEGOVINA | MAKEDONIJA | ALBANIJA